

tv-15 naš TOVARIS

Št. 26-27
4. julija 1985
Leto XXIII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Vsem udeležencem NOB čestitamo
ob dnevu borca v štiridesetem letu
svobode!

RO ZZB NOV SLOVENIJE
RK ZRVS SLOVENIJE
in
UREDNIŠTVO TEDNIKA TV-15
NAŠ TOVARIS

Zmaga je v enotnosti

V dneh pred praznikom smo prosili za pogovor narodnega heroja Draga Flisa-Strelo.

Borčevski javnosti ni treba posebej predstavljati tega moža, čigar partizanske in komunistične vrline so znane iz prvih dni oboroženega boja Osvobodilne fronte. Samo nekaj podatkov iz njegove partizanske legitimacije:

Kot dvajsetletni komunist stopi Flis že 15. julija 1941 v Prvo Pohorsko četo. Spomladi 1942 se bojuje v bataljonu Ljuba Šercerja, nato v Loškem in Primorskem odredu ter v Goriški fronti. Svoje partizanstvo dobojuje na odgovornih dolžnostih 9. korpusa.

Skozi štiri desetletja naše socialistične graditve je Strela ohranil zvestobo revolucionarnim idealom. Vztrajno in dosledno, kakor se je bojeval v NOB, je pozneje vseskozi tudi delal.

● **»Kaj ti pomeni dan borca dandanes? Kaj boš rekel Slovincem za praznik v času, ko nam ne gre najbolje?«**

»Ta praznik«, odgovarja Drago Flis-Strela, mladeniško vedri štirinšestdesetletnik, ko si prižiga svojo nerazdružno pipo, »ta praznik nam je spomin na znamenito sejo politbiroja CK ZKJ 4. julija 1941. Na tej seji je bilo sklenjeno, da se povežejo vse zgodnje uporniške akcije in da se v vsej Jugoslaviji začne vseljudska vojna proti okupatorjem. Zame je bil in bo v tem zgodovinskem spominu najpomembnejši poudarek: vseljudska vojna. To je tisto! Vojna vseh narodov in narodnosti, vojna delavskega razreda in njegove partije, vojna ljudskih množic, kakor bi poudaril tovariš Kardeľ. Tistih množic, katerih kriza zavesti se je pod vplivom partije presnovala v silno moč.«

● **»Ali je po tvojem mogoče potegniti vzporednico med tistimi in sedanjimi časi?«**

»Prav primeren čas je, da oživimo tedanji vzor. Rešitev iz sedanjih stisk vidim samo v eni stvari: v veliko večji enotnosti in solidarnosti vseh ljudskih sil, in pa, kot včasih pravimo, v tesnejši povezanosti vodstev z bazo. V taki povezanosti, kot smo jo dosegli v letih NOB. Ekonomisti, politiki, strukture, nedvomno zmogni reformisti, predlagajo danes različne ukrepe – vendar ne vidijo in ne najdejo pravih odgovorov in rešitev. Ljudje, delavci, baza pa vidijo odgovore in rešitve! Ker je povezanost med samoupravljalno bazo in vodstvenimi strukturami premajhna, ker je veliko razhajanje celo glede osnovnih usmeritev, se nam rešitve izmikajo.«

● **»Včasih, ne le v NOB, je bilo drugače?«**

»Zares, povezanost med vodstvi in narodom je bila globlja. Ali bi goli in bos, kakršni smo bili, končali obnovo v enem dihu, če ne bi tovariš Tito izročil pobude ljudstvu in če ne bi množice

verovale v Tita? Zato je učinkovalo Kidričevo geslo: junakom borbe naj sledi junaki dela. Veliki prelom 1948 je bil izvedljiv samo z močjo enotnih ljudskih množic. Socialistično samoupravljanje, ideja neuvrčenosti, koncept splošne ljudske obrambe – ničesar od tega ne bi moglo zaživeti, če ne bi vodstva ravnala po najgloblji volji ljudstva in delavskega razreda: osvoboditi se, samoodločiti, vzeti si oblast. Ta povezanost med ljudstvom in vodstvi se je pokazala tudi v »vojni«, ki jo je napovedal Kraigher leta 1964. Čeprav morda tista reforma v svojih pragmatičnih dosežkih ni bila zelo uspešna, pa je bila absolutno zmagovita kot uveljavitev prizadevanja, da se moramo odpreti svetu in se povzpeti do višjih oblik razvoja. Podobno so bili boji proti unitarizmu pa pozneje proti republiškemu in pokrajinskemu nacionalizmu uspešni samo zato, ker jih je enodušno podprla baza. In šele takrat, ko bo strukturam dokončno

jasno, da se lahko iz sedanjih zagat prebijemo samo z dosledno naslonitvijo na ljudi, na delavski razred, na narodne množice, in ko bodo v prid ljudskim interesom tudi ukrepale, šele takrat utegnemo doseči stabilizacijo. Vse drugo je od muhih.«

● **»Ampak, ljudstvo se je spremenilo...«**

»Seveda se je. Res je prejšnja gmotna blaginja vplivala na narodni značaj. Porabništvo, predmetna odtujenost in odnosi, ki spremljajo ta lahka pota, so storili svoje. Zdaj se človek vse prevečkrat sprašuje: kako bom čim več dobil? Leta 1941 pa se je spraševal: kako bom čim več dal? Pojmi idealizem, čustvenost, vdanost skupnosti so nekako izgubili zven; včasih so celo zasmejavani. Na drugi strani pa ne gre pozabiti, da so naše ljudske množice zdaj, ko imajo za sabo petintrideset let samoupravljanja, vendarle neka zrejša človeška snov, kakor so bile one ob začetku vstaje. Zdaj so to subjekti z razvito zavestjo, z novo družbeno disciplino, z večjim znanjem, z večjimi ustvarjalnimi sposobnostmi.«

● **»Se ti ne zdi, da poletih in takih sil preveč duši birokracija?«**

»Daleč smo še od Kardeľeve vizije, naj bi državna administracija in oblast postali sredstvo v rokah delavskega razreda. Ta proces je počasen, ker v mnogih sestavih ni zadostne stopnje razredne zavesti. Žal se bolj razvijajo stranski produkti administriranja, kakor pa

zori zamišljena temeljna funkcija državne oblasti. Ko omenjam te »nus produkte«, mislim na številne zlorabe in deformacije. Toda zato imamo zvezo komunistov, zato imamo fronto socialističnih sil, da bosta v tem procesu »odmiranja države« napravili red. Med drugim morajo biti upoštene in uresničene osnovne predpostavke o liku komunista; te predpostavke je treba spraviti v direktno sorazmerje s pooblastili. Mislim reči, besedo naj ima tisti, ki z dejanjem in življenjem dokazuje, da je tega vreden.«

● **»Posebno zdaj, ko se pripravljamo na volitve, nam kaže brez popuščanja uveljaviti takšno strožje kadrovanje...«**

»To je bistveno, kajti volitve same po sebi ne bodo ničesar rešile. Volitve morajo biti samo končni akt poštenega, premišljenega, doslednega kadrovske politike. Dovolj je prazne deklarativnosti. Izbrati moramo ljudi z znanjem, sposobne ljudi, pri čemer pa bi rad rekel, da zgolj strokovno znanje še ni vse, kar sodi k sposobnosti.«

● **»Kaj se ti vidi najbolj nujno storiti v gospodarstvu? To nas ta hip najbolj tepe.«**

»Rekel bi prav na kratko: vsi moramo spoštovati »pravila igre«, ki so sicer dovolj jasno napisana. Žal smo do sedaj vse preveč rahljali in spodkopavali ta pravila. Celotisti del družbe, ki velja za politično najbolj ozaveščena, si jemlje preveč pravic za menjavo pravil. Veliko je kriva prezajetna, ohlapna za-

konodaja. Samovolja in voluntarizem povzročata navzkrižja z ekonomskimi zakonitostmi. Ta in oni del družbe, ta in ona skupina (da o posameznikih sploh ne govorim) vidi samo sebe in svoje interese. Vsak misli in govori o sebi kot o »posebnem primeru«. Vsakomur se zdi naravno, da lahko odlaga svoje naloge in »socializira« svoje težave – seveda, na račun drugega. Posledice te miselnosti so zelo hude. Danes misliš kot proizvajalec pridobitniško, jutri, ko si v koži porabnika, se cmeriš in nergaš, hkrati pa pozabljaš, da si sam pomagal do nezasišanih cen in marsičega drugega, kar nas tare. Tisti, ki delajo možato in pošteno, nezasišano trpijo zaradi takšnih ravnanj.«

● **»Rešitev bi bila tedaj v višji osebni in družbeni etiki. Toda kdaj bomo prišli do te etike?«**

»Mnenja sem, da tu ne gre samo za moralnoetično vprašanje. Še zdaleč ne. Tako bi šlo prepočasi. Potrebna je tudi prisila! Prisila ekonomskih zakonitosti, prisila zakonov in sankcij, prisila politike in socialističnega samoupravnega reda. Iz obojega, iz etike in prisile, utegne sčasoma oživiti miselnost, kakršna nam je izbojevala zmago v NOB. Vselej, kadar smo zakopavali orožje in se skušali reševati posamič, smo imeli več žrtev in se reševali težje. Zmagovali smo, kadar smo se združili v eno samo udarno pest!«

Pogovarjal se je:
Z. Kržišnik

Alojz Hren-borec, vojak, aktivist

Razdajanja polno življenje

Sedela sva v pisarni mestne konference Zveze rezervnih vojaških starešin Ljubljana. Velika aktovka je pričala, da ima Alojz Hren pred seboj še naporen dan. Je eden tistih, ki potrjujejo znan izrek, da pravi revolucionar ne gre nikoli v pokoj. Po upokojitvi je dobil nekaj funkcij in trudi se, da bi jih opravljal, kar se da dobro. To mu tudi uspeva. Ostal pa je takšen, kot mora biti človek, ki se že več kot štirideset let ukvarja s političnim delom, to je kritičen in nikoli zadovoljen z opravljenim delom.

Po rodu je Dolenjec. Vsakič, ko beseda nanese na njegov rodni Potovrh pri Novem mestu in bregove zelene Krke, postane njegov glas nežnejši in mehkejši, v oči pa se mu prikraje iskrica otožnosti. To priča, da je še vedno navezan na kraj svojega otroštva, čeprav že več kot trinštirideset let ne živi tam.

Od začetka do konca cankarjevec

Kot mlad fant se je vključil v narodnoosvobodilno gibanje. Konec leta 1941 je bil aktivist v novomeškem okrožju. Bil je član odbora Osvobodilne fronte, največ pa se je ukvarjal s kurirskimi zadevami. Zbiral je obveščevalne podatke, razne materiale, orožje in drugo, kar so potrebovali prvi partizani. Ko se je spomladi 1942. leta začelo intenzivnejše razvijati narodnoosvobodilno gibanje na Dolenjskem, je tudi sam vstopil med partizane in postal je borec tretje čete Gorjanskega bataljona. Iz tega časa se spominja uspešnih napadov na italijansko postojanko na Ratežu in na fašistično postojanko pri Zajcu. Toda kmalu so njegova in njegovo četo prestavili v Belokranjski odred, kjer se še posebej spominja napada na Hrast.

Štab slovenske partizanske vojske je začel ustanavljati brigade in ena od njih je dobila ime po Ivanu Cankarju. V njeni sestavi je bila tudi četa Alojza Hrena. V brigadi je ostal do osvoboditve, to je do takrat, ko se je leta 1945 v Mariboru združila s tretjo brigado Knoja. Bil je borec, puškomitraljezec, komandir voda, politični delegat voda in nazadnje pomočnik političnega komisarja brigade in sekretar partijske organizacije v enoti.

»Partizansko življenje je bilo takšno, da so se veselili in žalostni trenutki menjavali s filmsko naglico. Najhujše trenutke sem doživljal, ko sem izvedel, da je moja enota, v kateri sem preživel eno leto in vgradil del sebe v bojno in moralno-politično pripravljenost, postala 16. marca 1944 na Javorovici žrtev napada domobrancev. Eden najbolj veselih trenutkov pa je bil, ko so me borci brigade izvolili za svojega odposlanca na kočevskem zboru. Seveda so tudi nepozabni trenutki, ko smo 9. maja 1945 vkorakali v Ljubljano. Človek preprosto ne more opisati veselja ljubljancem ob osvoboditvi in kakšen sprejem so nam pripravili na ulicah.«

S Cankarjevo brigado je prehodil torej celo njeno bojno pot in tudi končni osvobodilni pohod od Kočevja, Grosupljega do Ljubljane in sodeloval pri razoroževanju Nemcev in njihovih domačih sodelavcev v Savinjski dolini in na Koroškem.

Izbral je vojaški poklic

Vojne je bilo torej konec. Alojz Hren je imel čin kapetana prvega razreda. Uresničitev svojih poklicnih in človeških želja je videl v armadi in odločil se je za vojaški poklic, za poklic oficirja. Od leta 1945 pa do leta 1960 je služboval v knojevskih in obmejnih enotah JLA nato pa v drugih poveljstvih in šolskih ustanovah, kjer je opravljal vrsto političnih in partijskih nalog. Službena pot ga je peljala iz Maribora, Ptuja, Postojne do Novega Sada in od tam v Beograd, Ogulin, Podravsko Slatino, Sarajevo, Zagreb in končno v Ljubljano. Upokojil se je kot generalmajor in kot predsednik komiteja ZK v Ljubljanskem armadnem območju.

»Med službovanjem v Jugoslovanski ljudski armadi sem se izobraževal in šolal,« poudarja. »Dejansko pa sem se začel šolati že v partizanih, kjer sem leta 1943 končal višjo partijsko šolo. Po vojni sem končal študij na vojaškopolični šoli v Beogradu, oficirsko pehotno šolo v Sarajevu, kjer sem bil najboljši v svoji generaciji in dobil sem naziv Titov gojenec.

Študij sem nadaljeval na Komandno-štabni akademiji v Beogradu. Poleg tega pa sem končal vrsto tečajev iz moralno-politične vzgoje, pedagogike, psihologije in drugih. V življenju je pač tako, da se mora človek nenehno izpopolnjevati, če noče zaostati na svojem poklicnem področju, kjer je vsak dan nekaj novega. Jugoslovanska ljudska armada pa omogoča vsakemu, ki ima željo in sposobnost za šolanje, da jo tudi uresniči.«

Vedno se je našel čas za družbenopolitično delo

Alojz Hren je v JLA opravljal vrsto odgovornih nalog. Predvsem pa je vedno imel opravka z ljudmi, z vojniki, kar je še posebej težka naloga. Vendar ga to ni oviralo, da bi se kot komunist in politični delavec v JLA ne vključil v družbenopolitično življenje kraja,

kjer je služboval. Opravljal je vrsto funkcij tako v socialistični zvezi kot v zvezi komunistov, kjer je bil član najrazličnejših odborov in predsednik komisij. Že kot general je bil predsednik odbora zveze borcev v krajevni skupnosti, v kateri živi.

»Mnogi ljudje, ki odhajajo v pokoj, se bojijo, kako bodo prenesli to ogromno spremembo v načinu življenja. Pri meni je to potekalo brez kakršnih koli pretresov. Nadaljeval sem samo s tistimi dejavnostmi, s katerimi sem se ukvarjal že prej. Te so se samo večale. Največ časa mi vzamejo tri, in sicer sem predsednik mestne konference ZRVS Ljubljana, predsednik koordinacijskega odbora za usmerjanje mladih v obrambne in vojaške poklice pri svetu za SLO in DS predsedstva RK SZDL in predsednik skupnosti borcev Cankarjeve brigade,« pravi Alojz Hren.

ZRVS je spoštovana organizacija

V ZRVS se njegov mandat počasi izteka. V teh štirih letih je spoznal veliko rezervnih starešin, delavnih aktivistov. Prodlj je v bistvo dela ZRVS na področju SLO in DS. Med mandatom njegovega vodstva niso vpeljali v delo nobenih revolucionarnih novosti, ampak so samo nadaljevali tam, kjer so končali njihovi predhodniki.

Alojz Hren je bil eden od pobudnikov, da je mestna konferenca ZRVS postala pokrovitelj mladinske pohodne enote »Ljubljana, mesto heroj«. Njegova zasluga je tudi uvedba plakete MK ZRVS, ki se tudi imenuje Ljubljana, mesto heroj.

»Veliko smo naredili pri organizacijski in kadrovske krepitvi naše organizacije, vendar nas čaka še veliko dela, da bi bila ZRVS v Ljubljani brezhibna in bi se potrdila kot pomemben dejavnik na področju obrambnih priprav. Posebno pozornost namenjam usposabljanju naših članov. V minulih nekaj letih se je zmanjšala udeležba pri vseh oblikah usposabljanja in izobraževanja.

Sprejeli smo ukrepe in letos je odstotek udeležbe že nekoliko boljši. Akcijsko in kadrovske moramo okrepiti krajevne konference naše organizacije in aktivne ZRVS po delovnih organizacijah, šolah in fakultetah ljubljanske univerze. Razširiti moramo skupni nastop pri krepitvi vseh sestavin sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Mestna konferenca ZRVS Ljubljana si je s svojim delom na vseh področjih, predvsem na področju SLO in DS pridobila ugled resne in delovne organizacije. Kako smo spoštovani

v mestu, kažeta tudi dve priznanji, in sicer zlata plaketa Ilegalca in srebrno priznanje Osvobodilne fronte. Tudi sicer vse družbenopolitične in družbene organizacije upoštevajo ZRVS kot enakopravnega sogovornika in vselej upoštevajo naše predloge in pobude,« poudarja Alojz Hren. Prav gotovo je za takšen položaj ZRVS »kriv« tudi on sam. Veliko truda je vložil, da je ljudem razložil, kaj je sploh namen delovanja zveze rezervnih vojaških starešin. Končno so vsi odgovorni in drugi spoznali, da to ni

Kljub temu da je zelo zaposlen v Ljubljani, Alojz Hren vedno najde čas in obišče krajevno skupnost Mali Slatnik, kamor sodi tudi njegov rodni Potovrh. Vedno je pripravljen pomagati, kadar ga zaprosijo za pomoč.

neka zaprta cehovska organizacija, ampak organizacija, ki si prizadeva, da bi se splošna ljudska obramba spremenila v način življenja slehernega od nas, in da bi vsak skrbel, da bo lahko živel v miru in svobodi. Alojz Hren kot partizan ve, kako veliki napori so bili potrebni med vojno in po njej, da smo zgradili to, kar imamo danes.

Ali bomo Slovenci brez oficirjev v JLA?

S tem vprašanjem se Alojz Hren ubada že vrsto let, še posebej pa zadnja štiri leta, odkar je predsednik koordinacijskega odbora za usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice pri svetu za SLO in DS predsedstva RK SZDL. Rad se spomni časov takoj po vojni, ko je bilo v naši armadi veliko slovenskih oficirjev, ki so uživali velik ugled tako med vojaki kot svojimi stanovskimi tovariši. Kakšno je bilo zanimanje med Slovenci za vojaške poklice, pove podatek, da jih je bilo več kot dvajset odstotkov vseh oficirjev v JLA. Na žalost je zdaj položaj prav nasproten in že nekaj let smo priča upadajočemu zanimanju slovenskih fantov za šolanje v vojaških šolah. Tako je danes v JLA samo 31 odstotkov od skupnega števila Slovencev glede na nacionalni ključ. To pomeni, da nam primanjkuje kar 69 odstotkov oficirjev slovenske na-

rodnosti. Alojz Hren ugotavlja, da je letos zanimanje za šolanje na vojaških šolah enako lanskemu, kar je že znamenje premika v naši miselnosti. Prav gotovo pa imata svoj delež pri tem tudi zapleten gospodarski položaj in težave pri zaposlovanju. Levji delež pri izboljšanju stanja na tem področju ima tudi koordinacijski odbor za usmerjanje mladih v te poklice.

»Delo v tem organu je zelo odgovorno in zahtevno. V minulem štiriletnem obdobju smo veliko storili pri opredeljevanju nalog in akcijskem utrjevanju delovanja odbora,« meni Alojz Hren. »Dobro smo se povezali z vsemi drugimi strukturami, tako na republiški ravni kot v občinah in kra-

proti pojmovanju, da se je treba v boju za mir bojevati proti našim oboroženim silam. Spopasti bi se morali tudi z vsemi posamezniki in skupinami, ki nekritično presojujejo razna mirovna in pacifistična gibanja v zahodnih državah, v katerih je vloga armad povsem drugačna, kot pa je v Jugoslaviji. Alojz Hren tudi meni, da moramo mlade, delovne ljudi in občane bolje obveščati o mednarodnem položaju Jugoslavije. Ta je takšen, da moramo krepiti vse sestavine splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, se pravi tudi JLA. Zavedati se moramo, da je v sedanjih mednarodnih razmerah krepitev JLA in zasnove SLO in DS boj za mir.

Cankarjevci so veliko storili za ohranitev izročil svoje enote

»Takoj po vrnitvi v Ljubljano leta 1970 sem se vključil v delo odbora skupnosti borcev Cankarjeve brigade. Vsi ali še večina živčih borcev smo zelo delavni in aktivni. Veliko smo storili za ohranjanje izročil naše brigade.

Veliko smo storili, da ne bo zbledel spomin na našo enoto.

Napisali smo monografijo o njej, skoraj vse pomembne kraje, kjer se je brigada bojevala, zmagovala, in kjer so padli naši najboljši borci in komandirji, smo označili s spominskimi znamenji. Uspeli smo, da se znano atletsko tekmovalništvo v Celju imenuje po borcu naše brigade Ferdu Skoku, ki je padel leta 1943 ob napadu na Pletanje. Na Javorovici, kjer je padel četrti bataljon brigade, poteka vsako leto spominsko smučarsko tekmovanje. Pionirski odred na Dolžu pri Novem mestu si je nadel ime po padlem komandantu brigade Alojzu Draganu. V Straži pri Novem mestu se je mladinska pohodna enota prvi bataljon Cankarjeve brigade poimenoval po našem borcu Komitu. Tesno sodelujemo z domicilnimi občinami Kočevje, Grosuplje in Črnomelj. Redno sodelujemo na njihovih proslavah in na proslavah krajevnih skupnosti, ki praznujejo krajevne praznike v spomin na naše uspešne akcije ali poraze. Uredili smo in še urejamo razstavo fotografij in dokumentov o bojni poti brigade, ki jo vsako leto predstavimo v posameznih krajih Dolenjske in Bele krajine, kjer se je Cankarjeva brigada bojevala in se žrtvovala za svobodo,« je poudaril Alojz Hren.

Čas, ki ga je načrtoval za najino srečanje, se je počasi iztekal. Debelo beležnico, ki ga spremlja na vsakem koraku, je počasi spravljal v aktovko, še prijateljski stisk roke in že je odhitel na naslednji sestanek.

Takšen je Alojz Hren, človek z veliko energije in zaupanja v sočloveka.

Bojan Kuntarič

Varovanje človekovega okolja postaja vse bolj tema in naloga stoletja

Kam s smetmi napredka?

Ko je v začetku sedemdesetih let arhitekt Richard Neutra v svoji knjigi z naslovom *Če hočemo še naprej živeti*, opozarjal Evropejce, da v naši ihti za napredkom pogosto stopamo čez črto naravnega ravnotežja, in ko je poudarjal le dve alternativni: preprečevanje onesnaževanja okolja (ki ga sami onečejamo) ali pa neizogiben propad človeštva ter njegovo smrt, morda v svoji, tokrat še dokaj osamljeni zagnanosti le še ni pričakoval, da bodo njegove preroške besede že čez nekaj let preplavile svet. Toda problem je v dvajsetih letih postal tema stoletja.

In če smo še pred leti radovedno v rubriki »zanimivosti« prebirali, kako so v renski vodi (brez kakršnihkoli dodatkov), v onesnaženi reki torej razvili (!) navaden fotografski film, postajajo dandanes stvari še vse bolj resne. Tudi romantični izlet v Benetke ali Pariz ni za turiste več tisto, kar je bil nekoč. Namesto kozarčka vode h kavi si morate naročiti plastenko pitne vode – kajti vode iz pipe ne priporočajo! Če so še po tej vojni veljale kavarniške »sedalčke« ob kavi sredi Beograda za prijazni ostanek orientalskega ugodja, je to danes početje, ki ga lahko opravite kolikor toliko z užitek kom le s kozarčkom kisle vode zraven. Ker beograjska voda od daleč diši (beri: smrdi) po kloru.

Kdor potuje po svetu, zlasti po deželah tako imenovane tretjega sveta, dobro pozna prizore iz velikih, prenaseljenih mest: velikanska smetišča, celo gore na predmestnih odlagališčih, kjer se pasejo bolezni, smrad in revščina. Tam se običajno nad mestno veduto nenehno nabirajo rožnatostive meglice onesnaženega zraka, ki izginejo komaj za hip tik po dežju.

Seveda je v človeški naravi, da se zdrzne in skoči šele, ko je neposredno življenjsko ogrožen. In tako se dogaja tudi ob vprašanjih vse hitrejšega človeškega napredka ter hkrati vse bolj življenje ogrožajočega onesnaževanja našega planeta.

Znameniti francoski ekolog Jean Dorst je postavil tezo, da bo človeštvo, če bo nadaljevalo z razvojem tako brezbržno in hkrati s takšnim tempom, v nekaj sto letih porabilo ves kisik na Zemlji. Za ilustracijo je tej trditvi pripel tale podatek: eno samo reaktivno letalo porabi na progi Pariz – New York šestintrideset ton kisika iz zraka!

Plaz ljubiteljskih varuhov in tudi glasov znanstvenikov, ki so začeli svoja opozorila opremljati s podatki, kaj bo, če ne bomo hitreje ukrepali, se je usul prav na sredo industrijskega in tehnološkega zagona. Dvignil je nov val »prahu« in tudi nasprotna reakcije. Tako so nekateri nenadoma hoteli za onesnaževanje okolja kriviti zgolj in samo industrijo, pri čemer so pozabili, da napredka ne narekuje peščica skrivnostnih in anonimnih posameznikov, ampak spet – človeštvo nasploh. Da se ne moremo več vrniti v Altamiro, ali pa vsaj v romantično obdobja, kjer je veljala človekova osnovna fizična moč, je menda jasno. Zato, tako razmišlja in deluje večina znanstvenikov ter raziskovalcev o vprašanjih ekologije, je najbolj zanesljiva pot tista, ki načrtuje uspešno odstranjevanje onesnaževanja in hkrati zavestno varovanje narave (skupaj) z razvojem industrije in tehnologije.

Nekateri znanstveniki govorijo o onesnaženem koncu sveta in sipljejo podatke, ki nam slikajo vse črno, medtem ko drugi skušajo vnašati v terno optimizem. Wilfried Scharnagl pravi v svoji knjigi (Blato, v katerem živimo), da kaže resno poslušati pesimiste, sicer bo ostalo

vse le pri kupu lepih besed in obljub.

Načinov in strani, od koder nam grozi strupena nevarnost, je v vseh »kotih« našega bivanja na pretek. Največ vsega nosi s seboj vse hitrejša koncentracija

trejši prav v deželah v razvoju. Vsa ta dejstva pa narekujejo od organizacije na svetovni ravni, da prinaša pred svetovno javnost več jasnosti na področju varstva človekovega okolja, da objavlja podatke o negativnih platih

Eno od odlagališč pri nas – v Ilirski Bistrici

(Foto: Sonja Zalar)

življenja v mestih. Vse bolj se človeštvo stiska na ozkih življenjskih prostorih in vse več nesnage si kopiči pred domačim pragom. Zrak postaja gost od SO₂ ter drugih nevarnih snovi (s svinčevred), voda je ponekod že dolgo neužitna in številne reke nimajo več v sebi niti trohice življenja. Jezera odmirajo, širni gozdovi, pljuča planeta, se osipljejo pod nenehnim zalivanjem kislega dežja in drugih nadlog.

Vse te alarmantne novice, ki so začele krožiti po svetu in sprožale prve znanstvene raziskave, so zganile tudi dejavnost organizacije Združenih narodov, ki je že leta 1972 organizirala mednarodno konferenco o zaščiti življenjskega okolja v Stockholmu. Zbralo se je tisoč dvesto delegatov iz več kot sto držav, ki so skupno sklenili: »Če se bo nadaljevalo s sedanji težnjami, potem je prihodnost življenja na zemlji v nevarnosti.« Takrat so staknili glave in spregovorili tudi o konkretnih potrebnih ukrepih.

Dejstvo je, da je vsak dan več ljudi na svetu

Ker je zemeljskega prebivalstva vsak dan več, je potrebno vsak dan več hrane, in naše zahteve do kmetijstva so vsak dan večje. Za večje hektarske pridelke segamo vsak dan bolj po najrazličnejših kemičnih preparatih. Zaradi erozije, povečevanja odstotkov soli v zemlji in drugih spremljajočih pojavov pa je postalo že na stotine milijonov kvadratnih kilometrov zemlje neuporabne. Polovica svetovnega prebivalstva živi v mestih in urbanizacijski procesi so najhi-

civilizacije in da na podlagi izkušenj daje pobude za reševanje teh vprašanj.

Zbuditi zavest pri ljudeh

Temeljna stvar za vsa področja človeškega napredovanja je ozaveščanje. Če se tako razviti kot šele iz zaostalosti razvijajoči del sveta strinja, da mora iti industrijski razvoj naprej, če smo vsi za to, da razvoj kulture in znanosti ne sme imeti meja, moramo na enak način gledati tudi na navajanje ljudi za varovanje okolja. To ozaveščanje ne bi smelo imeti meja, ne državnih ne kakršnihkoli drugih. Kajti onesnažen zrak ne priznava nobene, ne zemljevidu potegnjene državne meje, in tudi reke se ne ozirajo na takšne zamejitve. Seveda pa takšno premišljanje pogosto ne gre skupaj s kratkoročnimi načrti in obnašanjem kapitala. Ta čas, ko na primer Američani v svoji deželi z velikim hrupom ter z vse bolj uspešno javno kampanjo sprejemajo kopice novih predpisov, ko prepovedujejo cele veje kemijskih industrij, ko se upirajo atomskim elektrarnam, ko na svojih tleh ne dovolijo gradnje industrijskih objektov, za katere ugotavljajo, da je njihov delovni proces človeku in okolju škodljiv, pa v deželah v razvoju takšne industrije še vedno rastejo kot gobe po dežju, in tam tudi večkrat pokažejo svoj krvavi obraz. Iz množice takšnih dogodkov nam še vedno ni ušel iz luknjičavega spomina primer indijskega Bopala. Zavedati pa se moramo, da je bil to le »najočitnejši sporodil« in da veliki dobički neusmiljeno vsak dan po svetu tiho uničujejo človeko-

vo okolje in ogrožajo življenja naprej.

Mehika na primer, je dežela, kjer živi v njenem glavnem mestu toliko prebivalstva, kolikor ga premore vsa Jugoslavija. Ta gromozanska številka pa nam bo še bolj pred očmi, če povemo, da je mehiška država petkrat večja od Jugoslavije, da ima vsega skupaj okrog 70 milijonov prebivalcev, od teh pa živi na deželi le nekako 20 odstotkov. Milo in vse leto približno enakomerno podnebje daje možnosti za dobro kmetijstvo. Vendar je ta podatek kaj vreden le na prvi pogled. Kajti kljub dosti ugodni klimi in dovolj obsežnih, za kmetijstvo primer- nih predelih je stanje zastrašujoče. Neusmiljeno izkoriščanje gozdov je odkrilo atmosferi nemočno golo zemljino obličje.

Ob hudih tropskih nalivih zaorje sredi koruznega polja neznan, nov hudournik in odnaša vse – zemljo in pridelek. V predmestjih velikih mest, kjer se zdi za oko neobveščene obiskovalca zemlja rahla in za vrtnarstvo godna, poganja sicer bujna, vendar strupenih snovi polna solata, špinata... Indijane v odmaknjeni gorski vasici drži na veliki praznik svojega ljudstva v roki coca-colo, nihče pa ga še do danes ni naučil, kako naj koristneje preorje zemljo, kako naj bolj racionalno seje koruzo.

Gore, ki jih ni na zemljevidu

Najmanjši kupček smeti, ki ga je pustil človek, leži na našem bledem spremljevalcu, mesecu. Velikanske gore smeti, ki rastejo ob vseh mestih sveta, pa niso označene nikjer na zemljevidih. V času, ko prehajamo od razpada atomskega jedra k zlivanju jeder, ko govorimo o sončni energiji in robotizaciji, v večini svetovnih mest shranjujemo svoje civilizacijske odpadke kar na najbolj klasičen način: izkopljemo velikanske jame in jih napolnimo s smetmi... dokler ne trčimo ob talnico...

V prestolnici naše sosedje, v svetem papeškem mestu na primer, so že zdavnaj kupili drage in koristne naprave za sežiganje mestnih smeti, vendar so naprave še dolga leta izzivale škandale, saj so stale neizrabljene ker niso uspeli dobiti strokovnjakov, ki bi hoteli tam delati... medtem pa so se smeti na predmestnih gorah odpadkov kopičile.

V boju za življenje

Če je bil narodnoosvobodilni boj samoohranitveni boj ljudstva za obstoj (zoper uničenje po sočloveku), potem je boj za življenjsko okolje danes, boj proti nevidnemu sovražniku in včasih tudi boj zoper nas same.

Slovenija je košček jugoslovanskega ozemlja, na katerem je zbrana cela zbirka različnih naravnih okolij. Ob tem razvijamo industrijo, kmetijstvo in tudi naša mesta se širijo. V nadaljevanjih vam bomo skušali iz tedna v teden predstavljati poglede in mnenja strokovnjakov, biologov, geografov, gozdarjev in še številnih drugih, ki poglobljeno premišlujejo in delujejo za ohranjanje vsaj relativno zdravega človekovega okolja, za ohranjanje narave, rastlinskega in živalskega sveta v njej.

Za začetek se bomo skušali seznaniti z dejavniki, ki v naši družbi bedijo nad tem področjem, potem pa bomo prešli k posamičnim problemom. Verjamemo namreč da ni današnja bitka za varovanje našega življenjskega prostora nič manj revolucionarna od narodnoosvobodilnega boja jugoslovanskih narodov, le, da so videti te današnje bitke na prvi pogled manj nevarne in manj ogrožajoče.

la. Ostanimo še za hipec pri smeteh: znanstveniki ugotavljajo, da bi se že samo s spremenjenim in bolj racionalnim načinom embalaranja industrijskih izdelkov lahko ognili ogromnim količinam odpadkov in tudi velikanske vsote denarja bi prihranili. Če bi namesto plastične mase, ki je v najširši rabi, uporabljali neko drugo formulo (malo dražjo!), bi lahko plastične odpadke preprosteje in z mnogo manj nevarnimi ostanki, zažigali. Če bi uredili stiskalnice za odpadno staro železo, ki bi bile cenejše od današnjih, potem ne bi dobival svet podobne avtomobilskega pokopališča. Tako pa je danes vsakemu avtomobilskemu lastniku ceneje, če zapelje star in neuporaben avto v odročen jarek, sicer bo moral za odvoz na smetišče odšteti še krepke denarce... (v ZDA premišljajo, da bo treba ceni novega avtomobila nekako pritakniti še pristojbino za njegov pokop).

Industrijski prah, hrup, kemikalije v dežju in tekoči vodi, kemikalije in bioodpadki v talnici, v zemlji, vse to so dejstva, ki jih nihče več ne more odpraviti z zama-hom roke. Naši koraki v spoznanju so največkrat opotekavi in večna žalost človeštva se kaže tudi na tem področju: ničesar ne verjamemo tistim, ki so že skusili, preizkusiti moramo sami!

Cena ohranjanja okolja je visoka

Eno pomembnih vprašanj pri premišljanjih o varovanju okolja je cena. Stroški za najrazličnejše prijeme so dragi in primeri okrog dogo-

kom, ki ne nosijo bremena »dodatka na varovanje in reševanje okolja«. S temi in tovrstnimi problemi so se prvič pojavile državne subvencije za varovanje okolja, ki pa le delno rešujejo te probleme.

V Združenih državah Amerike, ki jih moramo omenjati, saj so se prve na svetu soočile z vprašanji onesnaževanja in tudi varstva človekovega okolja, je postalo varovanje narave močno politično vprašanje, ob katerem so že »padale predsedniške glave«. Številne zvezne države so sprejele posebne pttredpise, mnoge pa so izglasovale tudi posebne finančne prispevke za urejanje svojih specifičnih problemov (na primer: za odstranjevanje nafte z morske obale, za programe čiščenja rek in jezer, za sodobna kuršišča mestnih smeti...)

Sanje in realnost

Naloga znanstvenikov je, da njihova domišljija sega k zvezdam. Svet pa po inerciji svojega bivanja, v ogroženosti – med rojstvom in smrtjo, odbira tisto, kar je uporabno za napredek življenja. Med smetmi v zraku, vodi in zemlji se nam nabira množica še uporabljenih snovi. Ob povečanju števila prebivalcev postaja vse bolj otipljiv in nujen vir surovin tudi predelava smeti. Amerikanci so v raziskave o regenerativnih sistemih oskrbe vpregli tudi vesoljske programe. Gre za podaljšanje dobe in iskanje možnosti ponovne uporabe materialov.

Navsezadnje pa, opozarjajo znanstveniki, ne smemo pozabiti še na en pogled v

Narava je naše največje bogastvo (in človek v njej)... (Foto: Janez Zrnc)

Najprej spoznanje, nato izmenjava izkušnj

Za to, da bomo zavestno varovali svoje življenjsko okolje, da se ne bomo pri tem obnašali po pravilu »do lastnega praga, naprej me pa ne briga«, moramo ljudje prehoditi še dolgo pot. Znanstveniki, ki se ukvarjajo s tem področjem, pa pripominjajo, da moramo hoditi prav hitro, sicer nas bo lastna nesnaga za vse večne čase zas-

varjanja na tem področju v Evropski gospodarski skupnosti so prav poučni. Ko so se države članice EGS začele dogovarjati o skupnih vlaganjih za varstvo okolja in zoper onesnaževanje, si je vsaka kaj hitro izračunala, koliko mora zaradi takšnih stroškov povišati cene posameznim industrijskim proizvodom. Potem so se začeli spraševati, kaj bo, če se katera od partneric dogovoru odpove... in koliko nižje bodo v svetu cene enakim izdel-

tem sklopu: vse več prebivalstva na svetu bo imelo v prihodnosti vse več prostega časa. Zato bo vse bolj pomembno zdravo naravno okolje.

Vsak korak našega bivanja, je korak za ali pa korak zoper varovanje našega okolja. Začne se z vzgojo majhnih otrok: od tega kam mečemo smeti, od tega, da ne skrunimo narave, od premišljenega trošenja energije do optimalne izbire le te.

B. Ž. J.

Mednarodni terorizem

Incidenti glede ugrabitev letal, še zlasti ugrabitev ameriškega leta TWA in do zadnjega trenutka negotova usoda zajetih potnikov, eksplozije na frankfurtskem letališču in letališču Narita v Tokiu ter padec indijskega boeinga 747 v Atlantiku so z vso tragiko znova opozorili na fenomen mednarodnega terorizma, še zlasti zračnega piratstva. Veliko govorimo in pišemo o oboroževalni tekmi, »vojni zvezd« in podobnem, a pozabljamo, da je raznovrsten mednarodni terorizem postal praveca endemska bolezen današnjega časa, tako se je razbohotila v vsakdanjem življenju, da jo prevečkrat puščamo ob strani.

Terorizem ni nov pojav v človeški družbi. Beseda teror, kot lahko beremo v Verbinčevem slovarju tujk, pomeni strahovanje, nasilje, strahovlado-t. j. uporabo fizičnega nasilja, zlasti med političnimi nasprotniki. Leta 1794 je Francoz Babeuf, ideolog utopičnega komunističnega družbenega koncepta, zagovarjal idejo, po kateri naj bi takšen družbeni koncept z zarotniškim prevratom uresničila »zlata tisočina«, elita izbrancev. Od takrat do danes je terorizem dobil skrajno kruto obliko in večplastnost, mnogo stvari pa je dobesedno postavil na glavo s trenutkom, ko so bili atentatorji za dosego svojega cilja pripravljani žrtvovati lastno življenje. Ob tem se spomnimo samomorilskih akcij šiitskih skrajnežev. (Najhujša je bila 23. oktobra leta 1983, ko je tovarnjak poln eksploziva ubil 241 ameriških marincev).

Nihče ne zagovarja terorizma kot zadnje izbire in neposrednega sredstva za dosego političnih ciljev. Brez dvoma gre za vse obsojbe vredna dejanja, vendar drži, da so korenine zla globlje in mednarodni terorizem je prav gotovo tudi zrcalna podoba današnjega sveta, ki je pač takšen, kakršen je. Seveda današnja strategija in politika velikih za reševanje zapletenih mednarodnih vprašanj po svoji tragičnosti presega pojavnost mednarodnega terorizma in lahko govorimo o tako imenovanih državnih terorizmih, pa najsi gre za razmere

na Bližnjem vzhodu ali Srednjem, Srednji Ameriki in drugod. Če teoretiki vojne delijo na pravične in nepravične vojne, potem bi po analogiji lahko tudi terorizem delili na dve kategoriji, kar pa bi problem še bolj zamagljilo in ga odmaknilo od bistva, ki še vedno leži v sedanjih praksi moderne politike in urejanju razmer na našem planetu. Te se žal večinoma še vedno urejajo s političnimi in vojaškimi pritiski ob očitni kršitvi sicer tako krhkih pravil mednarodnega prava. Z mednarodno-pravnega vidika je definicija terorizma problematična, težko jo je namreč formulirati, da ne bi pod etiketo mednarodnega terorizma potegnili tudi osvobodilnih gibanj. Prav za to si danes nekateri še posebej prizadevajo.

Če smo pri ocenjevanju mednarodnega terorizma dosledni, potem moramo

brez izjeme obsoditi tovrstna dejanja, ne glede na njihov izvor ali ozadje. Po tej logiki ne moremo reči, da je ugrabitev letala v Beirutu pravično dejanje šiitskih fanatikov, da je atentat na Indiro Gandhi logična posledica jeze sikhovskih skrajnežev ali da so vpadi in ubijanje v Nikaragvi gledani skozi prizmo antisandinistov upravičena dejanja. Dosledno moramo obsoditi tako razredno, nacionalistično kot tudi versko nasilje. Terorizem je nasilje, kajti človeške družbe ni mogoče spreminjati z grozo in strahom. Nasilje je nasilje, pa naj prihaja iz vrst vladajočih ali iz vrst nasprotnikov vladajočih. Žal v praksi najdemo različne ocene in različne namene opravilovanja za terorizem kot sredstvo za dosego cilja. Zelo enotne so ocene terorizma v državi, kjer teroristi nastopajo proti tamkajšnjim sistemom, zelo različne pa postanejo ocene terorizma ki ga teroristi izvajajo v neki državi proti družbeni ureditvi v drugi državi. Spomnimo se aktualnega primera, ki zadeva protijugoslovansko teroristično dejavnost na švedskih tleh. Desničarski krogi z največjo resnostjo dokazujejo, da Rolovičev morilec Barešić ni terorist, temveč borec za pravice Hrvatov. In nadalje, češ da je Barešić streljal na

veleposlanika Roloviča zato, ker ta ni privolil v osvoboditev desetih na smrt obsojenih Hrvatov. Na Švedskem so Barešića sicer obsodili na dosmrtno ječo, toda pred dnevi so mu dovolili izhod. Desničarji se zdaj zavzemajo za pomilostitev. Pri tem gre za očitno nedoslednost. Pravijo namreč, da ne bodo poznali usmiljenja, če bo kdo Švedom skrivil las na glavi, če pa bodo protijugoslovanski teroristi streljali na druge, je to pač naš notranji problem. Po tej logiki Švedi stojijo na strani tistih, ki se tudi s terorjem bojujejo za spremembe družbenega reda drugje.

Jugoslavija je imela podobne spore tudi z Zvezno republiko Nemčijo, Belgijo

in Švico, kajti tamkajšnje oblasti so imele teroristična dejanja jugoslovanskih političnih nasprotnikov za jugoslovanski notranji problem. Zadeva je nerodna v toliko, kajti vsi omenjeni namreč priznavajo našo družbeno ureditev, in zato obstoja terorističnih skupin na svojem ozemlju ne bi smeli prenašati.

Seveda ob tem ne gre samo in zlasti za Jugoslavijo, problemi so bolj izraziti drugje. Italijanski desničar Roberto Fiori, ki so ga italijanske oblasti zaradi organizacije bombnega atentata v Bologni leta 1980 obsodile v odsotnosti na zaporno kazen. Fiori, ki je že vodilni član britanske fašistične Narodne stranke (ta je vpletena v tragedijo na bruseljskem stadionu Heysel), stanuje danes v isti hiši kot britanski minister za transport.

Za letalsko piratstvo kot pogostno pojavno obliko terorizma lahko ugotovimo, da je število letalskih ugrabitev v svetu minula leta močno upadlo. Največ ugrabitev je bilo leta 1969, ko je bilo ugrabljenih 91 letal. (največ v ZDA) Po letu 1974 je bilo relativno zatišje, kajti takrat so na zračno piratstvo začeli gledati kot na globalni problem, in zato sprejeli tudi globalni sistem zaščitnih ukrepov. V letu 1984 je bilo najmanj letalskih ugrabitev.

Statistika pravi, da so od leta 1969 do danes v svetu ugrabili 657 letal, od tega so jih 517 preprečili. Največ ugrabitev se je v minulih šestih letih začelo prav na Bližnjem in Srednjem vzhodu, večinoma so jih izvedli šiitski skrajneži. Zgovorno je dejstvo, da se je to število močno povečalo po letu 1982, se pravi po izraelski okupaciji Libanona. Nič kaj pretirana ni trditev, da se je okrepljeni šiitski terorizem pojavil kot logična posledica zgrešene ameriške politike na območju Bližnjega vzhoda. V številne bombne atentate v Beirutu je skoraj praviloma vmešana tudi ameriška CIA, lani pa je ameriški državni sekretar Schultz ob močni podpori šefa CIA Caseya dobil soglasje predsednika Reagana in predstavnikov parlamenta, da bo CIA urila tri protiteroristične skupine, ki lahko ubijajo v »skrajnih primerih«.

George Schultz pravi, da uboj terorista ni uboj, ampak preventivna samobramba, ob tem pa citira hebrejski filozofsko religiozni tekst Talmud, ki pravi: »Če te namerava kdo ubiti, pohiti in ga ubij.« Na silo torej odgovori s silo. Britanski The Times je ob zadnjih tragičnih dogodkih zapisal, da ni dobro glasno obsoditi zla, če ga nismo pripravljani obsoditi in fizično zajeziti vsakokrat, ko se pojavi, naj so človeške žrtve ali ne in trpljenje nedolžnih, dokler vnovič ne bo postal moralni imperativ, da branimo svojo civilizacijo. Osnovno načelo za odgovor na različne pojave oblike terorizma bi moralo biti načelo minimalne uporabe sile, čeprav bodo posamezne okoliščine terjale tudi spremembo v maksimalno uporabo sile. Terorizem je na nek način zrcalna podoba globoke moralne krize današnjega sveta, zato nanj ne bi smeli odgovarjati samo s silo, temveč predvsem v smislu odprave vzrokov, ki so pripeljali do sedanjih razmer.

Miha Lamprecht

Velika sramota še ni pozabljena

Na mamutskem procesu proti ponarejevalcem Hitlerjevega dnevnika, objavljenem spomladi 1983, in Hamburškem Sternu je končno dobil besedo javni tožilec. Kljub temu pa še ni videti konca sojenju in izreku kazni. Čeprav je tožilec v bistvu povedal svoje, je vprašanje, kdaj bodo na vrsti vsi iz obrambe, nato bodo šele določili datum izrekanja sodbe in odmere kazni. Sojenje se je začelo 21. avgusta lani. Deželno sodišče v Hamburgu je imelo v okviru tega procesa že 85 zasledanj.

Na zatožni klopi sta sturgartski starinar Konrad Kujau, ki je svojočono ponarenil Hitlerjev dnevnik, in njegova prijateljica Edith Lieblang, obtožena sokrivde. Prvoobtoženi je Gerd Heidemann, bivši reporter revije Der Stern, v bistvu idejni vodja celotne pustolovščine, ki je reviji naredila nepopravljivo škodo.

Obtožnica bremeni Heidemanna, da je dobil od Ster-

na od januarja 1981. do aprila 1983 za napovedano »senzacija stoletja« okoli 9,5 milijona mark, in da je od tega vsaj poldrugi milijon spravil v svoj žep. Heidemann je tudi obtožen ponarejanja 60 zvezkov Hitlerjevega dnevnika. Primer je svojčas dvignil veliko prahu, saj se je napovedana senzacija stoletja spremenila v novinarsko raco stoletja. Ponaredek je bil očiten poskus nekakšne rehabilitacije Hitlerja, saj so napovedovali, da bo »treba na temelju teh dnevnikov znova napisati precejšen del evropske zgodovine«.

Tožilec je zahteval za Gerda Heidemanna in Konrada Kujauja sedem oziroma šest let zapor, toda besedo ima še odvetnik ponarejevalca Kujauja Kurt Groenewold. Izjavlajo, da je pripravil takšen zagovor in krivdo tako spretno prevrgel na založbo Sterna, da bo zahteval popolno oprostitev svojega klienta. Odtvetnik govori o »prevaranih prevarantih«, ki

so hoteli v Londonu živeti Hitlerjeve dediče »žejne prepeljati čez vodo«. Med redkimi »posvečenimi«, med neko tajno zarotniško skupino, v kateri vlada nekakšna »skavtska poštenost«, je bilo slišati v Hamburgu, se je kovala spletk, katere končni cilj je bil redakcijo Sterna tako »programirati, da bi še enkrat opozorila na nacistične veljake«.

To je bilo tako, kakor da bi nasul soli v še nezacejeno rano. Res je, da je steklo že precej vode po Elbi od tistega 17. maja 1983, ko je avla hamburške univerze odmevala od žaljivih besed, toda Stern si še ni opomogel po veliki sramoti. V dveh letih je naklada padla na 230.000 prej prodanih izvodov. To je dokaz, vendar ne edini, da si je redakcija tedaj dovolila prevelik skok v neznano. Le z največjo težavo se je redakcija časopisa nekako ujela in se rešila silne negotovosti. Odločitev, da so Rolfa Winterja imenovali za odgovornega urednika, je bila dozdej najboljša poteza pri obnavljanju zapravljenega zaupanja.

Eden od treh direktorjev Heiner Bremer, uradni pooblaščenec za izjave o aferi z

dnevnik, je previdno govoril o bilanci po »velikem poku« v redakciji. »Počasi okrevamo. Narobe bi bilo, če bi se hotel lagati in trditi, da nam proces ne more do živga, da ne čutimo posledic. Vsaka velika redakcija je zelo zapletena sestavina, motivirati kolege za delo ni lahka stvar. Vsekakor hoče-

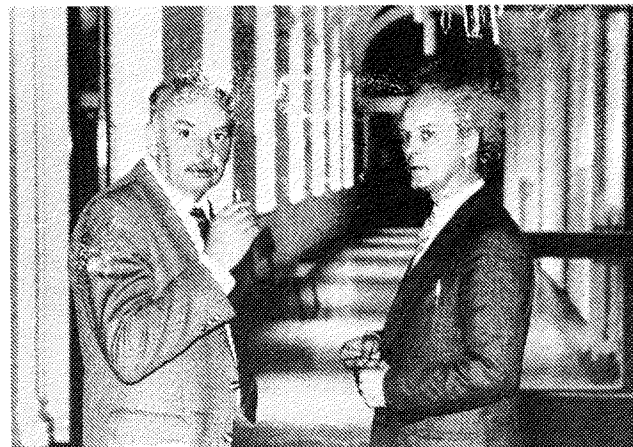
mo ustvariti takšen Stern, ki se bo lahko kosal s številkami iz najboljših časov revije. V nekaterih pogledih je imela »veliki pok«, pa naj je bil še tako poguben, tudi svojo pozitivno stran. Občutek za pravo vrednost tem je zelo narasel, marsikdo je pripravljen osebno prevzeti odgovornost za zgodbo ali fo-

tografijo, ki jo časopis objavi na njegov predlog. Toda, dejansko pa krize, ki nas je doletela po škandalu, še nismo premagali.«

Končana pa je tema, ki se ji pravi Ger Heidemann. Nihče nima nobenega sočutja do nekdanjega kolega. Marsikateremu članu redakcije se zdi predlagana kazen sedem let zapor, ki jo zahteva tožilec, prehuda, vendar so vsi trdno prepričani, da je Heidemann od vsega začetka vedel, da je tisto, kar mu ponuja Kujau – ponaredek. Dejstvo, da se Heidemann ni odločil za preverjanje ponudbe že leta 1981, ko je imel dovolj časa, je znala obtožba dobro izkoristiti in spraviti novinarja, ki se je prej ponašal z nekaterimi dobrimi zgodbami, v vrelo kašo, iz katere se bo najverjetneje motal res tistih napovedanih sedem let.

Predvsem pa Heidemannu zamerijo, ker je s svojo lahkomišelnostjo v zadevi Hitlerjevi dnevniki vse kolege in vso redakcijo osmešil pred vsem svetom. Položaj pa še otežuje dejstvo, da ni sodišče ni moglo ugotoviti, kam so izginili vsi milijoni, ki jih je Heidemann dobil za »dnevnik«.

-fl-

Prvi del mamutskega procesa v Hamburgu zoper ponarejevalca Hitlerjevega dnevnika Konrada Kujauja (na levi ob odvetniku) in Sternovega reporterja Gerda Heidemanna je končan. Tožilec je zahteval za obtoženca sedem oziroma šest let zapor. Ni še povsem jasno, kam je šlo skoraj 10 milijonov mark, ki jih je Heidemann dobil od redakcije za 60 zvezkov dnevnika, zaradi katerega bi morali menda znova pisati del zgodovine Nemčije in Evrope.

»Koprivška republika«

Leto, ko bo en sam »prvček«

Mejni prehod Luža, vizija prihodnosti

Tiho brni motor avtomobila. Poljane na Koroškem, kraj poslednjih bojov druge svetovne vojne, simbol miru, se koplje v soncu, umit od nenehnega dežja. Mladina ureja okolico novega spomenika.

Radijska poročila. Tragedija indijskega letala. Terorizem? Ameriški talci trpe v negotovosti, južnoafriško nasilje ne pozna miru. Reaganova vojna zvezd pritiska na zaveznike, velesili iščeta pot. Dogodki v Žitari vasi še odmevajo.

In spet bombe, nastavljen povsod, število nedolžnih raste. In tako iz dneva v dan. Nasilje si podaja roke skoraj na vseh kontinentih, Poljana in dolina Meže, ožgana

Marca 1944 so Nemci selili z neke kmetije v Koprivni, pri Golobu se je reklo. Golobove ženske so poznale kurirske zveze, povedale so Nemcem in začele so se are-

gajo... Skoraj sleherni dan pride k nekdanjemu koroškemu kurirju zdravnik iz doline. Včeraj je bil pri njem opolnoči!

Drži se, Fajfar, kot si se takrat, mu zaželimo. Široko se nasmeje, ves prijazen in dobrohoten.

Le malo naprej v ozki dolini je našla svoje pribežališče koprivška šola. Velika stavba z igriščem je komajda našla svoj življenjski prostor v dolinici pod strmimi pobočji, ki jo stiskajo v samotnost, pozimi v odrezanost. Na šolskem zidu spominska plošča dvajsetim padlim partizanom, enajstim žrtvam... in otroški živžav na vzorno urejenem igrišču. Spomin pohiti kakšno uro nazaj, v svet nasilja in brezdušnosti, nerazumevanja in izkoriščanja, v svet nasprotij. Zaradi teh in vseh otrok na svetu – kdaj bo revnejšim dana pravica do boljšega, človeka vrednejšega življenja?

»Otroci skorajda ne poznajo denarja!

Predzadnji dan šole je, skrbi so odtavale v koprivške hoste. Na vratih se prikažeta tovarišici Mija Čarf, vodja podružnične šole in Marina Krivonog. Povabita nas v pisarno.

Težav ničkoliko, potožita. Letos pozimi jim je zamrznilo kurilno olje. Peči nimajo prilagojene na drva, in tako so kljub temu, da so sredi gozdov, zmrzovali dober teden, vendar so na to že pozabili. Še veliko resnejših stvari je.

Desetletja nazaj je domače gozdno gospodarstvo vabilo Koprivce v dolino, jim zidalo stanovanja in jim potem vozilo na delo – nazaj v Koprivno. Koprivna pa je počasi, vendar vztrajno izumirala. Otroci skorajda ni več in še kakšno leto, dve, pa bodo šole lahko zaprli.

Bridkost je v glasu obeh tovarišic.

»Trenutno imamo šestnajst otrok v šolskih klopih in pet v mali šoli, postreže s podatki Mija Čarf. Še pred petnajstim leti smo imeli osemletko s sedeminpetdesetimi učenci. Otroci se pridno uče, brihtni so, vendar imajo znatno slabše možnosti kot dolinci: učni načrti pač ni prilagojen kombiniranemu oddelkom. Otroci so silno težko prilagodljivi, govorijo svojevrsen dialekt, ki vsebuje precej germanizmov in popačenk, in tako potrebujemo vsaj eno leto, da jih naučimo osnovnih pravil. To ni lahko, ker so zelo občutljivi. Skoraj nikamor ne gredo s tega višavja in tako se, med drugim, dogaja tudi to, da še denarja pošteno ne poznajo, ker pač nimajo opravka z njim. Tudi trgovine namreč nimamo, četudi si jo še tako želimo.«

Kljub mnogim olajšavam, poudarja vodja podružnične šole, položaj koprivških kmetov, močnih in trdnih sicer, ni rožnat. Skoraj vsi imajo telefone, tudi ceste so speljane skoraj do vseh, za kar imata nedvomne zasluge domače gozdno gospodarstvo pa tudi JLA.

Kaj storiti, da bi Koprivci ostali na domačijah, da bi bilo več otrok, da življenje tu ob meji ne bi zamrlo, povprašamo?

»Gotovo bi bilo ceneje,« pravi Marina Krivonog, »če bi za delavce zgradili stanovanja v dolini Koprivne. Prevozi na delo niso poceni. Potrebujemo kolikortoliko urejene avtobusne zveze s

Jože in Anica Kumer, v sredini babica Elizabeta.

Jože: »Če je človek močan kmet, še ne pomeni, da je s tem že vse rešeno. Sam ne zmores vsega. Čemu pravzaprav tako zavračajo s tem mejnim prehodom?«

Črno na Koroškem. Ljudje se vozijo na delo s svojimi prevoznimi sredstvi, del tega jim povrne delovna organizacija, strošek pa je vendarle in slej ko prej se bodo tega naveličali.

Kljub zatrevanju, da se trgovina v Koprivni ne bi izplačala (koliko stvari se pri nas ne »izplača« in še manj potrebnih, pa vendarle so?), menimo, da je za nas življenjska nuja. Naj se povrnem k šoli: morali bi dobiti celoletno malo šolo – to se otroku zelo pozna. Zaradi tega so v podrejenem položaju. Otroku je treba popraviti dobesedno vsako drugo besedo, stika z okoljem nimajo. Ne pravijo nam zastoj »koprivška republika«.

Problem zase je mejni prehod Luže.

Na pomoč nam priskoči Mijin mož Jakob, ki je ravnar prišel, gozdar.

»TOZD Gozdarstvo je lani »spravil pod streho« cesto do Luž in tudi na avstrijski strani je že nared. To je bližnjica do Železne Kaple. Projekt je sestavni del alpskega centra Peca, za katerega so zavzeti tudi Avstrijci. Sedaj čakamo, ne vem na kaj. Ni kaj razpravljati: brez dvoma

Že nekaj stoletij biva na tej kmetiji ponosen slovenski rod. In še bo, zatrjujejo.

bi se s tem mejnim prehodom močno odprla dolina, vsa Kopriva, ustvarjene bi bile možnosti za kmečki turizem, za napredek, mejno območje bi se revitaliziralo.

In še to so nam povedale tovarišice: otroci so zaradi odrezanosti tako zaprti vase, da se še igrati ne znajo, ko se znajdejo skupaj v šolskih klopih.

V svetu, daljnem in neizprosno, trošijo milijarde dolarjev za ubijanje...

Druga najvišja kmetija na Slovenskem

Kumrova kmetija na 1230 metrov nadmorske višine v neposredni bližini obetanege mejnega prehoda Luže za srednje močan avtomobil niso mačje solze. Okoli zidovja zidarski odri. Pripeljemo jim dekletci Veroniko in Karolino, hitro se prikažejo na durih.

Kumrovi živijo tod nekaj stoletij, vsekakor pa od 1554. leta, ko je Valentin Kumer daroval za oltar pri sv. Ani, pove gospodar Jože Kumer. Najbližji sosed je Jekl, ki si z Bukovnikom deli prvo me-

sto glede na višino domovanj v Sloveniji. Nič kaj niže niso Ledrovci, Šopar, Jelen in drugi osamelci v Koprivi.

Joža Kumrov je predsednik vaše skupnosti.

nar za telefonijo (le šest kmetij še nima telefona), urejuje ceste, pomaga jim armada. Ta čas delajo TV pretvorniki pri Jakobu. Z Železarno Ravne in mežiškim rudnikom se dogovarjajo za zaposlovanje Koprivcev na domu. To bi ljudi zadržalo doma. Kumer je prepričan, da bi se ljudje vrnili nazaj, če bi oživela ideja o zaposlovanju, če bi uredili avtobusni prevoz, mejni prehod na Lužah, jim dali trgovino, uravnali ljudi v kmečki turizem, dosegli, da bi se kmetijska druga v Prevaljah nekoliko bolj zanimala zanje ali vsaj toliko kot TOK Gozdarstvo.

»Smo kooperantje zadruga, a kaj ko pospeševalna služba šepa. So kmetje, za katere se nihče ne zanima,« dodaja Kumer, ki se pripravlja na kmečki turizem. Spodnje izbe prostornega domovanja so že urejene, zgoraj pa nameravajo imeti šest sob z dvajsetimi ležišči – v dveh

Veronika in Karlinca. Pri Kumrovih ne skrbijo za naslednika, drugod pa menda še neveste ne zmorejo privabiti domov. Električna, telefon in skromna cesta pač niso dovolj.

»Kopriva ima okoli trideset kmetij in 170 ljudi, ki so na takšen ali drugačen način navezani na zamejstvo. Mi,

letih. Vse upe polagajo v – mejni prehod.

Mladi gospodar se na vse kriplje tolče, da bi bilo ljudem, katerih pogledi se ne ozirajo le po koprivških hostah, Raduhi, Olševi in Peci, pač pa tudi po dolini, bolje. Domačija je bila takšna, ve povedati babica Elizabeta, tudi med vojno, ko niso niti najmanj pomišljali, da bi odrekli gostoljubje borcem za svobodo. Družba na Jožeta ni pozabila – stena nasproti nam je polna priznanj...

Volje gorjancem ne manjka, precej več dolincem. Veliko bo še treba storiti, da nam ljudje ne bodo pobegnili. S parolami in občinskimi načrti jih prav gotovo ne bomo zadržali, smo slišali tisti dan.

Narahlo smo zdrsnili v globel. Karlica in Veronika sta molče obstali pod košatim drevesom na rebri, okoli njih so se zbrali še drugi Kumrovi otroci. Še zadnjič jutri se bosta podali v dolino, nekaj manj kot deset kilometrov. Peš seveda. In potem znova v jeseni, ko bo po koprivških rebrih zapihalo mrzlo in rezko.

To bo novo šolsko leto, ki bo koprivški šoli prineslo enega smega »prvčka«. Kapič, polnih življenja, ki bi oživile koprivške hribe, ni več. Vsaj za zdaj ne.

Milenko Strašek

Koprivški učiteljici Mija Čarf in Marina Krivonog: »Naši otroci so v podrejenem položaju. Ljudem ob meji bi družba morala dajati več.«

od človekove nepremišljenosti, pa se kopata v žarečem jutranjem soncu, v tišini in miru. Daleč zgoraj, med prostornimi gozdovi, strmo se vzpenjajoča, k soncu in v vršacem naravnost, se popotnikovim očem razgrinja samotna vasica Koprivna, redke kmetije, tudi po uro in več oddaljene ena od druge. Partizanska Koprivna. Tu so našli zavetišče prvi koroški partizani, tu so se spletle številne kurirske vezi z onstran Karavank pa vse tja do Rezije in Beneške Slovenije.

Kdaj že bi Koprivci morali dobiti mejni prehod na Lužah. Da bi si podali roke z rojaki onstran. Odšli na klepet k sosedu. Utrdili vezi, si pomagali. Zgradili so cesto... zdaj z upanjem zrejo na Luže in – čakajo. Bodo Luže spet tisto, kar so bile nekdanj preštevile kurirske poti?

Na levi strani Meža, začetek Koprivne, ki se naposled začne dvigovati. Ozka asfaltirana cestica se zvija med preštevili ovinki. Za enim večjih domačija Kebrovega Janeza, Fajfar so mu rekli.

Fajfarja muči astma, težko hodi in še teže govori, pljuča mu nagajajo. Obiska je vesel, smeh mu spreletava obraz. Sedemo, zunaj dva mlajša možakarja možujeta okoli avtomobila.

Beg iz jame

»27. junija 1947 so k nam na domačijo, pri Edu so nam rekli,« s težavo med težko sapo beseduje Fajfar (k partizanom je prišel s fajfo v ustih in so rekli: bodi Fajfar!), »prišli prvi koroški partizani Bor, Silas, Marjetka, Atena, Rus in drugi. Potegnili so me... Postal sem kurir, obveščevalec, opravljal sto drobnih poslov. Z avstrijske Koroške, prek Železne Kaple, so tekle kurirske poti tja do Solčave, prek hribovja. Kdove kolikokrat sem jih prehodil:

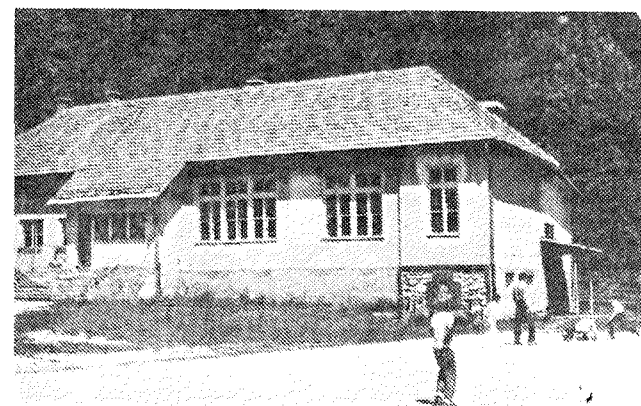
Kurir Fajfar, Janez Keber: »Koprivna ni imela niti enega izdajalca.«

enainosemdeset let ne bi bilo ovira.

Kako Koprivci, porečemo? Dobro, danes dobro, se zdi Fajfarju.

Če bi jim dali mejni prehod na Lužah, bi bilo še bolje. Treba je namreč narediti okoli sedemdeset kilometrov, tja čez Holmec, da prideš do svojih ljudi onstran, mu ni vseeno. Že več kot deset let se bojujejo zanj.

Silovito vreje zrak iz Fajfarjevih ust, stavki se raztr-

Koprivška šola se prazni iz leta v leto.

Rudolf Hribernik-Svarun:

Opredelitev

Svet sklada zveznega odbora Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije je med letošnje nagrajence uvrstil (poleg publicista Peke Dapčevića za njegovo knjigo »Za Beograd«, romanopisca Jure Galiča za njegov roman »Prelom« in Bore Mitrovskega za knjigo o XV. makedonskem udarnem korpusu, da navedemo samo nagrajene avtorje knjig) tudi Rudolfa Hribernika-Svaruna, čigar »Opredelitev« v štirih obsežnih knjigah je nadrobno popisala potek narodnoosvobodilnega boja na slovenskih tleh. Hribernikovo delo predstavimo z odstavki iz obsežne utemeljitve, ki jo je napisal avtorjev bojni in pisateljski tovariš Tone Svetina, ter z odlomkom, ki zaznamuje iztek obsežnega popisa »velikega pohoda k zmagi.«

Opredelitev – romansirana kronika o boju slovenskega naroda v času od 1941–1945 predstavlja za slovensko knjižnično zgodovino prvo in hkrati tudi edino delo, ki nam vseskozi razumljivo in doživeto prikazuje avtentično, zgodovinsko sporočilo o NOB in nam enkratno kot velika freska slika vojno – zgodovinski pomen te krvave epopeje v osvobodilnem gibanju in revoluciji.

To delo je bilo napisano z namenom, da lastne dragocene vojne izkušnje slovenskega narodnoosvobodilnega boja prenese v zasnovo splošne ljudske obrambe, na kateri naša družba gradi svojo obrambno strategijo, in na zavešt mladih generacij.

Razen okupatorjev, Nemcev, Italijanov in madžarskih fašistov ter njihove vojne strategije, so zelo vsestransko obdelani tudi kontrarevolucija, bela in plava garda, domači izdajalci in negativen vpliv rimsko-katoliške cerkve, ki je narodno izdajo celo podpirala.

V svoji prvi knjigi Država in državi je avtor kot neposreden udeleženec NOB s svojo izpovedjo prodril v središče totalne vojne in narodnega odpora proti okupatorju in domačim izdajalcem.

Analiziral in sintetiziral je vojaško politične možnosti ob kapitulaciji stare Jugoslavije ter začetek vstaje slovenskega in jugoslovanskega naroda.

Pripoved je osredotočena predvsem na človeka v času in manj na čas v človeku, kakor zahtevajo klasična knjižna pravila opazovanja materije.

Prepričan sem, da se bo mlada generacija z veseljem lotila branja te knjige in drugih, saj se iz le-teh lahko nauči prenekaterih stvari mnogo bolje kot pa iz vojnih kronik in zgodovinskih knjig.

Pripoved se začne z analizo vzrokov propada stare Jugoslavije in z opisom razsula stare jugoslovanske vojske. Narod ostane sam, brez vodstva – obsojen na smrt! Izvirno je prikazana zmešnjava mišljenj ob prihodu okupatorja.

Skupaj z glavnimi junaki spremljamo vstaje v Ljubljanski pokrajini, na Gorenjskem, Dolenjskem, Notranjskem in Štajerskem; spremljamo začetne uspehe, poraze in zmage, NOV se mora vojskovanja v najhujših razmerah šele naučiti.

Druga knjiga Pohod brigad zajema predvsem čas od spomladi 1942 pa do kapitulacije fašistične Italije septembra 1943. Dogajanje se odvija na bojiščih vseh slovenskih pokrajin, s težiščem na Ljubljanski pokrajini (Dolenjska, Notranjska). Pri tem prikazuje moč kontrarevolucije, belo in plavo gardo in na razumljiv način kronološko opisuje zaplete z nastajanjem njihovih oboroženih skupin slovenskega klerikalizma v službi buržoazije, ki vidi rešitev v razrednih interesih in v povezanosti z okupatorjem. V tej knjigi najdemo tudi podatke o nastajanju nove ljudske oblasti na osvobojenem kot tudi na okupiranem ozemlju. Srečamo se tudi z nastankom in razvojem varnostnoobveščevalne službe v Ljubljani in kasneje v vsej Sloveniji kot protitipek belogardističnim izdajalcem in odpadnikom slovenskega naroda. Knjiga se konča s kapitulacijo Italije. Opisana je tudi zmaga nad plavo gardo v močnem utrjenem oporišču Grčarice na Notranjskem in razbijanje belogardizma z jedrom v kraju Turjak pri Ljubljani.

V tretji knjigi Grmenje korpusov nam avtor prikaže organiziranje divizij in

korpusov in razvoj naše državotvornosti. Opisuje dogajanje v času od kapitulacije Italije (september 1943 do odprtja druge fronte v Franciji, srečanje Tita s Churchillom, sporazum Tito–Šubašić, Titovo srečanje z zavezniškimi komandanti iz Sredozemlja in dogovor za koordinirane vojne operacije. NOV je po kapitulaciji Italije močno narasla. Osnovanih je 18 novih brigad in 3 nove divizije, kasneje pa še 7. in 9. korpus NOV in PO Jugoslavije in 4. operativna cona na Štajerskem. NOV se je opomogla s tisoči dobrovoljcev. Beli gardi so bili zadani težki udarci. Težišče bojev se je premaknilo na področje Slovenskega primorja in Istre.

Veliko prostora je avtor posvetil gradnji ljudske oblasti, izbiri udeležencev za zgodovinski zbor delegatov slovenskega naroda drugega do tretjega oktobra 1943 v Kočevju, nastanku SNOS, pri izbiri delegatov za drugo zasedanje AVNOJ v Jajcu in samemu zasedanju in odločitvam deklaracije 2. zasedanja AVNOJ.

V dodatku avtor opisuje veliko nemško ofenzivo na področju Slovenskega primorja, ki je razbila mnoge enote NOV, vendar kljub temu jedra ni uspela uničiti. V decembru je nastal 9. korpus NOV Jugoslavije v Slovenskem primorju, na Dolenjskem pa je bil pohod 18. divizije NOVJ v Gorski kotar.

Zanimivo je opisan tudi znani pohod 30. divizije NOV Jugoslavije v Slovensko Benečijo, nato pa sledi opis legendarnega pohoda 14. divizije na Štajersko in tamkajšnji preobrat bojev.

Knjiga se končuje avgusta 1944 v času srečanja Tita s Churchillom in zavezniškimi komandanti Sredozemlja. Glede na velika dogajanja je bolj malo prostora za osebna doživlja in prigode.

V četrti knjigi Veliko poletje avtor pravi, da je bilo četrto leto še posebej težka izkušnja za slovensko vojsko, ki je v dveh korpusih in četrti operativni coni imela 35.000 borcev v oboroženih enotah. Bila je na naravnih poteh med Alpami in Jadranom, prek katerih so šle nemške sile, vojne skupine armade E v Grčiji in na Balkanu in skupine armade C Italiji, povezane z Nemčijo. Jeseni 1944. so imeli Nemci na našem ozemlju 120.000 do 130.000 vojakov. Da bi se armadne skupine laže umaknile z Balkana in iz Italije, so utrjevali obrambne linije. Cilj sovražnika je bil uničiti za vsako ceno NOV, kar je ustrezalo tudi domači reakciji.

Slovenski domobranci, ki so v tem času šli okrog 13.000 vojakov, so še vedno sodelovali z okupatorjem pri vojnih operacijah proti NOV. Na ofenzivo slovenskih partizanov so Nemci odgovorili s spremenjeno taktiko, in sicer s hitrimi napadi na partizansko osvobojeno ozemlje. Kljub velikim žrtvam partizanska vojska ni mogla zrušiti glavnih sovrážniških oporišč. V knjigi je dokumentarno opisan težak položaj vseh partizanskih enot na prelomu zime 1944/1945. Osvobodilna fronta je imela zaskrbljujoče izgube in je z velikim naporom obnavljala razbito organizacijo, hkrati pa se je pripravljala na končne boje. Uspešno končane operacije so prekrizale načrte sovražniku in domači reakciji. Dejstvo je, da so se zadnji boji 2. svetovne vojne končali prav v Sloveniji. Knjiga ima izreden pomen za vpogled v izkušnje ljudskega odpora.

Tone Svetina

(Odlomek iz knjige)

Z zadnjimi boji na Štajerskem se je po štirih letih, enemu mesecu in osmih dneh ali natanko po 1500 dneh končala narodnoosvobodilna vojna slovenskega naroda.

Boji v Evropi v drugi svetovni vojni so najdlje trajali prav na slovenskem ozemlju.

Narodnoosvobodilna vojna predstavlja v slovenski zgodovini obdobje, ki

se je najbolj globoko zazelo v narodovo življenje.

Bila je totalna teritorialna ljudska vojna.

Narodnoosvobodilna vojska, partizanski odredi in narodna zaščita – voj-

ska delavcev, kmetov in delovne inteligence, nastala na pobudo Komunistične partije, je predstavljala najbolj množično in v globino naroda vraščeno bojno organizacijo Slovencev.

Kot sestavni del narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije ter udeležbo Slovencev v številnih enotah narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije izven Slovenije kakor tudi z udeležbo drugih narodnosti Jugoslavije v enotah narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije je ta vojska imela globok internacionalistični duh osvobodilnega gibanja.

Ves čas vojne – razen zadnjih tednov – je narodnoosvobodilna vojska Slovenije, zaradi znanih geostrateških in drugih razlogov, delovala popolnoma samostojno, in to na najbolj izpostavljenem, severozahodnem delu jugoslovanskega bojišča. Pri vsem tem je ves čas obdržala kontinuiteto svojega razvoja in nenehne krepitve, kar velja tudi za celotno narodnoosvobodilno gibanje v Sloveniji.

Poleg tega je narodnoosvobodilno gibanje Slovenije s svojo partizansko vojsko vsa štiri leta nesebično nudilo pomoč narodnoosvobodilnem gibanju na Primorskem, v Benečiji, Reziji in na Koroškem.

Prav tako je uspešen boj narodnoosvobodilne voj-

protifašistov. Njih več tisoč se je borilo z ramo ob rami s slovenskimi partizani. Poleg tega so italijanske protifašistične organizacije v Furlaniji in v drugih predelih vzhodne Italije dajale materialno in drugo pomoč pripadnikom narodnoosvobodilnega gibanja Slovenije. Pomagali so tudi tisočim internirancem, zapornikom in vojnih ujetnikov, ko so se po kapitulaciji Italije vračali v domovino.

Dragocena je bila tudi pomoč in podpora avstrijskih, nemških in madžarskih protifašistov.

Nesporno je, da so v času narodnoosvobodilnega boja italijanski, avstrijski in madžarski ljudje podprli pravičen osvobodilni boj Slovencev in jugoslovanskih narodov in s tem oteževali agresivno politiko lastnih vladajočih fašističnih sil.

S svojim oboroženim bojem proti okupatorjem so Slovenci prispevali pomemben delež v skupnem taboru antifašističnih sil sveta.

Glede vloge velikih zaveznikov v narodnoosvobodilni vojni slovenskega naroda je potrebno posebno poudariti rdečo armado in narode zveze sovjetskih socialističnih republik, ki je nosila glavno breme druge svetovne vojne proti nacističnemu nasilju. Res pa je tudi, da je boj slovenskega naroda v skupnem boju vseh jugoslovanskih narodov predstavljal veliko in konkretno pomoč narodom Sovjetske zveze

centracijskih taboriščih okoli 29.000, na prisilnem delu okoli 35.000 moških in žensk, izeljenih ali pobeglih s svojih domov pa okoli 80.000 ljudi. Prisilno in za dalj časa je bilo mobiliziranih v nemško vojsko ali nemško državno službo okoli 60.000 oseb, kakih 100.000 pa v vermanski in deželne straže. Občutnejše je bilo telesno poškodovanih več kot 30.000 oseb. Različne posledice vojnih razmer so prizadevale veliko večino odraslega prebivalstva. Materialna škoda pa je bila praktično neizmerljiva.

Slovenski del narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije je predstavljalo skupaj z divizijo narodne obrambe in moštvo kurirskih zvez okoli 42.000 oboroženih borcev. – Zadnje dni vojne so se enote močno okrepile, posebno na tistih območjih, ki so dobila značaj splošne ljudske vstaje. Realno število teh okrepitev pa spričo dinamike dogodkov ni bilo moč ugotoviti. – Oblikovanih v sedmih divizijah – ena od njih je bila italijanska, v osemindvajsetih enotah ranga in moči brigade – od tega ena inženirska in tri italijanske ter dvanajst odredov bataljonske sestave – od tega dva mornariška.

Z narodnoosvobodilnim bojem je slovenski narod dosledno izpolnil program, zapisan v temeljnih točkah Osvobodilne fronte. Dosledno je izpolnil večkrat poudarjene besede tovari-

ske Slovenije predstavljal pomembno oporo protifašističnim silam v sosedstvu: pri italijanskem, avstrijskem in madžarskem ljudstvu.

Vse to je imelo velik strateški pomen za razvoj narodnoosvobodilne vojske v Jugoslaviji kot celoti.

Kljub dokaj slabi operativni povezanosti z glavnino narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije je narodnoosvobodilni boj Slovencev ves čas vojne vsem, tako doma kot v tujini, jasno izpričeval enotnost jugoslovanskih narodov v boju proti okupatorju in domačim izdajalcem.

Zelo pomembna je bila tudi medsebojna pomoč narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije in Hrvaške v boju proti skupnemu sovražniku v vsem stičnem prostoru od Istre do Prekmurja.

Ljudje iz Slovenije so bili v svojem narodnoosvobodilnem boju deležni obsežne pomoči italijanskih

v njihovi domovinski vojni. Posebno v začetnem obdobju.

Za naš boj je bila dragocena tudi pomoč in podpora, ki so nam jo nudili svobodoljubni ljudje Velike Britanije in Združenih držav Amerike. Slovenski partizani in prebivalci so jim za to pomoč vračali s svojim zavezniškim bojem, reševanjem njihovih letalcev in z obveščevalno dejavnostjo.

V skupnem boju jugoslovanskih narodov je Slovencev od takratnega števila okoli 1.600.000 izgubilo življenje okoli 46.000. Od tega jih je približno 35 odstotkov padlo z orožjem v roki na bojnem polju, drugi pa so končali kot žrtve fašističnega nasilja. Vsega skupaj je bilo daljši ali krajši čas vključenih v narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije okoli 100 tisoč Slovencev ali 6,25 odstotkov, kar pomeni več kot polovica za boj sposobnih moških. V zaporih je bilo najmanj 35.800 ljudi, v internacijskih in kon-

ša Kardelja: »Narod, ki ga je napadel osvajalec, se vselej in brezpogojno mora braniti.« »Narod, ki ni sposoben in pripravljen braniti svojega obstanka in lastnega svobodnega razvoja, ne more pričakovati milosti ne od osvajalca in ne od zgodovine.«

Slovenski narod je dosledno izpolnil vsebino 4. točke Osvobodilne fronte: »Z osvobodilno akcijo in aktivizacijo slovenskih množic preoblikuje osvobodilna fronta slovenski narodni značaj. Slovenske ljudske množice, ki se bojujejo za svoje narodne in človeške pravice, ustvarjajo nov lik aktivnega slovenstva.«

Z lastnim bojem se je slovenski narod osvobodil trpljenja in izkoriščanja in se spremenil iz hlapca v borca in gospodarja.

V skupnem boju narodov Jugoslavije proti okupatorjem in domačim reakcionarnim silam je izobil demokratično ljudsko oblast in novo, pravičnejšo družbeno ureditev.

dr. Tone Ferenc: Ljudska oblast na Slovenskem 1941–1945

Narod si bo pisal sodbo sam

Založba Borec je na svoji nedavni tiskovni konferenci predstavila dvoje knjižnih novosti, obe izpod peres slovenskih zgodovinarjev: dr. Dušana Nečaka monografijo Koroški Slovenci v drugi avstrijski republiki in dr. Toneta Ferenca Ljudsko oblast na Slovenskem 1941–1945. Z recenzijo, ki jo je podpisal Bogdan Osolnik, in z odlomkom iz knjige predstavljamo delo dr. Toneta Ferenca.

Knjiga *Narod si bo pisal sodbo sam* je prvi del monografije prof. dr. Toneta Ferenca LJUDSKA OBLAST NA SLOVENSKEM 1941 – 1945, ki je zamišljena kot obsežno delo v štirih knjigah. Prva knjiga obravnava nastanek in razvoj ljudske oblasti na Slovenskem od začetkov jeseni 1941 do prvega zasedanja SNOS v Črnomlju 19. in 20. februarja 1944. Druga knjiga *Mi volimo bo* obravnavala organizacijo ljudske oblasti, volitve narodnoosvobodilnih odborov od pomladi do jeseni 1944 in njihovo delo na raznih področjih od 1. zasedanja SNOS do drugega zbora aktivistov OF v Črnomlju v začetku septembra 1944. Tretja knjiga *Na predvečer zmage* bo obravnavala priprave organov ljudske oblasti na osvoboditev in življenje v svobodi. Četrta knjiga *Zavezniki ali okupatorji* bo obravnavala ljudsko oblast pod vojaško upravo (jugoslovansko in zavezniško) v Slovenskem primorju od osvoboditve maja 1945 do priključitve k Sloveniji in Jugoslaviji septembra 1947. Prva knjiga je napisana, za naslednje je zbrano gradivo.

Prva knjiga ima pet poglavij. V prvem avtor prikaže nastanek ljudske oblasti jeseni 1941 in Osvobodilno fronto kot njenega nosilca. V drugem obravnava nastanek velikega svobodnega ozemlja na Notranjskem in Dolenjskem spomladi 1942 in razvoj ljudske oblasti ter njene ukrepe do velike italijanske ofenzive. Četrto in najboljše poglavje obravnava nastanek velikega svobodnega ozemlja v južni Sloveniji po italijanski kapitulaciji, volitve za zbor odposlancev slovenskega naroda in njegov potek, ustanovitev in delo upravne komisije za osvobodeno slovensko ozemlje, delo odborov OF na upravnem in gospodarskem področju, sodelovanje organov zaledne vojaške oblasti s civilnimi organi ljudske oblasti, ustanovitev in delo Narodnoosvobodilnega sveta za Primorsko Slovenijo. Peto poglavje obravnava drugo zasedanje AVNOJ v Jajcu in njegov pomen za graditev ljudske oblasti in slovenske državnosti. Prva knjiga ima okrog 650 tipkanih strani. Napisana je po vsej obstoječi in dosegljivi dokumentaciji, to je po arhivskih in spominskih virih in tudi z uporabo literature. Za vse podatke je navedeno dokazno gradivo.

Monografija dr. Toneta Ferenca Ljudska oblast na Slovenskem 1941–1945 je vsekakor pomemben prispevek k naši historiografiji, ker obravnava področje NOB in socialistične revolucije, ki do zdaj še ni bilo v celoti znanstveno obdelano. Večina del o tem razdobju se ukvarja predvsem z vojaškim razvojem ali pa se omejuje na posamezna ožja področja, bodisi v regionalnem smislu bodisi glede na časovna obdobja in problematiko.

Avtor je želel obdelati celoten pregled nastanka in uza-

konitve ljudske oblasti na Slovenskem ter njeno delovanje kot bistveno komponento revolucionarnega boja v celotnem časovnem obdobju od 1941. do 1945. leta. Šele tak zaokrožen pregled bo dal popolno predstavo in možnost sinteze. Avtorjeva široka razgledanost na področju zgodovine NOB in temeljitost pri uporabi vseh razpoložljivih virov je zagotovil, da bo svojo zamisel zares znanstveno neoporečno izpeljal.

V drugi knjigi z naslovom *Narod si bo pisal sodbo sam* je v prvih poglavjih prikazal začetke delovanja nove ljudske oblasti na Slovenskem in njen razvoj do kapitulacije Italije. Pri tem je izčrpno obdelal prizadevanja Osvobodilne fronte slovenskega naroda, da poveže osvobodilni boj z oblikovanjem nove ljudske demokracije. Avtor je upošteval povezanost vojaškega in političnega dogajanja ter kritično analiziral pojave tega razdobja.

Zlasti obsirno in izčrpno obravnava razvoj in delovanje ljudske oblasti po kapitulaciji Italije. Poleg vojaških je podrobno osvetlil tudi dogodke na tako imenovanem civilnem sektorju, ki do sedaj niso bili sistematično obdelani. Zelo natančno je avtor prikazal delovanje ljudske uprave na osvobojenem ozemlju, med drugim tudi ustanovitve in delovanje Upravne komisije za osvobodeno ozemlje in njenih odsekov. Tako bo prvič osvetljena pomembna specifičnost razvoja NOB v Sloveniji, ki so jo že takrat ugotavljali nekateri tovariši iz drugih predelov Jugoslavije, kot npr. Dedijer v svojem Dnevniku in Čolaković v svojih Zapisih. Njihovo občeudovanje je takrat še posebej veljalo organiziranosti partizanskih bolnišnic in kurirskih zvez pri nas, pa tudi načinom, kako smo urejali gospodarske, finančne probleme, organizirali prehrano in preskrbo, industrijo in obrt, šolstvo, zdravstvo, delo znanstvenega instituta in drugo. Vse to Ferenceva knjiga izčrpno in dokumentirano obravnava in ocenjuje. Avtor je npr. natančno raziskal delovanje upravne komisije in njenih odsekov in se je pri tem opiral ne le na arhivsko gradivo, ampak tudi na pričevanja še živečih udeležencev. V središču tega poglavja je potek volitev za zbor odposlancev slovenskega naroda in njegovo zasedanje. Natančno je analiziral potek in pomen tega zgodovinskega zbora in je upravičeno uporabil tudi za naslov svoje knjige Cankarjev izrek oziroma napis, pod katerim se je odvijalo njegovo delo. Upravičeno je posvečeno obsežno poglavje delu Narodnoosvobodilnega sveta za Primorsko glede na specifičnosti položaja in razvoja te slovenske pokrajine, ki je po italijanski kapitulaciji še posebno intenzivno obnavljala svojo narodnostno samobitnost. Poglavje, ki obravnava drugo zasedanje AVNOJ v Jajcu, prikazuje tudi pomen njegovih sklepov za graditev ljudske oblasti na Slovenskem.

Tako zajema vsebina knjige *Narod si bo pisal sodbo sam* odločilno razdobje v graditvi ljudske oblasti na Slovenskem in predstavlja zaradi tega že sama po sebi zaokroženo celoto. Vsekakor pa bi bilo treba podpreti avtorjev napor, da uresniči celotno zasnovo, ki si jo je zastavil.

Knjiga je napisana tako, da bo zanimiva ne samo za zgodovinarja, ampak tudi za širši krog bralcev, ki želijo dobiti popolnejšo predstavo o naši bližnji preteklosti.

Bogdan Osolnik

tistim borcem iz naših slavnih slovenskih bataljonov, ki so z orožjem v rokah izpolnjevali najtežjo in najsajšo domovinsko dolžnost.

Kljub temu, da so imeli okoliški in rajonski odbori OF mnogo nalog, saj so morali skrbeti predvsem za mobilizacijo v narodnoosvobodilno vojsko, ponekod so morali šele vzpostavljati mrežo odborov OF, organizirati so morali javno upravo, zlasti mnogo je bilo dela pri reševanju gospodarskih vprašanj itd., pa so voditve za odbor odposlancev imeli za najpomembnejšo politično nalogo. Zato so bile volitve skoraj povsod, zlasti pa tam, kjer je bila Osvobodilna fronta že trdno zasidrana, pomembna politična manifestacija. Aktivisti OF so na volilnih zborovanjih pojasnjevali volilcem program OF, prikazovali neposredne naloge ljudske oblasti in tudi opozarjali na vsebinsko razliko med volitvami v stari Jugoslaviji in volitvami za zbor odposlancev. Z mnogih volilnih zborovanj so volilci poslali pozdravna pisma vodstvenim organom narodnoosvobodilnega gibanja.

Podrobna razčlemba načina volitev na terenu kaže, da so okoliški in rajonski odbori OF glede na vojaške in politične razmere na svojem območju sicer uporabljali razne oblike volitev, so pa vedno skušali najti najbolj demokratično obliko, ki je ustrezala razmeram na njihovem območju. Te vojne in politične razmere so bile na ozemlju, ki ga je zapustil italijanski okupator, zelo različne. Medtem ko je bilo npr. v Beli krajini, na kočevskem, v ribniškem okrožju, v vzhodnem delu cerkniškega okrožja in južnem delu novomeškega okrožja zelo mirno in je sovražnik vznemirjal prebivalstvo le z letalskimi napadi, pa je bil v drugih predelih Dolenjske in Notranjske, zlasti na robu osvobojenega ozemlja, položaj bolj nemiren, ker je sovražnik delal večje ali manjše vpade na osvobodeno ozemlje, najprej pri Kostanjevici, nato pri Krmelju in Cerknici in Litiji, in vznemirjal civilno prebivalstvo. Tudi politične razmere niso bile enake, saj so bili npr. v Beli krajini, na Kočeskem, v ribniškem in novomeškem okrožju celi predeli, kjer je bila Osvobodilna fronta trdno zasidrana, drugje npr. v vrhniškem okrožju in nekaterih rajonih novomeškega,

stiškega, grosupeljskega in velikolaškega okrožja, pa je imela Osvobodilna fronta spričo močnega vpliva reakcionarno usmerjene duhovščine in močnega nadzora mnogih belogardističnih postojank zlasti v nižinskih predelih šibke organizacijske temelje, saj so bili ob italijanski kapitulaciji celo nekateri rajoni brez rajonskih odborov OF. Naj za primer, kako so potekale volitve odposlancev, navedemo poročilo orkožnega odbora OF Ribnica na Dolenjskem: »Volitve za zbor odposlancev slovenskega naroda so se v našem okrožju v redu izvršile in se uspešno končale. Volitve smo izvedli tako, da je narod čutil in videl, da so to res svobodne in demokratične volitve, s katerimi pomaga narod graditi novo oblast. Pred vsakimi volitvami se je vršil volilni miting, kjer se je volilec pojasnil pomen volitev. Postavili smo za vsako volilno področje čimvečje število kandidatov, ki so bili vsi zanesljivi in preizkušeni ljudje. Narod je po večini volil tiste, ki so najboljše. Volitve so se vršile na javnih zborovanjih s ploskanjem, z dviganjem roke, v trgu Ribnica, kjer je bilo veliko število kandidatov in volilcev, pa z listki. Volitev so se v vseh primerih udeležile tudi ženske in mladina.

Na Dolenjskem in Notranjskem je bilo tisti čas devet okrožij, ki so se izoblikovala že leta 1941, in v njih 78 rajonov, ki so večinoma obsegali območja tolikih političnih občin iz stare Jugoslavije, navadno s kakšnimi manjšimi ozemeljskimi spremembami. Novomeško okrožje se je zaradi svoje razsežnosti delilo najprej na šest podokrožij in to na rajone; podobno delitev belokranjskega okrožja so medtem že odpravili. V novomeškem okrožju so izvolili 176 odposlancev, v belokranjskem 146, v kočevskem 21, pri čemer niso upoštevani 4 odposlanci iz rajona Stari trg ob Kolpi, ki so ga 27. septembra priključili k belokranjskemu okrožju, v ribniškem okrožju 34 in t. i. častnega odposlanca, tj. instruktora IOOF in CK KPS za Notranjsko Franca Popita Jokla, v velikolaškem okrožju, ki je bilo do 20. avgusta del ribniškega okrožja, 22 odposlancev, v grosupeljskem okrožju 66, v stiškem 57 in v cerkniškem 20 odposlancev.

Po italijanski kapitulaciji je izvršni odbor OF kmalu, tj. 11. in 12. septembra 1943, razpravljal o sklicanju zbora predstavnikov slovenskega naroda in sklenil zanj razpisati volitve. Tako je bil med prvimi odluki, ki jih je izdal v tistih razgibanih dneh izvršni odbor OF, tudi razglas o razpisu volitev za odbor odposlancev slovenskega naroda. Poleg razglosa o splošni mobilizaciji je bil ta razglas – izdan 11. septembra 1943 – celo prvi po italijanski kapitulaciji. Od tega dne je vodstvo začelo namesto različnih imen tudi dosledno uporabljati naziv »zbor odposlancev slovenskega naroda«. To pomeni, da je že tedaj predvidevalo, da bo ljudstvo izvolilo svoje odposlance za posebno telo, ki ne bo »slovenski protifašistični svet« ali »parlament«, temveč množičen zbor svobodno in demokratično izvoljenih ljudskih zastopnikov, ki se bo sestal samo enkrat, in to bolj z deklarativnim kot pa konstitutivnim namenom, ter demokratično izvolil organ, ki se bo slej ko prej izoblikoval v prvi slovenski ljudski parlament.

Izvršni odbor OF je pri razpisu volitev za odbor odposlancev že upošteval nove vojne in politične razmere, zlasti nastajanja razsežnega

svobodnega ozemlja, ki je omogočalo zelo demokratičen način izbora odposlancev, tj. splošne in neposredne volitve. Način volitev naj bi bil bolj demokratičen, kot je bil leto prej pri volitvah delegatov narodnoosvobodilnih odborov, ki so delegate volili le krajevni narodnoosvobodilni odbori in ne vsi odrasli prebivalci na območju terenskega odbora OF. Toda zaradi kratkega roka, ki je bil na voljo za volitve, izvršni odbor OF seveda še ni mogel določiti najbolj demokratične oblike izbora odposlancev, tj. tajnih volitev, kakršne so bile čez nekaj mesecev, ko je Osvobodilna fronta na osvobojenih in na pol osvobojenih ozemljih skoraj v vseh slovenskih pokrajinah organizirala volitve narodnoosvobodilnih odborov. Izvršni odbor OF je torej izbral največjo stopnjo demokratičnosti, ki je bila mogoča v tistih razmerah.

Da bi bil zbor odposlancev slovenskega naroda res zbor predstavnikov najširših ljudskih množic, je izvršni odbor OF za volilna območja določil območja terenskih odborov OF, podjetja in ustanove ter bataljone narodnoosvobodilne vojske. Na območju vsakega terenskega odbora OF, v podjetju in ustanovi naj bi na vsakih

začetih petsto prebivalcev izvolili enega, v bataljonih pa dva odposlanca in to od 20. do 25. septembra 1943. Čeprav je bil izvršni odbor pri določanju volilnih območij širok (ne prej ne pozneje v NOB niso volili v podjetjih, ustanovah in vojaških enotah), je svojim organizacijam naročil, naj prebivalcem pojasnijo, »da so današnji časi burni časi, v katerih ni mogoče vsega organizirati po načelih popolnoma urejene uprave«.

Tisti časi so v časopisih in lepakih tudi priporočili ljudem merila za izbor odposlancev. Izvršni odbor OF je to storil že 12. septembra. Prizadevajo naj si, da bodo izvoljeni predvsem preizkušeni borci, iz dvehletnega osvobodilnega boja, kar pa seveda ne pomeni, da je treba voliti samo aktiviste OF. Volijo naj zanesljive in borbene ljudi iz samega ljudstva, tj. z območij terenskih odborov OF. Koga naj izvolijo za odposlanca, je povedal tudi Boris Kidrič v članku »Koga naj volimo?«. Tudi on je priporočil, naj izvolijo predvsem tiste, ki so se izkazali v dvehletnem osvobodilnem boju, pa tudi novince, ki jih je zajel val narodnega navdušenja in so se pridružili starim borcem, da bi skupaj izbojevali zmago slovenskega naroda in moč-

ne, demokratične in svobodne Jugoslavije. Svoja volilna glasova sta objavila tudi centralni komite KPS in izvršni odbor OF. »Osvobodilna fronta vas poziva«, je pisal IOOF, »da svoje zaupanje izkažete tistim kmetom, delavcem, obrtnikom in razumnikom, ki so doslej neustrašeno in neumorno gradili stavbo slovenskega osvobodilnega gibanja, in vsem

SKUPŠČINA OBČINE

MURSKA SOBOTA

čestita za dan borca

Trebče

»Grajski« trgajo
zgodovini zaklade

Na Trebčah je te dni živahno. Dolinica, kjer je preživel del svoje mladosti Josip Broz-Tito, v moških letih pa ustvarjal mnoge pomembne dokumente, snoval revolucionarne zamisli in se pripravljaj na odkrit obracun s sovražniki delavskega razreda in bližajočimi se zavojevanci, ena najlepših dolin na Kozjanskem, je spet sredi vrveža. Strokovnjaki na področju gradnje odkrivajo pomembne novosti, ki znova z vso težo potrjujejo, da je grad zagotovo najbolj romanski objekt na Slovenskem. Odkrita romanski portal in okno sta poplačala trud.

Postopna prenova gradu bo vsekakor izjemno kvalitetno dopolnilo spominskega parku Trebče, še pose-

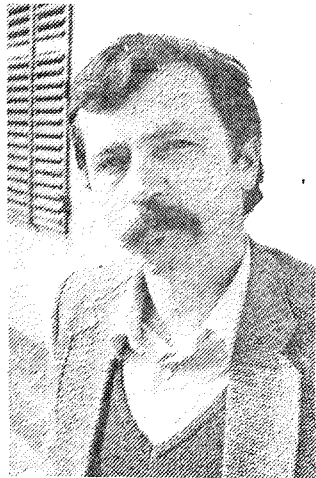
bej, ko se bodo vanj poleg že razstavljene spominske zbirke NOB na Kozjanskem naselile še druge, denimo o lončarstvu in keramiki na Slovenskem.

Živo pa je tudi spodaj, na Trebčah. Nekdanja hišica Titove tete Ane Kolar, kjer je Josip Broz prebil prenekatero uro, je v celoti rekonstruirana in že sedaj, brez urejene notranjosti zbuja pozornost izletnikov, ki jih je vse več. Še privlačnejša bo, ko bo končno v njej razstava o Titovem življenju in delu. Vse več je na Trebčah avtobusov, spominski park se je počasi le iztrgal iz svojega dolgoletnega mrtvila.

Novo življenje pušča sledove. Ana Kostanjšek, Titova sestrična, žena krhkega zdravja, rada poseda na son-

Ana Kostanjšek: »Nisem najbolj zdrava, ljudi tod okoli pa je vedno več. Našo nekdanjo hišo so res imenitno naredili, takšna je, kakršna je bila. Pa saj so imeli na voljo slike. Je pa še nekaj: če bi mi včasih tako počasi gradili, bi se nam slabo pisalo. Verjamem, da ni denarja, vendar čas tudi gradnjo draži.«

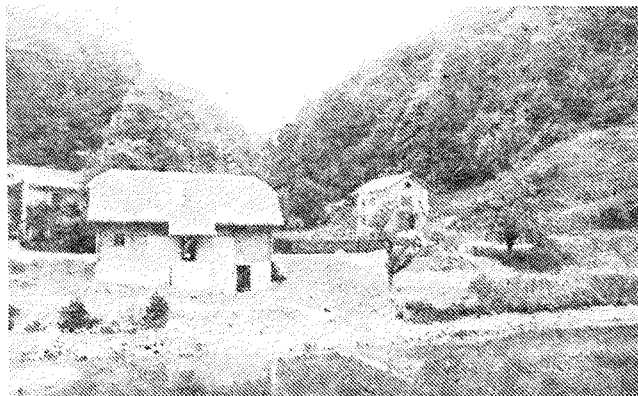

Franci Zidar, direktor Spominskega parka Trebče:

»Skupaj z muzejema revolucije iz Ljubljane in Celja, predstavniki CK ZKS in celjskega Zavoda za spomeniško varstvo, smo sklenili dogovor o postavitvi tematske razstave o Titovem življenju in delu ter predvojnem delavskem gibanju in zgodovini partije v obdobju pred drugo svetovno vojno, ki se nanaša seveda tudi na krajša bivanja Josipa Broza na Trebčah. Razstava bo v rekonstruirani hiši Ane Kolar postavljena v jeseni, gradivo je po zagotovitvi ljubljanskega muzeja revolucije zbrano in pripravljeno, gre le še za razrešitev vprašanja sožitja notranjosti z razstavnimi predmeti. Dosedanji muzej bo poslej služil kot galerijski prostor za občasne razstave.«

Franci Zidar nam je še povedal, da trenutno urejajo okolje na Trebčah, pri čemer jim bodo kmalu priskočili na pomoč tudi brigadirji mladinske delovne akcije Kozjansko 85. Kmečki turizem, ki bi bil kot pomembno dopolnilo počasi se razvijajočemu turizmu zelo zaželen, je še vedno njihova kritična točka.

Pred nedavnim so izdali prospekt Turistična pot Kumrovec-Trebče, ravno kar pa se dogovarjajo za snemanje videokasete, ki bo zajela vso kulturno dediščino (ki je ni malo na tako ozkem prostoru, op. p.) in turistično – gostinsko ponudbo. Videokaseta bo služila izključno v propagandne namene.

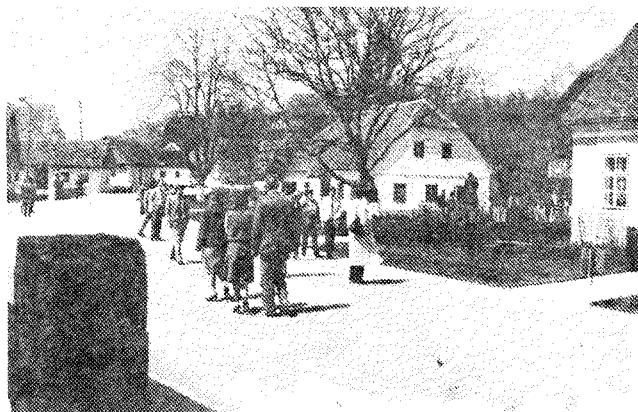

Na kraju, kjer je še skorajda pred dvajsetimi leti stala hiša Titove tete Ane Kolar (pozneje so jo podrli, da ne bi kvarila doline!), so strokovnjaki postavili novo, do pičice enako.

cu pred svojo hiško nedaleč od s slamo krite kajže, ki je pred slabim letom dni vzniknila ob obali umetnega jezera, ki ga v njeni, pa tudi Titovi mladosti ni bilo. Menda ga bodo zasuli, saj kvari prvotno podobo pokrajine. Miru Ana nima več: navsezadnje, vsak, ki ga pot zaneše v ta odmaknjen, a prelep delček naše domovine, si želi videti, pozdraviti sestrično velikega človeka. Ana nikomur ne odkloni besede, vendar je to zanjo že velik napor. Niso skromna njena leta.

Marsikaj na Trebčah še manjka, četudi je že danes izletniku na voljo obilo zanimivega, od rojstne hiše Titove matere, senika, apnenice, muzeja, rekonstruirane hišice Ane Kolarjeve pa tja do podsredčkega gradu, ki bo gotovo zamikal predvsem poznavalce naše starejše zgodovine. Manjkajo, denimo, kmetije, ki bi sprejele izletnike in ki jih že desetletje dolgo načrtujejo šmarski kmetijci. Nočitvene zmogljivosti so več ali manj še vedno stvar prihodnosti.

mst

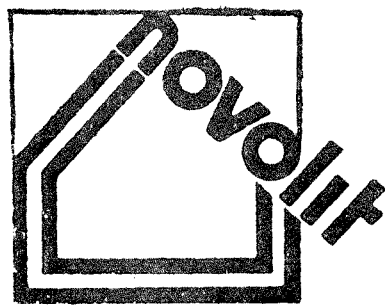
Titova rojstna hiša je vselej polna obiskovalcev, naj bo to nedelja ali delavnik. »Staro selo« je privlačno tudi zaradi nazornega načina prikazovanja življenja in dela zagorskega človeka v obdobju Titove mladosti, arhitekturnih posebnosti in različnih razstavnih zbirk. Bržkone bi se morala oba kraja, Kumrovec in Trebče, še tesneje povezati, saj sta bila v polpretekli zgodovini neločljivo povezana celota, ki ji je dalo Titovo delo pa tudi skupen boj hrvatskih in slovenskih partizanov in še prej kmečkih upornikov neizbrisni pečat.

izolirka

61001 LJUBLJANA

TOVARNA
IZOLACIJSKEGA
MATERIALA,
n. sol. o.

TOZD

OVOLIT,
n sub. o

proizvodnja lahkih
gradbenih plošč,
61385 Nova vas
DSSS v Ljubljani,
Ob železnici 18

telefon: (061) 798-008 ■ 798-011
■ DSSS: 443-096
brzjav: Izolirka TOZD Novolit,
Nova vas
Telex: 31585 YU-IZO

čestita za dan borca,
4. julij, vsem občanom,
borcem in delovnim ljudem

izolirka

61001 LJUBLJANA

S partizanskimi tiskarji pod vrhom Goteniškega Snežnika

»O ti moj dragi kotel...«

V dolini okoli Kočevja nas je še pozdravljalo ne pretoplo sonce, bolj pa ko je avtobus sopihal po gozdnih poteh proti vrhu Goteniškega Snežnika, bolj so se krog nas gostile neprijazne megle. Fičko, v katerem sta bila pred nami gozdar Mirko Mohorič in Ivan Simčič, je na jasi za nekim ovinkom obstal in od tod smo z njima počasi prodirali skozi gozd. Počasi pravim zato, ker so mir čudovito lepega gozda tokrat zmotili njegovi stari znanci, graditelji in delavci partizanske tiskarne Triglav. Pred dobrimi 40 leti so bili to fantje in mladi možje, dekleta in žene, danes pa so v zreli jeseni življenja nekateri prvič, drugi pa tudi že tretjič obiskali »svojo tiskarno«.

Kljub 79 letom stopa Rudolf Burič-Burči, nekdanji stavec v Lado punktu in v Triglavski, čilo in kar neugnano v hrib; najstarejši je med nami, najmlajša pa Darja Jakofčič, študentka računalništva iz Ljubljane. Na izlet je prišla z očetom Slavkom – partizanom Slavcem, ki je med vojno delal v Urški, v Partizanski tiskarni na Rogu in dvakrat v Triglavski. Mirko Mohorič nam predlaga, da jo uberemo do nekdanje tiskarne po bližnjici. Nekam razbili smo se v manjše skupinice, saj je zadnji del vzpona zelo strm. Zavihamo na levo vkreber in kmalu smo nad skoraj amfiteatrsko skrito jaso pod skalami in drevjem.

»Tule sem kuhala!« nena doma pravi Marija Poje-Čukova, ko se razgledujemo po gozdu, kjer naj bi stala skrivna ciklostilska tehnika Ivica 12. »Tistega drevja seveda ni več...«, pripominja Mirko Mohorič, ko gleda, kako skoraj vsi merijo okolič z očmi in nekaj iščejo. Med listjem nenadoma zagledamo na kamnih sredi vzpetine dva večja kosa litega železa. »O ti moj dragi kotel...«, ganjeno zavzdihne Nežka Štajner, kuharica in nekaj časa tudi intendanka v Triglavu. Privzdignem kosa, dela nekdanjega kotla; na večjem je še del ročaja. Še pobrskam in najdem med kamni polovico zarjavelega valja, morda nekdanje karbidovke ali kake posode.

»Mihec, povej kaj o Putrihu, Šangaju in Tinca baru!« spodbujajo ženske Slavka Krušnika, ki je ja-

nuarja 1944 prišel kot tiskarski strojnik na Lado punkt. Nežka Štajner pa se venomer ozira h kamnom nad kotanjo, kjer se je medtem zbrala večja skupina današnjih izletnikov, in sprašuje znanke, kje »... je pa naša skala, čez katero smo po lestvi prišli v tiskarno?« Joj, kolikokrat sem šla tam čez, tudi ponoči...» No, »našo« in njeno skalo smo srečali ob vrnitvi z Lado punkta.

Po 42 letih spet v Triglavski

Medtem se je nad jaso zbrala večina nekdanjih tiskarjev. Ignac Gregorač-Vid stoji sredi plitve globeli in razlaga tovarišem, kako je na tem kraju pomladi 1943 zrasla ciklostilska tehnika Ivica 12 in v razgibani jeseni po kapitulaciji Italije še lesenja za novo, večjo tiskarno. Prve se je prijelo šaljivo ime Tinca bar, medtem ko sta bila Šangaj in Putrih prostora stavnice in strojnice ter spalnice največjega dela prebivalcev tajne tiskarske postojanke. V kratki pripovedi se zvrste spomini na november 1943, ko je sredi nemške ofenzive Ivan Ožbolt-Očka varno popeljal vse tiskarje globlje v gozd k Trem lužam, kjer jih je nenadni sneg še bolj varno skrnil pred sovražnikom. Ogromno delo s spravljanim tiskarskih priprav in papirja v Ravne in Borovca pa naprej do tiskarne v Gornji Brigi in pod vrh Snežnika je omogočilo, da je takoj po umiku Nemcev že steklo delo v stavnicah in tiskarni. Časopisi, brošure, izdelovanje

štampljk, zamisel o mapi linorezov o vstaji in boju slovenskega naroda, tiskanje obveznic 3-odstotnega posojila narodne osvoboditve in pozneje še plačilnih bonov, vse to je med opravljenimi nalogami v Triglavu. Tu je bil spočet tudi partizanski lutkovni oder, tu, v tiskarni 11 A, kasnejšem Triglavu, je začel že jeseni 1943 delati grafični atelje, zarodek kasnejšega grafičnega ateljeja centralne tehnike KPS. Ljudje sprašujejo Vida, dodajajo spomine, pristavijo to in ono, iz meglic pa vedno bolj prši vsiljiv, hladen dežek.

»Gremo še na Lado punkt!« priganjajo možje in večina jim sledi. Najbolj tih in zamišljen med nami je Vlado Jordan, ki je tu gori pred 41 leti risal osnutke in izrezal iz hrusevega lesa lesoreze za novo izdajo obveznic 3-odstotnega posojila in pozneje še za plačilne bone. Vlagalka Justa Koščak, stavka Darinka Purkat-Jenko in Zina Kisovec-Žica, vlagalka v Urški, Triglavu in v Partizanski tiskarni, dražijo Burčija:

»Tu gori ste delali bone, zato nismo smeli vedeti za vašo tiskarno niti mi iz Triglava!«

»Res je, tu zgoraj smo bili izbranci: tiskali smo partizanski denar in zgodovino ruske partije, zato pa smo dobivali boljšo hrano kot vi!« jim šalo odgovarja Rudolf Burič, ki je bil z Romanom, Jokijem, Vido, Traudi in Ferijem med prvimi tiskarji v Lado punktu, majhni koči nad tiskarno Triglav, že blizu Snežnikovega vrha. Kljub megli smo kmalu kakih 1100 metrov visoko, kjer Vid in Burči z vročo razpravo skušata doznati, kje je stal Lado punkt. Nikjer nobenega znamenja. Micka Poje-Čukova je danes prvič tako visoko pod Snežnikom; spomni se, kako so njen oče, mož in sestra s parom konj kmalu po vojni rešili zaklepni tiskarski stroj iz Lado punkta za muzej NOB.

Vrh skale je brez sledi izginila partizanska pot

Počasi se nam izteka obisk na Snežniku. Z vodnikom se vračamo zdaj po daljši gozdni poti proti avtobusu. Iz megle še vedno prši. Zdaj jo za enim izmed ovinkov zagledamo, Nežkino »našo skalo«, tako kot jo je opisal Tone Ožbolt v knjigi Utrinki iz podzemlja. Njegov oče Ivan Ožbolt-Očka, po letih in partizanstvu najstarejši gozdni delavec iz Belice, je v začetku 1943 z Ivanom Vaničem-Krškim po zaupni nalogi CK KPS obhodil obsežne predele samotnega, prastarega gozda na Goteniškem Snežniku. Blizu nekdanje Petelinje koče sta obstala ob visoki skali tik stare in opuščene gozdne ceste in se zastrmela v njeno mogočno, nekolikant navpično odsekano steno na severni strani. Nenadoma se jima je porodila nenavadna misel: prav tu, v tem na videz nedostopnem svetu, naj bi s pomočjo premične lestve z javora na vrh skale brez sledu izginila partizanska pot v notranjosti gozda. Tako so tudi naredili: stražar je s pomočjo klinov na javoru in premične »roke« potegnili dolgo lestev na pečino in jo za njo skrili. V notranjosti divjega, samotnega gozda pa je nastalo in se razvilo življenje tehnike Ivica 12 in kasneje velike partizanske tiskarne Triglav.

Tiskarji se zdaj spominjo tudi njenega konca: kljub vsem varnostnim ukrepom so se razbesneli boji med četniki Dinarske divizije in borci Notranjskega odreda 15. aprila 1945 zjutraj premaknili v bližino tiskarne. Še ko se je odred bojeval s četniki že pri ekonomatu tiskarne na Medvedjeku, je vodja tiskarne Franc Plevel-Joki zbral vse tiskarje iz gornje in spodnje postojanke, tako da jih je obveščeval Tone Ožbolt v zadnjem trenutku v koloni po varnih poteh in stazah odpeljal do Raven in

mimo Borovca v Dolenjo Brigo. V večernih urah tega dneva so četniki minirali in požgali tiskarno Triglav, niso pa odkrili Lado punkta, njene zgoranje postojanke.

Ob nekdanji krušni peči

»Pod skalami sem prejel pogledal, če bi kje našel kakšne ostanke, spreme, ki sem jo ob tistem hitrem umiku skrili in dal namesto nje v nahrbtnik radijski sprejemnik, da ga četniki ne bi dobili...«, je povedal Slavko Jakofčič-Slavc. Saj je vedel, da po štirih desetletjih zim, dežja in viharjev ni moglo ostati od te njegove osebne opreme nič v pragozdu, kar je takrat vtaknil pod skale. Radijski sprejemnik pa je odnesel s Snežnika v Črnomelj, v Zadar in nato v Ljubljano, kjer ga je dal v menzo nekdanjega hotela Turist; tam je aparat čez dva dni izginil. V globeli, kjer je stala osrednja lesenja tiskarna, pa je njegova hčerka Darja pod praprotjo odkrila kup dobro ohranjene opeke – nekdanje krušne peči triglavanov. Eno izmed njih je vzela s seboj v dolino, za spomin na očetovo partizanstvo. Opeka je 41 zim odlično prestala, saj je docela zdrava. Blizu krušne peči sem že prej pokazal kuharicam ostanek pločevinastega soda, ki sem ga kot Darja izbrskal iz grmovja in praproti.

»V njem smo rasuševali obleke, pa tudi topili sneg...«, so povedale tovarišice

Prisrčna srečanja z aktivisti in soborci

Na poti v dolino je vedno manj megle, tudi rosi nič več. V Gornji Brigi se vsi izletniki zapodijo k hiši s številko 4. Srečanje z domačinom Antonom Križcem, ki je v Triglavu »delal vse, kar je bilo treba«, je več kot prisrčno, saj z ženo še v sanjah ni sta pričakovala nenadne obiska starih prijateljev. Hitro zaokroži med nami steklenka Križeve kačje slinice in časa je seveda veliko premalo, da bi si povedali to in ono. V Dolnji Brigi si ogledamo lepo ohranjene temelje

nekdanje osnovne šole s pragom, na katerem je stal brzotiskalni stroj, prepeljan v te hribe ob italijanskem zlomu iz Krajčeve tiskarne v Novem mestu. Krajevna skupnost Kočevska Reka je z vzdano ploščo lepo počastila spomin na leto 1944, ko je tudi ta stroj tiskal za osvobodilno vojsko. Vid in Tone Dulmin, ki je s Snežnika hodil v zaščitne patrulje na tri strani v različne doline, ugibata, kje v Brigi je bila takrat Petračeva hiša. Malo pozneje se zberemo blizu spomenika štirim partizanom ob cesti Kočevje-Delnice, kjer Ljubica Gregorač prečudovito pove Copičevo pesem Mrtvim proletom. Srečanje z Matijo Krkovičem v Moravi obudi vesel spomin na prijetne urice v tiskarni pod Snežnikom, kjer jih je njegova harmonika tolikokrat zabavala sredi skritih gorskih samot.

Še nekaj snidenj s stariimi znanci, aktivisti in prijatelji, pa avtobus že zavija proti Kočevju. Vse je veselo, spomini se vrste kot na filmskem traku. Vsakdo ve kaj povedati, dodati, vprašati. Jože Martinčič-Pepi, Karla Cimperman-Selanka, Mira Mohar-Milena, obe vlagalki v Triglavu, so veseli lepega izleta. Nič manj prijetno niso vzbujene njihove prijateljice in znanke, sodelavke v drugih partizanskih tiskarnah in partijskih tehnikah: Katja Smrekar (Hilbert)-Eta, Ema Boruta-Škoporec, član dokumentne tehnike CT KPS Vlado Kopač z ženo Zoro, Milica Mravlje in Boris Kariž-Kartas iz ljubljanskih tehnik pa Ivanka Cirman (Novak)-Marta iz centralne tehnike v Črmošnjicah. Polni hvale za vse ogledano sta tudi Vlasta Lenič-Špela iz dokumentne tehnike in Fani Lesar, ena izmed premnogih zvestih čuvarjev javk v Ljubljani, ki je prenašala tajna obveščevalna glasila.

Še prej ko se v Kočevju v avtobusu poslovimo, slišim, kako Rudolf Burič-Burči ponovno in na glas pove:

»Hvala Zinki in Vidu, da sem vse to danes še enkrat videl...«

Tone Gošnik

SKUPŠČINA OBČINE

RAVNE NA KOROŠKEM

Čestita vsem delovnim ljudem
in občanom za dan borca

SKUPŠČINA OBČINE

MOZIRJE

Čestita vsem borcem
in občanom
za 4. julij – dan borca

Pobeg z morišča

Razsulo bivše jugoslovanske vojske me je kot rezervista doletelo blizu Novega mesta. Od tam sem se oborožen s puško in strelivom vrnil domov v Vrhniko pri Ložu. Puško sem zakopal na njivi, prav tako sem zbral in zakopal še 25 zabojev streliva, ker sem menil, da utegne vse to še koristiti.

Naše kraje na Notranjskem, Ljubljano in večji del Dolenjske so zasedli Italijani, Gorenjsko, Štajersko, Zasavje in Posavje pa Nemci. Ljudje se s tem niso sprijaznili. Že brž po razsulu so se širile govorice, da se po hribih zbirajo ostanki bivše jugoslovanske vojske, potem pa se je razširila vest o ustanovitvi Osvobodilne fronte, ki snuje odpor proti okupatorjem. France in Janez Zigmund sta tudi mene vključila v OF. Kmalu sta mi sporočila, da sem sprejet za kandidata KPS. Tako sem začel organizirano delovati proti okupatorju. Sestanki so bili na jesen 1941 vse pogostejši. Poleg domačih organizatorjev sta prihajala nanje tudi Ivan Novak-Očka in France Popit-Jokl. Govorila sta nam o pomenu OF in o organiziranju partijskih celic. To delovanje se je posebno razmahnilo po partizanskem napadu na Lož, 19. oktobra 1941. Na spomlad 1942 se je partizanstvo razmnožilo in 12. maja 1942 je tudi Loška dolina postala osvobodeno ozemlje.

Italijane je to zelo motilo. Hoteli so znova zasesti partizanske kraje in uničiti borce za svobodo, zato so pripravili veliko ofenzivo, ki se je 16. julija 1942 začela širiti od

Krima in Mokreca proti hrvaški meji na Čabranki in Kolpi. Da se italijanska ofenziva pomika proti Loški dolini, so nas obvestili terenci s cerkniškega območja. Povedali so, da dobro oboroženi Italijani s pomočjo tankov vdirajo v gozdove, ponoči pa obkoljujejo vasi, lovijo in zapirajo moške, krađejo živila in živino ter požigajo hiše.

In res, kmalu smo opazili italijansko vojsko, ki se je pojavila na obronkih gozdov pri Knežji njivi, na Racni gori in od Javornikov. Ob mraku smo se sestali Janez in Franc Zigmund, Janez Nelc in jaz. Dogovorili smo se, da vzamemo s sabo kar največ orožja in hrane. Ker smo računali, da bodo Italijani ponoči ali proti jutru zasedli vas, smo sklenili, da se bomo še tisto noč prebili skozi obkolitev in se dobili v gozdu nad Knežjo njivo. Toda po vasi se je razširila propaganda, češ da se tistemu, ki bo ostal v vasi, ne bo zgodilo nič hudega, da ga bodo Italijani pustili pri miru. Tem govoricam so nasledili celo nekateri partizani, ki so med umikom pred italijansko ofenzivo zašli v vas, še več pa je bilo domačinov, med njimi tudi brata Janez in France Nelc. Začela sta si pomišljati. Ko sem si pripra-

vil nahrbtnik, sem večkrat stopil k njima, da bi odšli skupaj iz vasi, pa se nista mogla odločiti. Naposled sem se proti Knežji njivi napotil sam. Pa nisem prišel daleč. Nenadoma so kakor iz tal zrasli pred mano italijanski vojaki. Bilo jih je kot mravljincev in vsi vprek so kričali: »Ferma!«

Sprevidel sem, da ne bom mogel zbežati, zato sem skrivoma odvrget nahrbtnik, kmalu so me zgrabili in zastražili. Ko se je svitalo, sem opazil, da obkoljujejo mojo rodno vas Vrhniko. Takoj so preiskali našo hišo. Italijanski vojak je z bajonetom prebadal celo pesek na vrtu, kjer sem imel skrite partizanske brošure, vendar za čudo ni nič našel. Po preiskavi so me odpeljali na konec vasi in me dobro zastražili. Tja so potem pripeljali vse moške iz vasi, ki so jih našli doma, nato pa so nas odgnali proti Staremu trgu. Med potjo, ko smo se približali gozdu med Vrhniko in Markovcem, sem nagovarjal druge, da bi zbežali, toda vsi so mi odgovarjali, da nam Italijani ne bodo storili nič hudega.

V Starem trgu so nas zaprli na pošti, po nekaj dneh pa so nas zaprli na podstrežje sokolskega doma. Medtem so iz vse Loške doline nabrali prek 60 moških. Začeli so nas zasliševati. Neki italijanski oficir nas je imel napisane na listu. Nekateri na tem seznamu smo bili obkroženi z rdečim svinčnikom. Štab so imeli Italijani v Benčinovi gostilni. Ne vem, kolikokrat je šel ta ofi-

cir s prevajalcem na poveljstvo. Vsakič se je vrnil s spremenjenim seznamom. Tiste, ki niso bili zaznamovani z rdečim svinčnikom, so naposled ločili od nas in jih spravili v posebno sobo, nas zaznamovane pa so še huje zastražili.

Opazil sem, da ženske hodijo prosit župnika Franca Presetnika za svojce, da bi izposloval njihovo izpustitev. Prav zaradi tega je moral italijanski oficir s seznamom večkrat na poveljstvo, kjer so spreminjali seznam odkljukanih.

Mene so med zaslišanjem vsega preiskali, mi pobrali denar in vse drugo, razen ure, ki je niso našli, ker je bila v žepku za pasom. Tudi topli so me. Enaka usoda je doletela skupaj z mano 31 zapornikov. Ko sem opazil, da so nas strožje zastražili kot druge, sem zasumil, da nas nameravajo postreliti. Toda tovariši mi niso verjeli. O tem je bilo med nami veliko prerakanja. Večinoma so bili mnenja, da nas bodo odpeljali v internacijo. Nisem se dal prepričati in sem jih nagovarjal za pobeg. Moj načrt za beg je bil tak, da bi ponoči podrl stražarja, nato naj bi vsi planili iz sobe in bežali iz Starega trga. Vendar se nismo mogli zediniti. Ker je ta načrt propadel, sem skušal ponoči pobegniti skozi straniščno okno, toda tudi ta moj poskus se je ponesrečil, ker sta me dva italijanska stražarja stalno zasledovala.

Bilo je 30. julija, ko so začeli prihajati prazni tovor-

njaki. Tiste, ki so bili zaprti v sobi proti Pudobu, so vse odpeljali, iz naše sobe pa so odbrali samo deset moških. Skozi okno sem videl, da jih vodijo proti Ulaki nad Starim trgom. Medtem so začele prihajati ženske zaprtih svojcev. Prinašala so hrano in oblačila. Med njimi je bila tudi moja sestra Ana. Prinesla mi je nekaj hrane in obleke. Hrano sem sprejel, drugo sem zavrnil, češ da tega tako ali tako ne bom potreboval. Medtem so iz naše sobe odpeljali drugo desetinno. Kmalu se je zaslišalo streljanje na Ulaki, obenem pa so Italijani požigali hiše v Ložu in še nekaterih vaseh. Zaprtih nas je bilo še enajst.

Okoli poldneva so pospremili iz zapora še zadnje. Ustavili smo se pred Kovačičevo hišo, kjer so potegnili iz vrste Špelinovega iz Loža, druge pa so vodili naprej. Ustavili smo se spet pred Kovačevim hlevom. Kdor je imel kaj prtljage, jo je moral pustiti v tistem hlevu. Ob tisti priložnosti mi je neki vojak rekel, da nas bodo postrelili.

Ko smo se vzpenjali na Ulako in smo bili že nad Starim trgom, sem drugim povedal, kaj mi je rekel neznan italijanski vojak. Rekel sem, da bom pobegnil in naj to naredijo tudi drugi, ker se samo tako lahko rešimo. To sem ponovil večkrat. Govoril sem kar na glas, saj italijanski vojaki niso razumeli našega jezika. Res so bili tistikrat že vsi moji tovariši prepričani, da nas vodijo Italijani na morišče, pripra-

viti na beg pa jih kljub temu nisem mogel. Bilo je zares malo možnosti, da uideмо, saj je bilo vojakov za celo četo in vsi so imeli puške naperjene proti nam.

Bil sem na čelu kolone. Ob moji desni in levi sta hodila po en italijanski vojak, pred mano pa oficir, ki je kázal pot.

Na tej poti me je najbolj ganil jok mojega znanca Jernejčka in Loža, ki je pred vojakom padel na kolena in ga rotil, da ni komunist in da ne ve, kaj je to. Toda suroveži so ga s puškinimi kopiti spravili pokonci in ga suvali naprej.

Proti vrhu Ulake so nas še huje zastražili in nas suvali s kopiti. Žal smo prišli na trato, ki je bila ograjena z visokim kamnitim plotom. Oficir je pokazal, kje nas bodo ustrelili.

Še poslednjič sem spregovoril tovarišem, da bom pobegnil. Ko bom udaril vojaka in podrl oficirja, naj to storijo še oni ali pa naj se razbežijo.

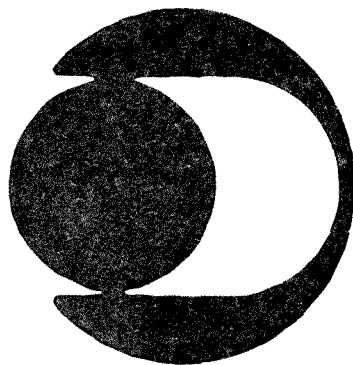
Vojaki so se začeli razvrščati za ustrelitev. Zdaj ni bilo nobenega dvoma več, kaj nas čaka.

Planil sem, razmetal vojaške in podrl oficirja ter zavpil: »Bežite!«

Dirjal sem kot nor. Za mano so začeli streljati in vpiti: »Ferma!« Toda nobena kroglja me ni zadela. Pretekli sem dve zasedi oziroma dva obroča italijanskih vojakov in se skril za visoko kamnito ograjo, ki je bila gosto zaraš-

DONIT

N. SOL.O. MEDVODE

DONIT KEMIČNA INDUSTRIJA MEDVODE — n. sol. o.

KOMANDANTA STANETA 38,
61215 MEDVODE

TEL. (061) 611-106,
TELEX 31365 YU DONIT

čena z grmovjem. Zleknil sem se ob kamenje, vendar so me kljub temu našli. Italijan je takoj streljal in me dvakrat ranil v desno roko.

Skočil sem in bežal naprej med grmovjem. Med begom sem bil zadet še v desno nogo. Zaradi izgube krvi sem kmalu padel in omotičen obležal. Vojaki so videli, da sem padel, in so rekli: »Kaput...« Ko sem se predramil iz omedlevice, sem zaslišal streljanje in strašno vpitje umirajočih. Zavlekel sem se pod najbližji grm, strgal spodnje hlače in si iz njih naredil povoje ter si povil desno nogo, ki je močno otekla. Potem sem pobral primerno palico in hitel stran od prizorišča smrti. Čeprav sem dobil v grmovju polno trnov in bodic, se za to nisem zmenil.

Umikal sem se skozi Vidmarjeve smrekce in Mrtno ogradco. Spustil sem se navzdol proti polju. Na Pralah sem prečkal cesto med Podcerkvijo in Nadleskom. Tedaj sem zagledal tovarnjake z italijanskim vojaštvom. Na srečo pa so tovarnjaki odpeljali naprej, ne da bi me kdo opazil. Tako sem lahko nadaljeval svoj beg proti Šmarškemu hribu.

Ponoči sem prispel v Šmarato. Šele tam sem spoznal, da sem trikrat ranjen in da imam ves desni del obleke prepojen s krvjo. Srečal sem neko žensko in jo prosil, naj poišče znanca in ga napoti v senik, kjer sem bil skrit. Ko je prišel, sem mu opisal dogodek, on pa mi je prevezal rane in dal nekaj okrepčila. Več si ni

upal storiti. Svetoval mi je, naj odidem kam drugam na varno, ker Italijani stalno patrolirajo po Šmarati. Moral sem ga ubogati.

Pešal sem vso noč. Prečkal sem cesti med Pudobom in Kozariščami ter med Pudobom in Igavasjo. Šele proti jutru sem prispel v domačo vas Vrhniko. Najprej sem se zanimal pri Zakrajškovi, če se da priti do domače hiše. Rekli so mi, da je nevarno, ker Italijani stalno patrolirajo. Tvegat sem, toda ko sem prišel do domače hiše, mi moji najbližji niso verjeli, da sem še živ. Le s težavo sem jih pregovoril, da so mi odprli vrata.

Časa za pomišljanje ni bilo. Vzel sem nekaj hrane in naročil, naj me brat, ki je bil pri partizanih, poišče na dogovorjenem kraju.

V gozdu nad Vrhniko sem prebil nekaj dni. Brat mi je prinesel hrano in mi prevezal rane. Kasneje so prišli tudi terenci in me pospremili na Racno goro, najbolj pa me je presenetila Marija Jakopič, ki mi je tudi prinesla hrano in previla rane. K sreči rane niso bile hude, saj kosti niso bile poškodovane. Tako sem kmalu okreval. Čeprav sem se le s težavo opiral na desno nogo, sem se vključil v Loški odred. Iz njega sem bil dodeljen v Notranjski odred, ki je bil maja 1943 priključen Tomšičevi brigadi. V njeni sestavi sem v okviru 14. divizije prišel na Štajersko. Bilo je hudo, a nikoli tako kakor takrat, ko sem bežal z morišča na Ulaki.

Tone Antončič

Ali niso bile morebiti sanje?

Enainosemdesetletnega upokojenega oficirja JLA Andreja Isteniča sem pozimi obiskal na njegovem domu v Slivicah pri Rakeku. V rokah je držal Andrej že od časa načeto brošuro Delo iz maja 1942. leta. Istenič mi je povedal, da je bila ravno ta brošura zanj usodna. Dobil jih je večjo količino za razdeljevanje. Prav takrat so Italijani pri njih doma napravili preiskavo, našli to ilegalno literaturo ter odpeljali mlajšega brata Tomaža in nekatere druge vaščane v zapore in internacijo. V tistih zgodnjih časih NOB je dobil Istenič nalogo, naj organizira množičen odhod fantov in mož v partizane. Sam se takole spominja tistih dni:

»Fantom in možem, posameznikom in skupinam sem pojasnjeval, kaj nas čaka in kaj je vsak pošten državljani dolžan storiti. K moji nalogi so pripomogli tudi trije obveščevalci: Anton Jernejčič iz Slivic in Janez Bajt z Unca, ki sta bila v tesni in neprekinjeni zvezi z Dolomit-skim odredom, in sta prinašala novice in navodila. Tretji je bil moj mlajši brat Franc. Kot vlakovodja je bil povezan z organizacijo v Ljubljani in mi je prinašal dragocene podatke, da sem bil z dogajanjem vedno na tekočem. Čas je mineval in fantje so postajali že nestrpnosti. Tako smo le dočakali s pripravljenimi nahrbtniki in orožjem tisti dan, 9. septembra 1943. leta.

Že jutraj so mi prinesli listek iz Dolomitskega odreda, naj se še istega dne zberemo na že vnaprej določenem kraju zvečer od osme do devete ure, kjer nas bo čakal vodnik. Dolgo pripravljeno delo se je začelo. Znašel sem se v velikih težavah in skrbah, kako bo vse to potekalo, še bolj pa, kako se bo končalo. Bilo me je tudi strah. Takoj sem začel z delom. Najprej sem poskrbel, da so bili vsi pravi čas o

vsem obveščeni; po seznamu jih je bilo 54. Skrbelo me je, če bodo vsi izpolnili dano obljubo. Vodnik Jože Milavec je že čakal. Fantje so začeli prihajati in ob dogovorjeni uri jih je bilo 36 tovarišev. Vodnik je odločil, da moramo kreniti. Mojemu namestniku Alfonzu Dolharju, študentu prava sem rekel, naj prevzame poveljstvo, vodniku pa naročil, naj pride še naslednji dan ob istem času, ko bom pripeljal zamudnike.

Drugi dan sem obiskal vse, ki bi morali priti, pa jih ni bilo. Povedal sem jim, da je 36 tovarišev prejšnji večer že odšlo, mi pa naj bi odšli danes zvečer. Zbralo se je še 15 tovarišev, vodnik je že čakal in smo tako krenili. Trije so se izneverili in kasneje odšli k domobrancem. Po vojni so prejeli zaslužen kazni.

Tako je v dveh skupinah, 9. in 10. septembra 1943. leta, zapustilo svoje domove 24 fantov z Unca, 14 iz Slivic, 9 iz Ivanjega sela in 4 z Rakeka – vseh skupaj 51, ki so organizirano in prostovoljno stopili v vrste branilcev domovine. Od vseh teh jih je 9 padlo v bojih; osem

jih je kasneje napredovalo v oficirje, trije v podoficirje. Po vsem tem mi je odleglo pri srcu, zadano nalogo sem častno izpolnil.

Po končani nižji oficirski šoli so vse, ki so dosegli najboljši uspeh v svoji stroki, bilo nas je 33, napotili v 14. divizijo. Ta je bila težke boje na Štajerskem in je bil starešinski kader zelo izčrpan. Vsi, ki so nas poslali tja, smo bili postavljeni na položaj po naših usposobljenostih. Jaz sem prevzel mesto komandirja čete za zvezo v Serčerjevi brigadi.

V času, ko sem se bojeval na Štajerskem, so bili najhujši dnevi 9., 10. in 11. marca 1945. leta. Enote divizije so bile na Mozirski planini v okolici Radegunde in vasi Žekovec. Dne 9. marca 1945. leta nas je sovražnik napadel s svojo 14. divizijo, v kateri so bili tudi vlasovski čerkezi. Vse napade so naše enote hrabro odbijale. Toda zaradi velike premoči smo bili prisiljeni umikati se, in to samo proti vrhovom Mozirskih planin, ki so bile od vznožja navzgor še pod globokim snegom. Že prvega dne smo ostali brez hrane. Zjutraj, 10. marca smo se znašli pri Mrzlem vrhu. Nekako ob 8. uri so nas začeli obmetavati s topovskimi granatami iz Mozirja in Ljubnega, ki so se križale in udarjale v visoka bukova drevesa nad nami, trgale vrhove vej in te so padale po nas. Potem so zaropotali težki in lahki mitraljezi ter brzostrelke vse do poznega popoldneva. Bili smo zelo izmučeni, premrzli in lačni. Dočakali smo 11. marec. Te ga dne je bilo še huje.

Popoldne so topovi utihnili. Oglasile so se strojnice in brzostrelke ter užigale na naše položaje, ki smo jih uporno branili vse do srede popoldneva, ko so tudi te utihnile in je bilo le tu in tam slišati posamični strel. Bili smo zelo utrujeni, prezeblji in lačni, brez hrane že tretji dan. Tudi s strelivom smo bili že pri koncu. Govorili nismo nič, samo spogledovali smo se in premišljevali, kaj bo z nami. V tem trenutku pa je prispela ustna zapoved od borca do borca: Bodite pripravljeni! – na kaj, pa nismo vedeli. Ko se je začelo mračiti, je prispela druga zapoved: Naprej! V največji tišini in v razmiku borec od borca, glejte, da ne bi kdo ostal! Bilo je že zelo mračno, ko smo začeli pohod utrujeni in izmučeni, kot da bi bili omamljeni. Premikali smo se po polžje vse do vznožja planine, ker smo gazili sneg. Zjutraj, pred svitom, 12. marca smo prispeli v Smihel. Komandanti bataljonov so doočili dežurne čete za zavarovanje.

Kar nas je ostalo prostih, smo si poiskali zavetje v hlevih za živino, kjer je bilo najtopleje. Izkazali so se kuharji in intendant Zvonko, ker so že zgodaj dopoldne pripravili dober, obilen in topel obrok. To je bilo šele četrtega dne našega bojevanja na Mozirskih planinah. Mrzlega vrha se velikokrat spomnim in tudi boj na Mozirskih planinah. Prav tako tudi vseh mojih soborcev.

Tako je Andrej Istenič končal pogovor. Imel bi nam še veliko povedati. Veliko hudega je preživel in pretrpel, zato ni čudno, če se mu zdi, kot da je morda o vsem sanjal.

Roman Gorjan

SKUPŠČINA OBČINE
RADOVLJICA
Z DRUŽBENOPOLITIČNIMI
ORGANIZACIJAMI –
OBČINSKI ODBOR ZZB NOV
OBČINSKI ODBOR ZRVS
OBČINSKA KONFERENCA ZKS
OBČINSKA KONFERENCA SZDL
OBČINSKI ODBOR ZVEZE
SINDIKATOV
OBČINSKA KONFERENCA ZSMS
IZVRŠNI SVET OBČINE IN DRUGE
DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE

čestitajo vsem borcem in delovnim ljudem za
4. julij – dan borca

Slovenski pevski zbor v Gonarsu

Slovenci radi pojemo. Slovenca spremlja pesem povsod. To očitno izpričujejo vsa ustanovljena pevstva naših izseljencev. Najsi je odšel Slovenec blizu ali daleč, slovenska pesem je kakor potni list potovala z njim, ga spodbujala in pozivljala v hudih dneh, ga razveseljevala, krepila, kadar se ga je lotila malodušnost. Pel jo je in jo še poje, sam ali v družbi sorojakov, tudi takrat, kadar ga lomi domotražje.

Slovensko pesem so poslušali naši gozdovi v odločilnih trenutkih, ko so se v njih bili in odločali zgodovinski boji naših borcev, za boljši čas, za novega človeka. Ta slovenska pesem jih je hrabrila, jim dajala moči, da so premagovali nadčloveške napore sedanjega časa.

Slovenska pesem pa je v drugi svetovni vojni našla svoje mesto tudi v vseh koncentracijskih taboriščih, kjer so v trpljenju in grenkobi čakali Slovenci svobodne dni. V Gonarsu, Buchenwaldu, Auschwitzu, Dachau in drugod. Spominjam se naše glasbena življenja v taborišču Gonars v Italiji, kjer so bile poleg nas še internirane ženske iz Osilnice, Črnega potoka, Pungarta, Podplanine, Nove Srednje vasi, Drage, Lazca in Novega in Starega kot. Vse te žene so imele svoje otroke s seboj že na Rabu, potem pa v Gonarsu. Imenovale smo jih kar enostavno Čabranke. Že z Raba so bile močno uničene, telesno in duševno. Še bolj so bili prizadeti njihovi otroci, od najmlajših do 14. leta. Zato so umirali vsak dan. Ker so bili njihovi možje večinoma v partizanih, so jim bili domovi požgani. Veliko mož teh žena pa je tudi že padlo. Skoraj vse so bile oblečene v črno. Vse te žene in njihovi otroci so že z

Raba prišli skoraj samo okostnjaki ter polni mrčesa, zlasti uši, ker je bila skrb za čistočo povsem nemogoča. Tudi od doma niso dobivale nikakršne pomoči, ker so bile njihove vasi izpraznjene, porušene. Te internirane so bile duševno in telesno popolnoma uničene in strte.

Slovenke menda ne bi bile Slovenke, če ne bi iskale duševne opore same v sebi. Našle pa smo jo veliko v prepevanju naših slovenskih pesmi. Z njo smo si ohranjale pogum, da smo nevednosti taboriščnega življenja, lakote, ponižanja, mraza in drugega laže prenašale.

Začele smo pripravljati ustanovitev pevskega zbora. Poiskale smo vse Slovenke, ki so imele posluh, lep glas in voljo do petja. Za zborovodnjo smo si zbrale Vilmo Bukovec, ki je prav v tistem času, ko je italijanski fašizem že pošiljal tudi slovenske žene in dekleta v taborišča, začela v Ljubljani s šolanjem solo petja na ljubljanskem konservatoriju. Kakih 12 pevk se nas je zbralo. Za svoje pevske vaje smo izbrale zelo »akustično« dvorano, pod milim nebom, zadaj za barako 20.

Določile smo tudi, katere pesmi bomo prepevale. Ne spominjam se več prav vseh. Dobro pa še danes vem, da smo prepevale: Lipa zelenela je, Gozdič je že zelen, Dekle, zakaj si tak žalostna, Prečuden cvet je v grapi črni in v največji tišini smo narahlo zapele našo himno Hej, Slovani. Pri tej pa se je zataknilo. Italijanski stražarji so le nakako doumeli, da pojemo jugoslovansko himno. Klicane smo bile na zagovor in vse so pretepli. Največ udarcev je dobila naša zborovodkinja Vilma Bukovec.

Seveda pa nismo imele

namena prepevati le sebi v razvedrilo. Naš cilj je bil, da s pesmijo spodbujamo prav vse internirane, da bi lažje in pogumnejše prenašala kruto taboriščno življenje. Imele smo vtis, da jih pesem dviga, da jim daje poguma, predvsem pa upanje, da bomo slovensko lepo pesem gotovo prepevale v svobodi doma, kar se je tudi uresničilo.

Največ pa je v baraki 20 prepevala naša zborovodkinja Vilma Bukovec. S svojim že nekoliko izsolanim glasom je vedno zbudila pozornost italijanskih vojakov, naših stražarjev. S pesmijo Gozdič je že zelen smo bile vedno pripravljene, če bi v taborišču umrla Slovenka. To se je tudi kmalu zgodilo. Pod težo taboriščnega trpljenja je umrla Marija Samsa iz Sodražice. Bila je internirana skupaj s 14-letno hčerko, ki jo je materina smrt strahovito prizadela.

Takrat smo od taboriščne uprave dobile dovoljenje, da naš pevski zbor spremlja pokojno Samsovo do groba in ji v slovo zapoje slovensko pesem Gozdič je že zelen. Seveda je bil ta spreved zaradi bojzani, da ne bi pevke pobegnile, sestavljen tudi iz straže italijanskih vojakov in v senci italijanskih bajonetov. Pokopališče za vse, ki so umrli v gonarskem taborišču, je bilo na nekem travniku, približno 25-30 minut oddaljeno od barak. Tako je pevski zbor slovenskih žena in deklet ob grobu prve žrtve taborišča Gonars odpel ob odprtem grobu našo slovensko žalostinko in se takoj na povelje vrnil v svoje žalostno bivanje po barakah in pogradih.

Sklenile smo tudi, da priredimo pevski koncert. Naj slišijo našo milo slovensko pesem, prav vse za bodočo žico. Pridno smo vadile. Se-

veda smo morale za nastop dobiti dovoljenje taboriščne uprave. Tega smo srečno dobile. Šele ko je bilo dovoljenje objavljeno, smo internirane o pevskem koncertu obvestile s plakati. Vsaka baraka je imela nabit po en plakat. Imele pa smo tudi vtis, da je imela tudi taboriščna uprava kakor tudi naša straža nekaj smisla ali vsaj radovednosti, kakšen bo ta naš slovenski pevski koncert.

Pa se je zgodilo nekaj povsem nepričakovanega. Tik pred koncertom se je v taborišču pojavil papežev nuncij iz Rima. Po kaj je prišel, nismo vedele. Ali nam je prinesel božje »potrpljenje«, da bomo lažje prenašale krutost italijanskega fašizma, ali nam je hotel Petrov božji naslednik dodeliti kako gmočno pomoč?

Zbrali so nas prav vse internirane na določenem prostoru, kjer naj bi imel ta

papežev odposlanec nagovor. Seveda ker ta odposlanec rimske stolice ni znal slovensko, me pa nismo razumele italijanščine, je prevajal njegov Slovenec, ki je razumel oba jezika. Ta govor je vseboval le besede o veliki dobroti kraljevine Italije, ki da dobro skrbi tudi za vse prebivalstvo okupiranih delov Jugoslavije. Veliko je govoril tudi o božji usmiljenosti, ki ni dopustila, da bi bile morda še pomorjene, odpeljane še v drugačne hude zapore ali bi bile tako ali drugače pohabljenе kot vojne žrtve. Vse te gnusne nesramnosti in ponižanja slovenskega dostojanstva nam je bilo takrat dovolj.

S srditimi vzkliki in žuganjem s pestmi smo dale vedeti, da se s tem ne strinjamo, da je vsaka italijanska propaganda med interniranci o dobroti do nas v okupirani Ljubljanski pokrajini, nesramna in gnusna laž.

Nasprotno so se Čabranke vedle čisto nasprotno od nas Slovenk. Verovala so v to ostudno laž in prirejeno dobrotno ceremonijo. Proseče

so dvigale kot pri molitvi sklonjene roke kvišku, nekatere pa so imele okrog prstov ovite celo rožne vence. Srdite, kot smo bile Slovenke, smo njihove za pomoč dvignjene roke zbijale nazaj k telesu in jim dopovedovale, naj ne verjamejo tem lažem, rekoč, da naj nam izkažejo svojo dobroto s tem, da nas spustijo iz taborišča domov. Vse obnašanje do velikega odposlanca rimske stolice je bilo prave revolucionarne narave.

Ko so uvideli, v kaj se je sprevrgel njihov namen, da bi nas pridobili z lažjo in svetohlinstvom, so nas precej grobo spehali v barake. Po poti v barake pa smo vse od veselja, da smo jim prekrizale njihove načrte, pogumno zapele Hej, Slovani.

Takoj po tem incidentu so nam seveda prepovedali izvedbo pevskega koncerta, potrgali z barak plakate, s katerimi smo ga objavile, in nas veliko strožje opazovali. Zlasti so bili budni, če prepevamo slovenske pesmi.

Kristina Brovet

Na položaju v Skornu

Bilo je 1. 12. 1944 v Skornu pri Šoštanju. Šerčerjeva brigada se je bojevala z Nemci, ki so vdirali v Zgornjo Savinjsko dolino. Štefan je bil že tri dni na položaju in vsak dan v boju.

K mitraljezcema Alojzu Golobu in Štefanu Rigu je na položaj prišel sam komandant Jaka in za nekaj časa prevzel mitraljez ter užgal na Nemce. Ko je komandant odšel drugam, so se drugi borci umaknili, ne da bi obvestili Alojza in Štefana. Tako sta ostala sama in Nemci so jima prišli za hrbet. Pravočasno sta jih še opazila, jih napadla in prebila obroč ter se umaknila. Alojz je šel z mitraljezom naprej in utiral pot. V tem je priletela ročna bomba in Štefana ranila v nogo, roko, prsi in glavo. Kljub ranam se je povlekel sam do enote, kjer ga je bolničar obvezal in peljal v Lepo njivo, kjer je bil štab. Tam ga je še pregledal zdravnik in preobvezal. Dobil je tudi injekcijo proti tetanusu. Od tam so ga od-

nesli na nosilih do glavne ceste pred Mozirje in ga skupno z drugimi ranjenci naložili na voz in ga odpeljali na Rečico ob Savinji, kjer je bila vojaška ambulanta. Tam so ga operirali in mu pobrali drobce bombe. Čez dva dni so zvečer naložili na dva voza štiri borce in jih odpeljali v bližino Radmirja, kjer so spet ostali dva dni.

Dne 6. decembra so poleg Štefana naložili na vozove še Vasilija Makarova iz Saranca, Konrada Hojnika s Polskave in Antona Hlastana iz Blance. Prepeljali so jih do Belšaka v Robanovem kotu. Z vozov so pobrali slamo in jim na tleh pripravili ležišče. Tu so čakali na transport v bolnišnico. Ko so prispeli nosači z nosili, so jim zavezali oči in jih odnesli v bolnišnico II. Tam so jih preoblekli in razušili. Štefan se spominja, da je bil tako izmučen in slab od transporta in izgube krvi, da je tri dni skupaj spal.

Anton Korše

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO:

Mile Špacapan-Igor, pionir primorskega partizanstva

Dne 12. julija 1910 se je v Ozeljanu na Goriškem v kmečki in trgovski družini Francu Špacapanu in Jožefi Belingar rodil sin Mile. V družini je bilo devet otrok, štiri sestre in pet bratov.

Mile je že v zgodnji mladosti spoznal krivico, ki jo je italijanski okupator Primorske povzročal primorskim Slovincem, zlasti potem ko je prišel na oblast fašizem, ki je hotel zatreti in streti vse, kar je bilo slovenskega. Fašistično zlo je v Miletu rodilo upor. Čeprav sam ni občutil socialne ogroženosti in pomanjkanja, se ni sprijaznil s fašističnim socializmom in narodnim zatiranjem in izkoriščanjem svojih primorskih rojakov. Mile je po končani osnovni šoli obiskoval industrijsko šolo v Gorici.

Leta 1926 bi se bil moral vpisati v fašistično organizacijo italijanske mladine. Pod pritiskom je tudi moral sprejeti uniformo te fašistične organizacije, ki pa je ni nikoli oblekel. Komaj šestnajst let mu je bilo, ko je to uniformo natlačil s slamo in fašističnega pajaca ponoči razobesil pod napuščem hiše v Gorici, kjer je takrat živel in bival njegov štirinadsetletni brat Miro z družino. Pri njem je v tem času, ko je študiral, živel tudi Mile. Ko je Miro naslednjega dne zgodaj jutraj vstal, je pod napuščem svoje hiše opazil visečega fašističnega pajaca. Hitro ga je odstranil, da je preprečil gorje in posledice, ki bi jih bili, če bi opazili slamatnega črnosrajčnika, celi družini gotovo brez usmiljenja prizadejali podivjani fašisti.

Mile je že več časa pripravljala načrt za beg čez mejo v staro Jugoslavijo. O tem sta vedela tudi njegov oče in mati, ki sta sicer nerada

sprejela to njegovo odločitev. Pa vendar sta mu pri pobegu celo pomagala. In tako je Mile 1928. leta zbežal v staro Jugoslavijo ter začel svojo samostojno življenjsko pot. Samozavešten, s trdno voljo in prepričan v lepše dni, je vztrajno in odločno premagoval tudi to pot in jo tudi premagal. Ko je prišel v staro Jugoslavijo, je Mile spoznal, da tudi tam ni življenje tako, kot si ga je bil predstavljal pred pobegom. Uvidel je, da je v Jugoslaviji kapitalizem prav tako kruto izkoriščevalski kakor v Italiji. Trdno pa je bil prepričan, da je rešitev mogoča le z zmago proletariata, z zmago delavskega razreda.

To svojo revolucionarno opredelitev in prepričanje si je vedno bolj utrjeval, zlasti še s študijem marksistične literature. Zato je bil tudi že zelo zgodaj v vrstah komunistične mladine, v vrstah SKOJ in leta 1938 že član Komunistične partije Slovenije. Mile se je v Jugoslaviji preživljal kot mehanik in šofer. Bil je organiziran v sindikatu. Vestno in pošteno, vztrajno in odločno je izpolnjeval svoje naloge in akcije, ki sta jih organizirala sindikat in komunistična partija. Vse to pa je bilo seveda navzkriž z delodajalci, in Mile je zaradi tega večkrat ostal na cesti brez dela. Pred vojno se je nazadnje naselil in zaposlil v Črnučah pri zasebnem avtoprevozniku. Naselitev in zaposlitev v Črnučah mu je pomenila spremembo. Prišel je med sebi enake proletarce, kjer je delovala ena najmočnejših organizacij komunistične partije. Srečel je bil, ker mu je to delo priskrbela partija. Mile je delal tudi z mladino in ji pomagal pri študiju marksistične literature.

Izpod Miletovega visokega čela so zrle prijazne modre oči, iz katerih pa so hkrati žareli

Mile Špacapan-Igor

blagočutnost in odločnost, pravičnost in poštenost, strogost do samega sebe in tovarištvu. Od stališč, za katera je bil prepričan, da so pravilna in poštena, ni odstopal. Tako stališča in mnenja pa je sprejemal tudi od drugih. Odločno je zavračal oportunističen sektaštvo. Prijateljstvo je vedno podrejal ciljem komunistične partije in delavskega razreda. Ni bil oseben. Bil je načelen in intelektualno sposoben. Sovražil je karierizem, častihlepe, biciklizem... Bil je skromen. Bil je in hotel je ostati le človek v pravem pomenu te besede, enak med enakimi in tovariš med tovariši.

Ob okupaciji stare Jugoslavije je bil Mile med prvimi borci narodnoosvobodilnega gibanja v boju za svobodo. V drugi polovici maja 1941 je vojnorevolucionarni komite ljubljanskega partijskega okrožja zadolžil za vojnorevolucionarno delo na območju Posavja

Miro Špacapan-Savo (Igorjev brat), aktivist OF od 1941. leta. Umrl je 20. januarja 1944 v Dachauu v Nemčiji

svojega člana Franca Ravbarja-Viteza. Vitez pa je v sporazumu z rajonskimi komiteji KPS postavil za vojnorevolucionarno delo za levi breg Save od Tacna do Gamelnj Staneta Kosca, za Črnuče in Trzin pa Mileta Špacapana-Igorja. Tako so skupaj sodelovali trije proletarci, trije revolucionarji, trije komunisti, ki so se zavedali odgovornih nalog in jih dosledno izpolnjevali. Igor je imel zvezo z Vitezem do njegovega prihoda 4. julija 1941 na Rašico na sestanek z vodilnimi komunisti tega območja, na katerem so sklepali o začetku obojene vstaje in o ustanovitvi Rašiške čete. Mile se je močno zavedal svojega poslanstva, ki mu ga je zaupala partija. Zato je pošteno, vztrajno in odločno, vestno in ponosno izpolnjeval vse naloge v nestrpnem pričako-

Zadnji belogardistični zločin v Moravški dolini

Dne 21. aprila 1945 je bil v zaselku Rudnik, streljaj od Tustanja, v Moravški dolini po številnih prejšnjih izvršen zadnji zločin nad aktivisti Osvobodilne fronte. Zaradi izdaje so odkrili in ujeli v bunkerju Staneta Cerarja, Miha Pirnata in Gvida Cerarja. Ne daleč stran od bunkerja so jih zverinsko umorili.

Stane Cerar-Julij je bil rojen 1913. leta v Krascah. Izahaja iz napredne kmečke družine. Očeta Valentina in brata Ivana so Nemci 1942. leta ustrelili skupaj s 133 talci. Brata France, Tone in sestere so bili aktivno vključeni v narodnoosvobodilno gibanje. Stane je bil postaven fant, priljubljen daleč naokrog. Z ženo Justo sta imela tri otroke. Stane je bil aktiven politični delavec v moravškem in litjskem okraju. Ilegalno politično delo je bilo povezano z veliko truda, tveganja, s stalno nevarnostjo in marsikatero neprespano nočjo. Toda z ženo Justo sta se spretno izogibala nevarnim ukamom in nevarnostim sovražnih sil. Justo je dojenčkoma Vero in Marjanom v naročju in z večjo Justo pod roko je iskala in dobila zatočišče pri dobrih in zavednih ljudeh v Moravški dolini.

Miha Pirnat je bil rojen 1906. leta v Zgornjem Tuštanju, po domače Grašinski. Miha je bil najstarejši v številni Pirnatovi napredni slovenski družini, ki se je, čeprav »grašinska«, takoj opredelila in aktivno sodelovala v narodnoosvobodilnem gibanju. Miha je že ob kapitulaciji jugoslovanske vojske zbiral orožje in drugo bojno opremo, skupaj z Ivanom Kokaljem in drugimi. Miha Pirnat in brat Jože sta bila tudi organizatorja ustanovnega odbora Osvobodilne fronte za Moravško dolino, ki je bil ustanovljen 7. februarja 1942 v Armanjjevi hiši v Zgornjem Tuštanju. Bratje Jože, Izidor in Franci so bili borci Šlandrove brigade. Franci je 9. 12. 1944 padel pri Dobriču na Dolenskem kot politični komisar bataljona Šlandrove bri-

gade. Miha in brat Alojz pa sta delovala na območju Moravške doline. Pri Pirnatovi družini v Tuštanju so vedno dobili pomoč in zatočišče, tako onemogli in bolni kot tudi posamezna vodstva

Stane Cerar-Julij

osvobodilnega gibanja za moravško-litijsko območje in Štajersko. Miha je bil razgledan in priljubljen mož, rad je ob nedeljah in praznikih zahajal v družbo. Nasprotno so bili Pirnatovi fantje in možje znani po skromnosti in lepem obnašanju. Miletova aktivnost na gospodarskem področju je bila posebno pomembna v času osvoboditve Moravške doline zaradi preskrbe partizanskih enot, prebivalcev in organizacije partizanskega zaledja.

Gvido Cerar je bil rojen 1914. leta v Zgornjem Tuštanju pri Moravčah, po domače Malkov. V Moravčah se je izučil čevlarske obrti. Pozneje je imel zasebno obrt kot čevlarski mojster na Vrhpolju pri Moravčah. Vsa Malkova družina se je vključila v narodnoosvobodilno gibanje.

Gvido je prevzel dolžnost čevlarskega mojstra partizanske delavnice, v kateri je bilo 3-5 partizanov čevljarjev. Izdelovali in popravljali so obutev za partizanske enote. Z delavnico in čevljarji se je zaradi varnosti premikal iz kraja v kraj od Podkrajca do Majceta, hkrati pa je skrbel tudi za varnost materialnih sredstev.

V Moravški dolini so bile posebno še po osvoboditvi

marca 1944 zelo razvite gospodarska in obrtna dejavnost ter organizacija partizanskega zaledja za potrebe partizanskih enot 4. operativne cone. Veliko delavnic, skladišč je bilo po vsej Moravški dolini, skoraj v vsaki vasi. Skoraj vsaka hiša je imela kakšno skrišališče za material ali za ljudi.

Tako je bil zgrajen bunker za približno 10 ljudi nad zaselkom Rudnik, kamor so se umikali med nemško-belogardističnimi preiskavami in hajkami s člani gospodarskih komisij, obrtne dejavnosti in nasploh ilegalni delavci tega območja.

Tistega usodnega dne 21. aprila 1945 so bili zraven že omenjene trojice v bunkerju še: Izidor Pirnat in Jože, pokojni Ivan Krulc in Jakob Krulc, ki pa so se iz zatočišča umaknili drugam, tako da niso mogli biti priča zločina. Verjetno pa bi se z njimi isto zgodilo.

Natančno ni znano, kaj se je dogajalo, kdo je ubijal in moril. Kdo je izdajalec ali izdajalka, bo verjetno kljub dokaj potrjenim sumom ostalo zatemnjeno za vedno.

Sosedje povedo samo to, kar so videli in slišali po zločinu.

Vedo povedati, da so tega dne sodelovali v zločinu be-

Gvido Cerar-Povh

logardisti iz postojank v Sentvidu pri Lukovici, Domžal in Dolskega. Pri tem so bili sovaščani in znanci ubitih, nekateri dezertirji iz partizanskih vrst. Bunker je bil izdan. Ljudje

govorijo o nalomljenih vejicah na poti proti bunkerju. Ujete so odgnali proti gozdu zvezane z žico in jih tam pobili, pustili in odšli naprej proti Moravčam. Sosedje in domačini, ki so jih našli takoj po zločinu, so povedali tudi, v kakšnem stanju so našli ubite.

Mihu Pirnatu so zlomili nogo, z rafalom so mu prestrelili vrh glave, roke je

Miha Pirnat

imel zvezane z žico. Gvido Cerar je imel zlomljeno roko, z nožem porezano brado in prste na rokah in ustreljen. Stane Cerar je bil ustreljen s 36 strelji po telesu in na vrhu glave.

Takšne so našli domačini, jih naložili na voz, kjer so se pri Krulčevem kozolcu od njih poslavljali prebivalci, nato pa so jih zakopali na moravškem pokopališču.

Ko se danes ob praznovanju 40-letnice končne osvoboditve izpod fašizma spominjamo padlih tovarišev in zločinov slovenskega belogardizma ob koncu vojne, si nehotе zastavljamo vprašanja, zakaj so se v več kot pol leta osvobojeni Moravški dolini dogajali zločini in zakaj so belogardisti na tako strašen način ubijali in se znašli nad sovaščani, še včerajšnji prijatelji, s katerimi so skupaj hodili v šolo, k maši, prepevali na vasi, hodili k dekletom pod okno, skupaj trpeli vsa gorja fašistične okupacije, nekateri skupaj partizani.

Slavko Kokalj-Jožko

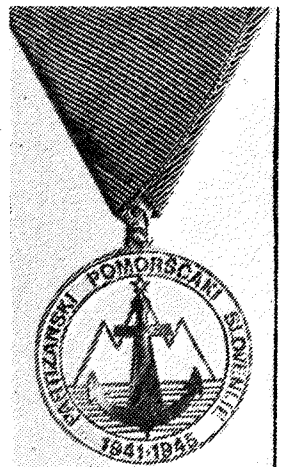
Partizanski znaki in medalje /100

Slovenski partizanski pomorščaki

Spominsko medaljo »partizanski pomorščaki Slovenije 1941-1945« je likovno oblikoval Anton Sigulin, likovnik v Ljubljani in sam partizanski pomorščak, izdelala jih je Aurea Celje. Skupno je bilo izdelanih 400 medalj. Vse so zadaj oštevilčene, številke so vtisnjene nekoliko bolj spodaj, saj je na sredi medalje prostor za graviranje imena in priimka borca, ki je medaljo upravičen nositi. Zaradi pomanjkanja denarja ni mogel za graviranje poskrbeti že Odbor skupnosti partizanskih pomorščakov Slovenije in je tako graviranje prepuščeno vsakemu nosilcu medalje. Prva podelitev medalje je bila 13. oktobra 1984 v Portorožu na slovesnem zboru skupnosti partizanov pomorščakov Slovenije ob 40-letnici ustanovitve mornariških enot NOV in POS. Takrat je bilo podeljenih približno 150 medalj. Do medalj so upravičeni samo borci - partizanski pomorščaki Slovenije. Za padle in že umrle borce lahko dobe medaljo ožji sorodniki.

Občina Piran praznuje svoj občinski praznik 14. oktobra v spomin na ustanovitev Mornariškega odreda NOVJ Koper leta 1944. Oktobra leta 1944 je bilo v jugoslovanski partizanski mornarici že okoli 500 slovenskih

mornarjev. Septembra 1944 je bilo izdano navodilo o ustanovitvi mornariške skupine v Sloveniji. Oktobra 1944 je bila v Srednji Trebuši formirana mornariška četa, ki je ob koncu januarja 1945 perasla v mornariški odred. Imel je 120 mornarjev. Pri osvobajanju slovenske obale sta svoje

Spominska medalja slovenskih partizanskih pomorščakov

prispevala mornariški odred pri 9. korpusu in Mornariški odred Koper, poudarka vreden pa je tudi prispevek mornariškega obveščevalnega centra, ki je bil v Škofijah na Krasu. Pomembno število jugoslovanskih partizanskih pomorščakov je prišlo iz vrst prekomorcev, zlasti strokovni kader.

Janez J. Švajncar

vanju oboroženega boja proti okupatorjem in bil že v prvi skupini črnuških partizanov.

Ko so se 24. julija 1941 nad Rašico zbrale šmarnogorska, gameljska in črnuška skupina partizanov, so ustanovili četo in jo poimenovali Rašiška četa. Za komandirja čete so izvolili Staneta Kosca, za političnega komisarja pa Mileta Špacapan-Igorja. Rašiška četa je bila po številu drznih akcij in napadov na sovražnika zelo aktivna partizanska enota. Naj omenimo le napad na cesti med Šmarno goro in Smlednikom v drugi polovici avgusta 1941 na avtomobil grofa Lazzarinia, v katerem naj bi se bil peljal šef nemške civilne uprave Kutschera. Nemci so v odgovor na to akcijo ustrelili pet talcev. Četa je 18. septembra 1941 napadla nemški tovornjak med vasjo Rašica-Gameljne in ga uničila skupaj s petčlansko nemško posadko. Podivjani Nemci so se potem maščevali nad nedolžnim civilnim prebivalstvom, ki so ga izselili v Bosno, vas Rašico pa, razen cerkve, požgali. To je bil tudi prvi požig na Slovenskem.

Ta partizanska enota je naraščala in konec avgusta štela že okoli 50 borcev in bork. Zato je poveljstvo čete in partizansko vodstvo sklenilo ustanoviti Šmarnogorski vod, ki naj z borci desnega brega Save preraste v četo. Nato je Igor kot komisar tega voda odšel z vodom na šmarnogorsko območje. Vod je bil tu na še bolj izpostavljenem območju, neposredno ob cesti in železnici Ljubljana-Jesenice. Pod Igorjevim vodstvom je vod spretno namestiral, izvršil številne akcije in povzročal okupatorjem veliko skrbi. Zato so Nemci izvedli hajko na Šmarno goro in Grmado. Pod Igorjevim vodstvom se je vod junaško prebil iz sovražnikovega obroča in se po požigu Rašice 20. septembra 1941 ponovno pridružil četi.

Sovražnik j 27. septembra 1941 napadel nad Rašico tudi Rašiško četo. Igor je skozi številne sovražne obročje in zasede popeljal iz tega boja svoj vod prek Save v Dolomite. Vod je prišel v novo okolje na italijansko okupacijsko območje, na Samotorico. Kmalu je prerasel v Samotorško četo in Igor je postal komandir te čete, v kateri je bilo jedro prejšnje Rašiške čete z okoli 25 borci. Na tem območ-

ju je poleg organizacije OF pri krepitvi in širjenju narodnoosvobodilnega gibanja delovala tudi Samotorška četa. Tako se je na tem območju pospešeno širilo osvobodilno gibanje in Osvobodilna fronta je tudi tukaj dobila močne korenine.

Novembra 1941 se je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet odločilo za izvršitev večjih akcij. Ena izmed teh je bila tudi akcija rušenja mosta pri Preserju na progi Ljubljana-Trst. Za izvršitev te akcije je dobila nalogo tudi Samotorška četa, v katere sestav je konec novembra 1941 prišla iz Ljubljane minersko-sabotažna skupina. Četa je bila takrat v Polhograjskih Dolomitih. V akcijo jo je vodil njen komandir Mile Špacapan-Igor. Akcijo rušenja mosta so izvršili v noči od 4. na 5. december 1941. Po napadu se je Samotorška četa ponovno umaknila v Dolomite.

Še pred napadom na preserski most je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet izdalo ukaz, naj se iz partizanske enote na Samotorici formira enota, ki naj bi okrepila Primorsko četo, ki je že delovala na Primorskem. Tako se je formirala Druga primorska četa, imenovana tudi Špacapanova četa, njen

komandir je postal Mile Špacapan - Igor. Pod Igorjevim vodstvom je četa krenila na Primorsko okoli 10. decembra 1941 z Babne gore prek Rovt in Godoviča na Črni vrh nad Idrijo. Prebijala se je mimo italijanskih postojank in zased v hudem mirazu po globokem snegu. S seboj je nosila tudi dodatno orožje in strelivo, ki ga je na Primorskem takrat primanjkovalo. Pred Zadlogom, zahodno od Črnega vrha, se je četa zaradi sovražnikovih ovir potem, ko so dodatno orožje in strelivo poskrili, vrnila v Polhograjske Dolomite, kjer se je nekaj časa priključila 3. bataljonu Ljuba Šercerja, da bi kasneje prek Javornika ponovno krenila na Primorsko.

Igor je zaradi tega, ker se je zavedal odgovorne naloge, da vodi partizansko četo v svoje rodne kraje na Primorsko, še pred odhodom povabil sestro Štefanijo in nečakinjo Branko na obisk v Ljubljano, da bi se z njima pogovoril. Sestali naj bi se bili 20. decembra 1941 pri daljnih sorodnikih - družini Špacapan v Ljubljani, pot na Drenikov vrh pod Rožnikom. Štefanija in Branka pa sta ob prihodu v Ljubljano zvedeli, da je Igor že odpotoval na Primorsko. Zaradi slabega vremena sta Štefa-

nija in Branka ostali nekaj dni pri sorodnikih v Ljubljani. Tako sta dočakali Igorja, ki je 25. decembra 1941 prišel na dogovorjeno zvezo popolnoma izčrpan od naporne poti. Komaj je zmozel povedati, da niso uspeli priti na Primorsko. Igorja je tresla mrzlica in kuhala visoka vročina in začelo se mu je blesti. Čeprav je bil močan in odporen, ni zmozel več prenesti bremen prekomernih naporov, ki si jih je nalagal že več kot pol leta. Spravili so ga v posteljo in se odločili za zdravnika, ki naj bi mu predpisal zdravila. Igor je prosil, naj ne storijo tega, češ da bo dobro ko se odpočije. Opozarjal jih je na previdnost. Po dobrih zvezah pa so vendarle dobili zdravnika, ki je bil privrženec narodnoosvobodilnega gibanja. Priskrbeli so tudi zdravila in hrano. Ko se je Igorju zdravje izboljšalo, sta se Štefanija in Branka vrnili domov v Ozeljan na Gorisko. Tudi Igor je po okrevanju odšel iz Ljubljane in po dobrem mesecu dni je že bil spet med partizani.

Druga primorska in Špacapanova četa, katere komandir je bil Mile Špacapan - Igor in politični komisar Jaka Platiša - Franc in ki so jo sestavljali povečini primorski emigranti, je ponovno krenila z Notranjske na Primorsko 27. marca 1942. Konec marca je prišla v tabor Prve primorske ali Pivške čete med Suhorjem in Ostrožnim brdom. Od tod sta obe četi odšli naprej in se 9. aprila 1942 utaborili na Nanosu, da bi kasneje nadaljevali pot v Vipavsko dolino. Toda obe četi, ki sta šteli okoli 50 borcev, je na Nanosu obkolila sovražnikova vojska, ki je štela okoli 1800 mož, in 18. aprila nenadno napadla obkoljene partizane. Četi sta sprejeli silovit boj, saj se je vsak partizan bojeval proti 35 sovražnikovim vojakom. Četi sta se hoteli kot celoti prebiti skozi sovražnikov obroč, kar pa jima ni uspelo. Zato je komandir Druge primorske čete, ki je vodil boj, ukazal umik po vodih in v različnih smereh. Vod pod vodstvom Janka Premrla - Vojka se je prebil nad Otlico ob rob Trnovskega gozda, borci Prve primorske ali Pivške čete so se prebijali proti Pivki in od tod v Brkine.

(se bo nadaljevalo)

»Moja rojstna vas v času svetovne vojne leta 1915.« Tako je napisal Mile Špacapan-Igor na razglednici svoje rojstne vasi Ozeljan, fotografirana leta 1915.

Človečnost naj se pretaka iz NOB v današnji čas

Kraji okrog Čepovana, od Trnovca do Lazen, Vrat, Lokovca in drugih tu okoli, vse do Vrš, so dajali zavetje ranjenim in bolnim borcem primorskih bataljonov in odredov že od poletja 1943 kot sanitetna postaja 3. Največkrat je bila v strminah, ki se spuščajo iz Vrš nad Spodnjo Trebušo, kjer je bila tudi partizanska kurirska postaja. Bolni borci so se zatekali na Velike Vrše že prej; večino domačinov tega kraja so Italijani požgali aprila 1943 in so ranjeni in bolni borci našli zavetišče na Malih Vršah z vsega tremi domačijami. V Šavljevih hišah, Trohovi, nižje proti Vratom pri Kogoj, v Robu, pri Conhu proti Spodnji Trebuši so na primer prebivali oskrbovanci posebno, kadar niso mogli biti zaradi vremenskih in drugih razmer v taboriščih v gozdu blizu naselja. Dr. A. Gala-Peter piše, da so te zgodnje »postaje« za zdravljenje ustanovljale največkrat tedanje kurirske postaje, in ne bataljoni in enote, kot je velevalo navodilo, ki ga je dal kot sanitetni referent 3. operativne cone primorske. Domačini in tudi on pišejo, da je bil prvi komandir te sanitetne postaje 3 s katerim je imel stike, Svarun, sin Amalije Vrhovčeve iz Vrat.

Medicinec Jože Kenda je bil upravnik okrevališča na Vršah od novembra 1943 do približno marca 1944, ko je odšel na Gorenjsko in je padel avgusta na Jezerskem. Goriško fronto in novembrsko nemško ofenzivo 1943.

leta in vdor v te kraje je medicinec Kenda kot sanitetni referent Severnoprimskega odreda pretokel z ranjenci najprej v gozdarski hiši pri Trnovem in potem bežal z ranjenci na Lazne in v strmine Zgornje Trebuše. Gozdarsko hišo so Nemci požgali. Tudi osebje se je tedaj umaknilo. Šele ko se je položaj umiril, so pristali na Malih Vršah. Ohranena poročila tovariša Kende povedo, s kakšno zavzetostjo je reševal oskrbo okrevališča. Bil je skojec in interniraneec že od 1941. leta in tedaj študent medicinske fakultete v Ljubljani. Dr. Peter mu je kot sanitetni referent oziroma upravnik bolnišnice 32. divizije naročal, naj bo posebno glede sprejema ranjenec, vezan na bolnišnico pri Mrzli rupi in v Čekovniku, kasneje z razvitimi oddelki, imenovanimi SVPB Pavla.

Zanimiva ohranjena dokumentacija te bolnišnice o oskrbovancih Okrevališča I. na Vršah od januarja 1944 do osvoboditve pove, da je na Vršah 478 borcev. Podatki govore tudi o bivališču svojcev teh borcev, iz katere enote so bili oskrbovanci, kam so odpušteni in poročilo o diagnozi bolezni. Seveda so bile bolezni lažje narave, infekcije, znaki izčrpanosti za potreben počitek, ranitve le lažje vrste in drugo. Uprava SVPB Pavla je skrbela za personalne in politične zadeve. Za navodila o zdravljenju je z obiski ali pismenimi in kurirskimi zvezami skrbela zdravniška bol-

nice Centrale, kot so tovariši iz okrevališča imenovali konspirativne oddelke bolnišnice v Trnovskem gozdu. Od začetkov okrevališča do osvoboditve je bil na okrevališču bolničar Tone Butkovič, z izobrazbo v bivši italijanski vojski, pomagali pa so mu tudi bolničarji, usposobljeni v bolničarski šoli 9. korpusa. Na samih Malih Vršah sta bila tudi dva tečaja. Prvega je vodil dr. Bogdan Breclj, ki je prišel z drugimi člani sanitetne ekipe iz glavnega štaba Slovenije.

Konspirativna bolnišnica Pavla, globoko v Trnovskem gozdu je bila s tem okrevališčem in podobnim okrevališčem II. na Jagersčah zelo razbremenjena. Vsakih nekaj dni so bile nujne kurirske zveze z obema okrevališčema, ki so pošiljale oskrbovance, potrebne zdravniške pomoči, v Centralo ali pa je ona pošiljala okrevajoče njima v oskrbo. Ni pa bilo to tako blizu. Oddelki v sami konspirativni bolnišnici so bili sicer uro hoda vsakega, do okrevališč pa je le bilo 4 do 5 ur hoda in je bilo le del poti mogoče opraviti z vpreznimi vozili. Osebje in ranjenci so to krepko občutili. Vzdrževanje okrevališč je bilo lažje kot zelo konspirativnih oddelkov v gozdu. Okrevališči sta le bili polkonspirativni, občasno so le prebivali v hišah, dosegljivih po sicer slabih poteh; varovalo jih je zvesto sodelovanje in spretno obveščanje domačinov, povezanost tudi z AFŽ in

mladinsko organizacijo. Tako se je Okrevališče I. na Vršah z vsakdanjim sodelovanjem domačinov prebivalo do osvoboditve. Če prej navedenemu številu zdravljениh na Vršah, zapisanih v ar-

na ranjenih in bolnih borcev, potrebnih bolniške nege.

Zaradi teh lepih, človeških in domoljubnih izpolnjenih nalog, ki so jih opravljali domačini od vsega za-

Dr. Pavla Lah s skupino mladink goriške Manufakture, ki so sodelovale v kulturnem programu

hivu SVPB Pavla, dodamo nekaj deset oskrbovancev še ne organizirane sanitete na Primorskem na Velikih in Malih Vršah pa ranjence z Goriške fronte in novembrske nemške ofenzive, ki jih je bilo verjetno tudi nad sto, potem so »vrše« med važnimi lokacijami, ki si jih je izbrala primorska partizanska saniteta. To so bili namreč Trnovski gozd, Cerkljansko, z manjšimi zmogljivostmi tudi tolminski hribi in Brda. V čepovanskih krajih se je namreč zdravila skoraj peti-

čotka partizanskih enot na Primorskem, je Združeni zdravstveni dom Nova Gorica – splošno zdravstvo poimenovalo svojo enoto v Čepovanu po Okrevališču I. partizanske bolnišnice Pavla. To je lep skoraj nov zdravstveni dom, ki ga vodi dr. m. Demšar.

To ohranjanje tradicije teh krajev iz NOB je zelo pomembno, saj je tu in na Lokvah bilo le nekaj kilometrov stran dosti delavnic, tehnike, političnega vodstva in čisto štab 9. korpusa.

Ob 40-letnici osvoboditve in ob tem poimenovanju so se v nedeljo, 23. junija 1985, srečali v Čepovanu domačini, borci, ranjenci, zdravljeni na Vršah in v drugih enotah SVPB Pavla, ter borci osebja vseh teh. V imenu tamkajšnjih družbenopolitičnih organizacij je spregovoril na proslavi ravnatelj šole Rado Bončina in po odkritju spominske plošče na zgradbi splošne zdravstvene ambulante tovariš Joško Martelanc, direktor Združenega zdravstvenega doma Nova Gorica. V imenu te organizacije je tudi sprejel spominsko ploščo v stalno varstvo. Na srečanju so sodelovali s pesmijo, plesom in recitacijami šolska mladina iz Čepovana in skupina mladink trgovskega podjetja Manufakture iz Nove Gorice. Le kje so staknile zapiske in pesnitve tistih ranjenec, ki so bili iz primorskih partizanskih bolnišnic premeščeni po osvoboditvi v bivšo italijansko bolnišnico sv. Justa v Gorico?

Hvala vsem sodelujočim za pogostitev, tudi podjetjem iz Nove Gorice in Vipave. Ta praznik in poimenovanje res nista pusta tradicija, temveč spomin na resnične pomembne povezave NOV z domačimi aktivisti med NOB. Na srečanju in med vračanjem smo se pogovarjali tudi o tistih pisateljskih namerno mračnih temah iz NOB. Zakaj prav sedaj v naših težjih časih ne zajemajo toplih dogodkov prave človečnosti in humanizma, ki smo ga doživljali prav borci iz sanitete NOB. Skupnost borcev SVPB Pavla

Pogovor z Ivanom Cvekom o delu aktiva borcev v SOZD Slovenije avto

Vodili sta jih vztrajnost in prepričanje

Ivana smo poiskali v Opatiji. Pravzaprav smo ga iskali na počitnicah, pa se je izkazalo, da je ta letoviški kraj pozimi in poleti dom zanj in za njegovo družino. Pred sedemindesetimi leti je prišel sem dol, po sili razmer, kakor sam pravi. Poslali so ga namreč kot delegata Slovenije za novosvobodjene kraje. Skozi težave si je z veliko truda in pridnosti uredil prijazno hišico s pogledom na morje.

V Sloveniji avto se je zaposlil leta 1962. Postal je vodja predstavništva na Reki. Pred osmimi leti je bil ustanovljen aktiv borcev, ki je združeval člane iz celega slova: iz Ljubljane, Reke, Beograda, Skopja, Novega Sada, Celja, Maribora, Splita, skratka od tam, kjer je Slovenija avto imel svoja predstavništva. Ivana so izbrali za predsednika aktiva. Ni bilo lahko voditi dela na tako širokem območju, iskati stike, usmerjati in preverjati narejeno. Pa se je nekako znašel, kakor vedno, in aktiv ob koncu svojega delovanja lahko reče, da je opravil svoje poslanstvo.

Ivana je takšnega izobiljevala življenje. Otroštvo, ki ga je preživljal v Celju, mu je dalo najboljše delovno vzgojo. Počitnic ni bilo. Od prvega do zadnjega dne so otroci hodili delat za majhne denarje. Ko je hodil v meščansko šolo, ga je zatekla vojna. Oče, ki je že prej zbiral sredstva za Rdečo pomoč, mu je bil najboljši zgled in učitelj. Jeseni 1942 so Ivana sprejeli v prvo organizirano trojko. Začele so se diverzantske akcije. Petnajstletni fantič se je izkazal zelo iznajdljivega, pa naj je šlo za preprečevanje transportov naših ljudi po železnici v Nemčijo ali za napisane akcije ali za zbiranje streliva ali pa za ustavljanje velikih tovarniških strojev, ki so služili okupatorju in drugo. Večkrat je šlo za

sekunde. Leta 1944 se je moral umakniti, ker ni bil več varen. Postal je obveščevalec v celjski vojaški patrulji iz Šmartnega v Rožni dolini.

Vojna je bila zasa. V Ivanu je le še podkrepila boj za pravičnost in boljši svet, človeško dostojanstvo in ponos, odkrito besedo, pa tudi če kdo zameri. Takšnega poznajo vsi, s katerimi se srečuje, in

Ivan Cvek

takšen je vodil tudi aktiv borcev v SOZD Slovenije avto.

Tovariš Cvek, za vami je osem let aktivnega dela borcev, strnjenih v družbenopolitično organizacijo SOZD Slovenije avto. Pred nedavnim ste se znašli pred zadnjim dejanjem svojega aktiva, ko ga je bilo potrebno zaradi premajhnega števila članov razapustiti. Povejte, kako pa je bilo takrat, ko ste aktiv borcev v Slovenija avto ustanovljali.

Kot družbenopolitična organizacija je naš aktiv stopil v boj v času po prvi družbeni preobrazbi, ko so se nad kolektivom že zgrnili dokaj črni oblaki in ko je bilo poslovno nazadovanje že več kot očitno

za vsakogar v kolektivu. To je bilo obdobje, ko smo se iskali poti za boljše poslovno usmeritev. Družbenopolitične organizacije, ki so predlagale ustanovitve našega aktiva, so pričakovale, da bomo prav mi glavni nosilci tistih akcij, za katere sami niso imeli dovolj moči, da jih izpeljejo. Na ustanovnem sestanku so nam odkrito zaupali: »Če se niste bali sovražnika, se verjetno tudi sedaj ne boste bali spopasti z vsemi objektivnimi in subjektivnimi vzroki stagnacije, povedati ali narediti tisto, kar mi ne moremo s takšnim uspehom, je pa v dobro vseh, ki v tem okolju združujejo delo, in v prid tistih pridobitev NOB, za katere ste se tudi vi borili in krvavili.«

Torej ste sprejeli odgovornost, opredelili svoje delo na različnih področjih, tudi na poslovnem. Kakšen pa je bil odziv okolja v katerem ste delali? So podprli vašo prizadevanja?

Doma, v lastnem okolju, so nam posamezniki, toda velike poslovne avtoritete povedale, naj mi skrbimo le za naše tradicije in osebne borčevske probleme, iz poslovnega področja pa naj se umaknemo, ker je to zadeva drugih, in ne borcev našega aktiva. To resnično ni bila podpora našemu delu! In prav zato je bil naš aktiv potreben, da opravi pričakovana družbenopolitična organizacija, da se enkrat dokaže, da smo ne glede na posledice sposobni bojovati boj za dobro kolektiva in širše družbene skupnosti. Čeprav nismo hoteli ničesar narediti brez sodelovanja in soglasja drugih odgovornih organov in organizacij, smo na položaju ostali sami, brez ustrezne podpore, celo tistih, od katerih smo upravičeno največ pričakovali in ki so si nas najbolj hrepeneli imeti v svo-

jem okolju in na prizorišču dogajanj. To je trpka resnica, ki se v kolektivu ne bi smela nikoli več ponoviti. Prav tu je vzrok, da je veliko naših predlogov in sklepov, do katerih smo prišli po svoji poti, vse do danes obležalo, skritih pred kolektivom, v predalih tistih, ki se nikomur niso hoteli zameriti v škodo svojih osebnih interesov.

In vendar je vaš aktiv delal, tudi v poslovnem svetu. Da je delal, v pravi smeri, dokazujejo bilančni podatki in posebna študija, ki jo je nedavno pripravil Inštitut za ekonomiko, organizacijo in analizo dela iz Maribora. Tudi nekaj priznanj ste si prislužili. Zakaj se vam zdi pomembno poudarjati, da so vam posamezniki metali polena pod noge?

Glejte, nismo popustili v našem prizadevanju, nismo se umaknili iz prve bojne črte. Nikomur ni uspelo, da bi nas odstranili iz središča dogajanja niti nas preprečilo, da bi z molčali stvari o zadevah, za katere smo menili, da so v interesu kolektiva. Takim posameznikom naj bo danes in jutri namenjen samo prezir. To govorim samo zato, da bodo tisti, ki so ostali za nami v Sloveniji avto, dojemali, da od sedaj naprej ni več aktiva in njegovih borcev, ki bi brez premisleka za dobro vseh predstavili svoja ramena in prevzeli nase najbolj nevhvaležne naloge. Za prihodnost kolektiva, njegovo socialno varnost in za dobro delovno počutje niso odgovorne samo ozke poslovne strukture, temveč vsi delavci v tem sozdu. Naj vsi vedo, da brez boja mnenj ne more biti dobrih rešitev ter da se velja zanje tudi izpostaviti, če to zahtevajo interesi večine.

Kaj je vam borcem aktiva, pomenilo največje priznanje? Za nas, borce aktiva, je bilo

veliko priznanje, ko so od nas zahtevali, čeprav nas je bilo le še sedem, in to sedanji direktor Bavcon, njegov predhodni tovariš Tičar in tudi vsi sedanji nosilci družbenopolitičnih funkcij, da ostanemo kot organizacija v kolektivu tako dolgo, dokler bodo to dovoljevala določila našega Statuta in dokler ne bo šel iz Slovenija avta poslednji borec NOVJ v pokoj. Rad pa bi omenil še nekaj; na seji izvršnega odbora aktiva nam je delegat krajevne organizacije ZB NOV Litostraj tovariš Konda izrekel posebno priznanje, dobesedno takole: »Če bi se umaknili s tega področja dela, kot so od vas pričakovali posamezni koristolovci, bi izdali sami sebe, vse tiste cilje, za katere ste se borili v NOB, v kolektivu in zunaj njega pa osramotili borčevsko organizacijo, ki ji pripadate.« Menim, da je bila to prava beseda, ki si jo velja zapomniti kot napotilo, če se bo treba tudi v prihodnje spopasti z enakimi težavami. Dokončno priznanje aktiva pa so besede predsednika koordinacijskega odbora sindikata tovariša Fišerja, ki je ob našem razformiranju še enkrat potrdil, da je aktiv borcev v Sloveniji avto pomagal razrešiti cel kup problemov.

Ob koncu še eno vprašanje: Kaj bi kot borec in kot nekdo, ki mu ni vseeno za usodo Slovenije avta, položil na srce vsem njenim delavcem?

Mi smo nekdanji morali juršati na nebo, da bi ne glede na žrtve izbojevali svobodo. To smo delali, čeprav smo pred vsakim bojem vedeli, da nas bo nekaj za vedno ostalo na bojišču. Toda kljub temu se ni nikoli nihče, razen redkih strahopetcev, izmaknil boju ali od strani gledal, kako se mi bojujemo in padamo, da bi na naših dosežkih gradil svojo kariero. Sedaj ne padajo več glave in ni razloga, da bi stali ob strani. Če boste čakali, da bodo probleme reševali drugi, se boste prav gotovo zmotili v svojo lastno škodo in v škodo kolektiva kot celote. Mi vam lahko povemo, da ni težave, ki je ne bi mogli rešiti, še posebno ne tedaj, če boste imeli pred seboj določen cilj, ki si

ga je izbrala večina, če boste v boju za doseg cilja enotni in dovolj odločni, da se spopriete z vsemi ovirami. Med NOB smo v naših vrstah večkrat iz različnih vzrokov zamenjali celo visoke vojne komandante, komisarje, da ne omenjam drugih. Večkrat se je to zgodilo za stvari, ki so bile celo za tiste čase veliko manj pomembne, kot je na primer naša sedanja gospodarska situacija, v kateri se bje tako pomemben boj, ne samo za naš življenjski standard in za našo prihodnost, temveč tudi za ugled naše samoupravne neuvrščene socialistične Jugoslavije v svetu. Danes je takšna zamenjava kljub vsem sporocilom in sklepom mogočnih kongresov ter političnih in gospodarskih dejavnikov skoraj že nemogoča in predstavlja za vse tiste, ki jo morebiti predlagajo, celo nekakšno osebno tveganje. Zakaj tako? Če je kdo zaradi teh ali onih razlogov nesposoben opravljati svoje funkcije, če ga je pretekle čas ali nima ustrezne izobrazbe za delovno mesto, ki ga zaseda, pa zaradi tega trpi delo, je pač po naši presoji popolnoma moralno in tudi upravičeno, da takšne ljudi prestavimo na zanje ustrenejša mesta. Ko pride do takšnega spoznanja, ni družbeno upravičeno o tem molčati ali govoriti za vogali. Z odkrito besedo in na tovariški način je treba naprej! Tovariško je treba rešiti problem, brez izmikanja ali dopuščanja, da se okoli takih problemov oblikujejo razni prijateljski, sorodstveni in drugi sebični bunkerji, prek katerih se mlajši in sposobnejši nikoli ne morejo prebiti v ospredje.

Pred tednom dni se je Ivan poslovil od Slovenije avta, misli pa nikakor še nočejo stran in pravi, da ima še veliko povedati. Morda ob drugi priložnosti. Upokojitev ga ne vznemirja v tem smislu, da bi mu postalo dolgčas. Pred seboj ima nalogo, ki jo čuti kot dolžnost do tistih, ki so se skupaj z njimi borili v narodnoosvobodilnem boju; zbira namreč gradivo o svoji enoti iz Šmartnega in o sosednji drameljski.

Živa Drole

DOBRNA

Borke Štirinajste
na pohodu

Megleno, sivo jutro. Še malo in že smo na cilju: v zibelki slavnih prebojev Štirinajste. Oživljajo spomini. Trpkost, bolečina, ponos. Prijateljski stiski rok. Pristrčno se pozdravimo z Mirkom (Josipom Toplikarjem – majorjem), našim soborcem, ki že sedmo leto neutrudno, z nemo postrvovalnostjo organizira in vodi naša srečanja. Razvrstimo se. In nato, po programu. Nakaže nam ga že sama naslovna stran našega vabila s sliko Heroizem človečnosti. Zanimanje v nas narašča. Likovna razstava akademskega slikarja Albina Polajnarja je s svojo zaokroženo umetniško upodobitvijo poti legendarne 14. divizije gotovo prvi poizkus te vrste pri nas. O tem in o razsežnostih svoje umetniške likovne izpovedi nam spregovori tudi ustvarjalec sam. Njegov likovni ciklus pohoda naše divizije doživljamo kot zgodovinski mozaik v vrtincu prostora in časa prestanega gorja. In borbeno pesem kvinteta »Frankolovčani«, ki zavzani jasno in prepričljivo, še dopolnjuje v nas podoživljajoče naše najtežje partizanske preizkušnje.

V drugi polovici dneva prislunemo najprej na prostem veselim zvokom pihalnega orkestra, v večernih urah pa na slovesni osrednji prireditvi v Zdraviliškem domu izbranim besedam slavnostne govnice Jožice Farčnik Merjavce ter borbenim pesmim KUD Kajuh – Osnovne šole 14. divizije Dobrna in Moškega pevskega zbora KUD Kajuh Dobrna. Vrhunec večera je tekmovanje mladih učencev iz dveh osnovnih šol, z Dobrne in Slovenskih Konjic v preizkusu znanja na temo: naša revolucija, štirideset let Jugoslavije in domači kraj. Ko se kot od ognja ožarjene zaiskrijo pred nami oči nastopajočih pionirjev in mladincev ob njihovih pravih odgovorih na vprašanja iz življenja in bojev 13. UB Mirka Bračiča, se nam utrne misel, da je naš boj postal tudi del njih samih; da so ga sprejeli za izvor poguma, učenja in dela. In vse to spoznanje ter prisrčni družabni stiki z našimi gostitelji, domačini, predstavniki šol, družbenopolitičnih in delovnih organizacij vključno z njihovimi čudovitimi presenečenji za nas, zapuščajo v nas sledovce medsebojne povezanosti, ustvarjalnega nemira in zlasti v odnosu na mlade obvezujočih dejanj. Ob tovariškem srečanju nas še posebej spodbudi pozdravni nagovor našega Januška – generalpolkovnika Ivana Dolničarja, kot predsednika odbora 14. divizije. Ob partizanski pesmi, ob lepi, tradicionalni vazi z emblemom 14. divizije, kot lanskega leta tako tudi letošnjega srečanja, nam izveneva večer ob izmenjavanju spominov v mladostnem ozračju.

Naslednjega dne...
Brdce. Naša delegacija položi venec na grob borcev Štirinajste. – In odhod v smeri Konjiške gore.

Že smo na tihi planjavi, v območju Tolstega vrha, kjer je bil v noči od 24. na 25. april 1945 neposredno po zmagovitih bojih s sovražnikom smrtno zadet naš legendarni komandant 13. UB Mirka Bračiča, prvoborec Milenko Knežević. Na pokopališču v Špitalcu obstanemo ob njegovem grobu. In v nas se zdrami pekoča bolečina, kot bi ga pravkar pokopavali.

Partizanska Počiva jezero v tihoti..., ki izvira iz naših src tiha, otožna in vendar glasna, preplavlja planjave, te neme priče naših bojev, ki jih je skoraj še vse do osvoboditve vodil naš hrabri Milenko.

Hodimo, hodimo. Vse do prvotnega Milenkovega groba, ki je v njem pokopanih še štirindvajset njegovih soborcev. Ne moti nas dež, ko nam ob tem grobu spregovori Marija Poličarjeva iz Slovenskih Konjic, ki nas seznani z vso bogato zgodovinsko borbeno tradicijo konjiškega območja kot tudi z delovnimi dosežki svojega ožega in širšega območja, vključujoč pri tem uspešno premagovanje težav v sedanjem stabilizacijskem obdobju ter razreševanje družbenih protislovij ob oživljanju in poglobljanju izkušenj ter vrednot iz narodnoosvobodilnega boja.

Prislunemo še recitaciji dveh mladink, srednješolk iz Slovenskih Konjic in povzamejo za njima pesem: »Na oknu glej obrazek bled...«

Ko odhajamo in zlasti še po kasnejšem ogledu Milenku Kneževiću posvečenega razstavnega spominskega prostora v Ratejevi zidnici na

Tolstem vrhu, ki ga oskrbujejo tukajšnji domačini in družbenopolitične organizacije z nepopolno vneto in samoopovedjo, je naš korak težak; a vendar... Milenko, junak naš in brat je živ med nami in med ljudmi tukajšnjih gričev vseh generacij, živ, trden, nepremagljiv in zavezujoč.

Ko si končno ob slovesu sežemo v roke, so z nami ponos, sreča in bolečina; zaradi ločitve od spominov in od novih prijateljev, ki smo se z njimi srečali še v Konjiški vasi, ko nam je nazdravil tudi Franc Pintar, predsednik občinskega odbora ZZB Slovenske Konjice, in ko nam je nato Julka Tajnikarjeva, pesnica – domačinka prebrala nekaj svojih pesmi, zbranih v zbirki Pot skozi čas, ki nam jo je tudi podarila.

Ponovno, prisrčna hvala vsem dragim našim prijateljem – soborcem, posebej Mirku Toplikarju kot enkratnemu organizatorju naših srečanj; akademskemu slikarju Albinu Polajnarju, pionirjem in mladincem ter vsem slavnostnim govornikom in udeležencem v kulturnem programu, predvsem pa organizatorjem in pokroviteljem srečanja, to je vsem delovnim ljudem iz TD Dobrna in Zdravilišča Dobrna, iz Keramične industrije Liboje ter KONUS-a – Slovenske Konjice, ki ste nam, kot lanskega leta pokrovitelja GG Celje in Steklarska šola Rogaska Slatina, omogočili ta naša prelepa, nepozabna doživetja.

Udeležence sedmega srečanja
bork pohoda 14. divizije
na Dobrni

ZAGORJE OB SAVI

Brošura o Štajerskem
bataljonu

Že v letu 1966 je skupščina občine Zagorje ob Savi podelila domicil 1. Štajerskemu bataljonu, ki je bil ustanovljen v juliju 1941 na Plešah nad Zagorjem. Prvi komandant tega bataljona je bil Rudi Knez-Silas iz Trbovelj, komisar pa je bil Boris Čizmek-Bor, general milice v pokroju – in zdajšnji predsednik Skupnosti borcev 1. Štajerskega bataljona.

Na planini Pleše so se tistega julijskega dne v letu 1941 zbrali predvsem borci iz revirjev. Največ je bilo Zagorjanov, pretežna večina je bila članov KP. Po nekaterih zelo znanih drznih akcijah, n. pr. v Kolovratu ali ob napadu na Rudnik Trbovelje, se je bataljon v letu 1942 vključil v 2. grupo odredov.

Prvi Štajerski bataljon so upravičeno poimenovali Kadrovski bataljon, saj je iz te enote izšlo mnogo komandnega kadra.

Da ne bi pozabili zgodovinskih dogodkov tega bataljona, so se na nedavnem sestanku v Zagorju dogovorili, da bodo zbrali gradivo o bataljonu ter izdali brošuro, ki bi izšla ob občinskem prazniku (9. avgusta), ko bi pripravili tudi zbor skupnosti borcev 1. Štajerskega bataljona. V Zagorju obstaja tudi mladinski tabor, poimenovan po 1. Štajerskem bataljonu. Tabor je zelo aktiven, saj vsako leto organizira različna tekmovanja in pohode.

ALOJŽ ŽUŽEK

CERKLJE NA GORENJSKEM

S skupnimi močmi
do doma krajanov

V krajevni skupnosti Poženik so imeli te dni veliko delovno akcijo. V nekaj dneh so položili tri tisoč metrov zemeljskega telefonskega kabla, zasuli izkope in uredili zemljišča. V tej akciji je sodelovalo kar 150 krajanov.

Prebivalci krajevnega skupnosti Poženik, ki šteje nekaj več kot 550 prebivalcev, so izredno složni, ko gre za napredek vasi. Nobena težava ni tako velika, da ji sloga in solidarnost ne bi bila kos. Hkrati z akcijo za napeljava telefona poteka gradnja doma krajanov. Kot kaže, se jim bo dolgoletna želja že letos uresničila.

JANEZ KUCHAR

POSTOJNA

Upokojenci športniki

V Postojni je bilo 13. področno tekmovanje športnikov-upokojencev s Primorske. Sodelovalo je 360 upokojenih športnikov iz občin Tolmin, Nova Gorica, Postojna, Idrija, Pivka, Izola, Koper, Sežana, Ilirska Bistrica in Ajdovščina. Pomerili so se v balinanju, šahu, reševanju križank, kegljanju in streljanju.

V balinanju je sodelovalo 18 ekip, od tega 8 ženskih. Zanimivo je, da so upokojenke v zadnjem času vse bolj navdušene prav nad to športno panogo. V finalu moških sta se pomerila Koper in Tolmin. Koprčani so z lepšo tehnično igro premagali Tolmince. Pri Koprčanah so sodelovali: Trbižan, Miklavčič, Milikus, Stante in Merljak. Pri upokojenkah je dosegla prvo mesto ekipa s Pivke: Zele, Posega, Knafelc, Škoflet in Bajuk.

V šahu se je pomerilo deset ekip. Ekipa iz Izole je dosegla 25,5 točke. V reševanju križank je bila s 118 točkami najboljša ekipa iz Postojne. Na kegljišču se je pomerilo osem ekip s po šestimi tekmovalci. Kegljači iz Kopra, stari asi – Svetina, Basta, Žagur, Miklas, Andrijančič, Trbižan in Kuhar so osvojili prvo mesto s 504

podrtimi keglji. Pomerili so se tudi strelec. Novogoričani so že vrsto let nepremagljivi. Dosegli so 647 krogov od 800 možnih. Strelec dneva je bil Klemente. Organizatorji iger so se dobro odrezali.

Mestna zveza Društva upokojencev Ljubljana je bila pokroviteljica 10. področnega tekmovanja Ljubljane z Notranjsko. 145 tekmovalcev, ki jih je pozdravil najstarejši športnik in član IS mestne zveze DU Ljubljana Stane Flegar, se je v prostorih balinarskega kluba Zarja pomerilo v streljanju, balinanju in šahu. Pri streljanju z zračno puško je nastopilo pet ekip, med katerimi je bila najboljša ekipa iz Most. Pod vodstvom Staneta Vršaja so Kuzmovič, Planinc in Safin dosegli 645 krogov od možnih 800 in tako prepričljivo zmagali.

Izmed šestih ekip balinarjev je bila najuspešnejša Ljubljana Center, ki je v finalu premagala ekipo iz Most. Ob šahovski plošči pa so se najbolje odrezali šahisti iz Šiške, ki so po več letih uspeli premagati šahiste iz Centra. Blestel je šahist Kobler iz Šiške.

Pokrovitelj tekmovanja je poklonil prvim trem uvrščenim priznanja in diplome. V drugi polovici septembra pa se bodo najboljšše ekipe iz posameznih športnih panog udeležile republiškega prvenstva v Celju.

V počastitev 10. obletnice športne rekreacije v Cerknici je bilo organizirano področno tekmovanje v kegljanju. Na štiristeznem igrišču tovarne Brest se je pomerilo sedem ekip. Prvo mesto je zasedla ekipa iz Bežigrada (489 podrtih kegljev), sledile pa so ekipa iz Most, Domžal, Šiške, Cerknice, ženska ekipa in še ekipa iz Centra. Prve tri uvrščene ekipe so dobile lepe plakete. Najuspešnejši kegljač dneva je bil Luka Mitar iz Most, ki je podrl kar 420 kegljev. Omeniti velja tudi Valerijo Železnikar iz Most s 413 podrtimi keglji in Jožeta Kosa iz Cerknice s 402 podrtimi keglji.

Eden izmed pobudnikov športne rekreacije upokojencev na Tolminskem je bil Joško Torini. Rodil se je v Trstu, vendar se je kot zavezen Slovenec napotil v Jugoslavijo. Med NOB je sodeloval kot aktivist z OF, po osvoboditvi pa se je vključil v gradnjo naše domovine.

Prve tekme med upokojenci v Tolminu so bile po njegovi pobudi jeseni 1972. Od takrat naprej je vse športno življenje v tem kraju povezano z njegovim imenom. Več kot 28 let je v tolminski osnovni šoli, na gimnaziji in na učiteljski vodi šahovske krožke, bil pa je tudi pobudnik krožka za reševanje križank.

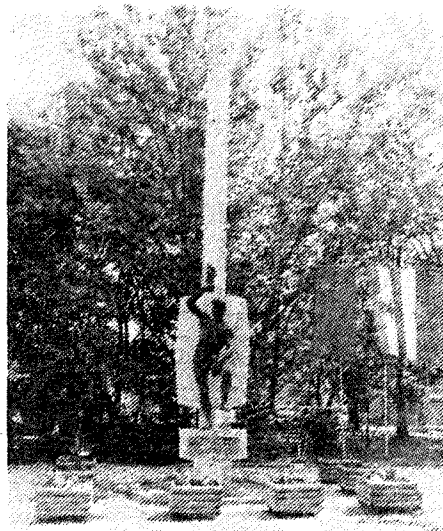
Za vsestransko dejavnost je v zadnjih desetletjih prejel 20 medalj, diplom in pohval. Kljub svojim precej visokim letom je še vedno vitel in pričakujemo, da nas bo s svojimi idejami še vedno presenečal.

V. BOVCON

SLOVENJ GRADEC

Ponosno in delovno

V občini Slovenj Gradec so ves teden slavili občinski praznik, posvečen spominu na 2. junij štirinštedesetega, ko je Zidanska brigada na grebenu Pohorja izbojevala zmagoviti boj.

Med prireditvami so bili: projekcija nagrajenih del 3. mednarodnega festivala industrijskega in etnološkega filma, otvoritev razstave Zaključni boji leta 1945 na Koroškem v pokrajinskem muzeju revolucije, kegljaški dvoboj, premiera slovenskega filma Leta odločitve, otvoritev 1. koroškega likovnega bienala, izvedba uličnega teka za memorial Janka Gregoriča, tekmovanje koroških harmonikarjev z diatonično harmoniko in še telovadna akademija ter nastop štirih kovačev.

DRAGO MIKLAVEC

RIBNO

Tabor heroja Tončka

Občinska konferenca ZRVS Radovljica je skupaj s teritorialno obrambo pripravila že enajsti partizanski tabor narodnega heroja Antona Dežmanova-Tončka. Udeležilo se ga je 446 učen in učencev sedmih razredov osnovnih šol iz radovljiške občine.

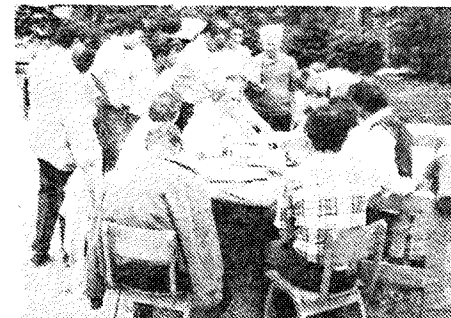
Slavnostne otvoritve tabora so se udeležili tudi predstavniki skupščine občine in družbenopolitičnih organizacij Radovljice. Zbrane je pozdravil predsednik skupščine sveta za SLO in DS Bernard Tonejc. Pogovor o vojaških poklicih in šolanju v šolah JLA in ljudske obrambe je vodil Jakob Vidic v sodelovanju s predstavniki in gojenci vojaških šol. Nato je sledil pouk. Med izvajanjem pouka oziroma ogleda orožja in vojaške opreme so vodi tekmovali v razstavljanju in sestavljanju orožja, dajanju prve pomoči ponesrečenecem in streljanju s polavtomatsko puško. Na koncu je bilo tekmovanje iz kulturnega programa, ki ga je izvajala vsaka šola posebej. Pripadniki teritorialne obrambe skupno s člani lokostrelskega kluba Donit pa so izvedli streljanje. Najboljši rezultat je na tekmovanju dosegel tretji vod OŠ Bohinjska Bistrica, drugi je bil drugi vod OŠ Bohinjska Bistrica, tretji peti vod OŠ Bled, četrti drugi vod OŠ Lipnica in peti prvi vod OŠ Bled. Najboljši kulturni program je pripravila OŠ Bled. Letos je prvič sodeloval tudi Alpski letalski center Lesce. Prehodno zastavico je osvojila letos že drugič OŠ Bohinjska Bistrica. Tabor je bil 31. maja v Ribnem pod Ribensko goro.

CIRIL ROZMAN

LJUBLJANA ŠIŠKA

Množičnost zagotavlja
uspeh

Pridobljeno znanje in stopnja usposobljenosti rezervnih vojaških starešin, pripadnikov SLO in DS se pokažeta šele v praktičnem preizkusu oziroma v sklepnih vajah na terenu. Ena takšnih vaj rezervnih vojaških starešin občine Ljubljana Šiška je bila 23. in 25. maja na območju Medvod. Člani so se pomerili v taktično-orientacijskem pohodu.

Čeprav so bili koordinirani dvodnevni preizkusi znanja na terenu z uspehi dokaj zadovoljni, pa vendar zatrjujejo, da bi bila lahko udeležba še boljša. V nekaterih krajevnih skupnostih se ne morejo pohvaliti z dobro udeležbo, čeprav se predsedstvo in člani precej trudijo, da bi spodbudili več zanimanja za delo med vojaškimi rezervnimi starešinami, še posebej pa pri vključevanju novih kadrov.

Na sliko:
Po prihodu na cilj so ekipe opravile še zadnje naloge, to je preverjanje rezultatov, in dokončno uvrstitev je bila znana.

JOŽE ČURIN

LJUBLJANA

Srečanje na Ogenjci

Univerzitetni klinični center iz Ljubljane ima pokroviteljstvo nad partizansko bolnišnico Ogenjca. Prizadevni delavci UKC iz Ljubljane vsako leto organizirajo izlet in srečanje pri Ogenjci.

Tak izlet je bil letos 15. junija, prijavljenih je bilo skoraj 500 delavcev. Sprito slabega vremena jih je precej ostalo doma, prišli pa so s petimi avtobusi in upamo, da udeležencem ni bilo žal.

Pozdravni govor sta imela podpredsednik občinskega odbora ZZB NOV Ribnica Franc Zbačnik in predstavnik krajevnega skupnosti Loški potok. Kulturni program so izvedli pevski zbor Ivan Vrtačnik iz Loškega potoka in recitatorji-delavci Kliničnega centra.

O tragičnih dogodkih pred 43. leti, ki so se dogajali v tem z močnimi smrekami poračenenem gozdu, o boju za obstoj ranjencev in bolničarke, ter o gnusnem delu izdajalca nam je govoril Drago Košmrlj. Prijetno ga je bilo poslušati.

Svoje doživljanje sta pripovedovala preživela borca, ranjenca Snaj in Mulac. Srečali pa smo se tudi z bratom bolničarke Mimice tovarišem Čeponom. Trije neznani partizani so pokopani ob vhodu v podzemni bunker. Zena tovariša Čepona mi je pripovedovala, kako zelo si je želela mati Mimice, da bi njeni posmrtni ostanki počivali na domačem pokopališču. To željo so ji tudi izpolnili s tem, da je brat izkopal iz groba peščico kosti, ki so jih položili v grob že pokojne matere.

Delavci UKC so pripeljali s seboj veliko otrok, ki so z zanimanjem poslušali pripovedi preživelih ranjencev, kupovali so značke in povpraševali po knjigi Ogenjca, ki je pa žal nismo imeli za prodajo.

Taka srečanja mlajše generacije in borcev so pozitivna za obujanje in oživljanje tradicij NOB.

Po proslavi so se udeleženci napotili v Glazuto, kjer je bilo kosilo. Otroci so se brezskrbno podili po zelenih košenicah, srečanje pa so poposttrili tudi delavci DO Inles, ZKGP in Snežnik. Ta dan je DIT-gozdarstva in lesne industrije tu imelo razna tekmovanja, po tekmovanju pa je bil ples.

Upamo, da je bilo udeležencem kljub malo kislemu vremenu prijetno.

NADA BLATNIK

Spominska plošča okrožnemu odboru OF za Vipavsko

Na Poljšakovi domačiji na Vrtovčah nad Ajdovščino, kjer je bil 26. januarja 1943 ustanovni sestanek okrožnega odbora OF za Vipavsko, so v spomin na ta dogodek odkrili spominsko ploščo. Odkril jo je Srečko Čebtron-Zdravko, nosilec partizanske spomenice, tedanji sekretar okrožnega odbora OF za Vipavsko in partijski sekretar vipavskega okrožja. »Sklep o ustanovitvi okrožnih odborov OF smo sprejeli na prvi partijski pokrajinski konferenci KPS za Primorsko, ki je bila 4. in 5. decembra 1942 v cerkvi sv. Katarine na Vrheh nad Brankom,« je pripovedoval zdaj 73-letni Srečko Čebtron. Partijsko konferenco je takrat vodil dr. Aleš Bebler, poleg Srečka Čebtrona pa so se je med drugim udeležili tudi Julij

Beltram-Janko, Martin Greif-Rudi, Vidko Hlaj-Zižič, Mirko Bračič in Tone Velušček-Matevž.

»Na Vrtovčah smo se zbrali že 25. januarja 1943, torej poldrugi mesec po partijski konferenci. Za to vas smo se odločili zato, ker so bili vsi ljudje za našo stvar, narodnoosvobodilno gibanje v teh krajih pa so podpirali celo nekateri bogati trgovci in skorajda vsi duhovniki,« je ob otvoritvi spominske plošče dejal Srečko Čebtron. Okrožni odbor OF so ustanovili narodni heroj Ivan Kosovel-Borotin, Franc Lovrenčič-Filozof, Štefan Nabergoj-Ipavec in seveda Srečko Čebtron. Na sestanek bi moral priti tudi Doro Kartel-Stričko iz Ajdovščine, vendar je sporočil, da ga ne bo v vas, ker ga Italijani že

nekaj dni zasledujejo. Na ustanovnem sestanku so se dogovorili, da bodo ustanovili devet rajonskih odborov, ki naj bi bili kasneje nekakšen povezovalni člen med okrožjem in terenskimi odbori OF, ki so tedaj že delovali. Nasploh je bilo vipavsko okrožje, ki se je tedaj širilo od Krasa do Trnovskega gozda ter od Razdrtega do Gorice, med najbolj aktivnimi na Primorskem. Zato so Italijani že kmalu po ustanovitvi okrožnega odbora OF strahotno ukrepali. Mobilizirali so vse moške, stare od 18 do 45 let (tedaj so mnogi fantje, ki bi morali v italijansko vojsko, odšli v partizane), aretirali vrsto aktivistov in močno okrepili svoje postojanke. Italijanske enote so redno, vsak dan, patrolirale in krožile po vaseh in gozdovih. »Najhujša udarca

pa sta bila smrt Ivana Kosovela in uničenje partizanske tehnike na Gočah nad Vipavo. V obeh primerih je šlo za izdajstvo. Kosovel se je po hudem boju v obkoljeni hiši, ko ni bilo več nobenega drugega izhoda, sam ustrelil. Takrat, ko nam je sovražnik močno zdesetkal in ohromil našo organizacijo, smo se počutili kot kmet, ki mu je toča sklestila pridelek,« je na Vrtovčah slikovito dejal Srečko Čebtron-Zdravko. »Toda naše delo s tem ni zamrlo. Nadaljevali smo ga še z večjim zanosom in dokazali, da je mogoče premagati tudi najhujše nasilje,« je še dodal.

Vaščani iz Vrtovč in sosednjih Šmarij, kjer je sedež krajevnih skupnosti, so ob tej priložnosti pripravili tudi pester kulturni program, v katerem so sodelovali šolarji iz Šmarij in Dobravej, mešani pevski zbor SGP Primorje iz Ajdovščine in vojaški iz ajdovske garnizije.

BRANKO SOBAN

Organizacijski komite za ureditev Spominskega parka svobode in miru Poljana se zahvaljuje vsem udeležencem proslave – ljudskega zborovanja 18. maja na Poljani pri Prevaljah, ki so s svojo navzočnostjo ustvarili veličastno ozračje, vredno slovesnosti v počastitev 40. obletnice največjega dogodka v naši zgodovini: osvoboditve Jugoslavije in zmage nad fašizmom.

Zvezne proslave na Poljani se je udeležilo nad 30.000 borcev, mladincev, gostov in občanov iz vseh krajev naše domovine. Udeleženci zborovanja ste s svojim discipliniranim in častnim pristopom zagotovili uspeh prireditve in olajšali delo vsem službam na proslavi. Za uspeh prireditve se organizacijski komite zahvaljuje celotni slovenski javnosti.

Posebno priznanje izreka organizacijski komite vsem sodelujočim v kulturnem programu: – umetniškemu ansamblu JLA iz Beograda, združenim pevskim zborom Koroške, učencem srednje šole TNPU Ravne na Koroškem, združenim folklornim skupinam občine Ravne in pobratenih občin Čačak, Probištip, Varvarin, VIS Samorastniki KUD Prežihov Voranc Ravne na Koroškem, Pihalnemu orkestru ravnenskih železarjev.

Kulturni program je s svojim vsebinskim sporočilom in kakovostno izvedbo enkratno združil temeljno misel in hotenje ob našem prazniku: SVOBODI IN MIRU.

Zahvaljujemo se za prizadevnost in nepogrešljivo pomoč sodelavcem, ki so na proslavi skrbeli za varnost, prevoz, električno omrežje, PTT, preskrbo in protokol. Hkrati se zahvaljujemo JLA, vsem delovnim organizacijam, samoupravnim skupnostim, društvom in družbenim organizacijam, ki so prispevali svoj delež k skupnim naporom za izvedbo proslave.

Komite ugotavlja, da je bila organizacija prireditve na Poljani uspešna. To velja tako za široko zasnovane priprave, potek in izvedbo proslave kot tudi za organizacijo ljudskega slavlja v popoldanskih in večernih urah.

Vsem sodelavcem in udeležencem slovesnosti na partizanski Poljani še enkrat hvala! Vsem gre zasluga za uspešno izvedbo proslave, ki je brez dvoma dosegla dostojne razsežnosti zveznega značaja.

**Organizacijski komite
za ureditev spominskega parka
svobode in miru Poljana**

Partizanski pohod

Delavci Ljubljanske in Narodne banke Slovenije so se udeležili letošnjega že 11. tradicionalnega partizanskega pohoda na severozahodnem delu Pohorja. Organizator je bila Temeljna koroška banka Slovenj Gradec. Le-ta je ob tej priložnosti v sodelovanju s Koroškim pokrajinskim muzejem revolucije v Slovenj Gradcu in ob podpori drugih bank v Sloveniji izdala publikacijo Partizanska Mislinjska dolina. Njen oris sta pripravila mag. Risto Stojanović, sicer ravnatelj muzeja, in Marjan Kos, kustos v tej ustanovi.

Na Kopah, kjer se je ob spomeniku zbralo približno dva tisoč ljudi, je udeležence v imenu borcev Mislinjske doline pozdravil predsednik slovenjegraškega občinskega odbora ZZB ter jim orisal nastanek in razvoj odporniškega gibanja. V tem pohorskem območju na pobočjih Canjske planine in Drč so v 6 partizanskih bolnišnicah negovali veliko ranjenec, v pohorskih gozdovih pa so domovale partizanske tehnike: Sever, Sova, Stane Ilc in Drava ter s partizanskim tiskom razvemale upor.

Namen tovrstnih pohodov je dvojen: po eni strani se mlajši na kraju samem seznanijo z dogodki iz NOB, kar je ena izmed neposrednih oblik prenašanja revolucionarnih tradicij, po drugi pa se bančni delavci iz različnih krajev ožje domovine spoznavajo med seboj.

Tokratni pohodniki so se ustavili na Pohorju, kjer je bila leto dni po padcu 1. Pohorskega bataljona ustanovljena udarna Zidanškova brigada, ter obiskali Pavčkove partizanske bolnišnice. Na grobišča so položili vence.

DRAGO MIKLAVEC

Domicil kurirski relejni postaji TV 3

Skupščina krajevnih skupnosti Ivančna gorica je ob svojem prazniku in 40. obletnici svobode podelila domicil relejni kurirski postaji TV 3.

Relejna kurirska postaja je bila ustanovljena leta 1942 in je delovala z več kot 20 kurirji na območju Debeče nad Stično vse do leta 1945. Njena lokacija in delovanje, med Dolenjsko in Štajersko pa sta bila zelo tvegana, saj je bila na meji med italijanskim in nemškimi okupatorjem. Zlasti je bila pomembna za nadaljnji razvoj kurirskih zvez, predvsem na Štajerskem.

Ob slovesnem razpoloženju krajanov in mladine Ivančne gorice, predstavniki

kov družbenopolitičnih organizacij Grosuplje je domicilno listino od predsednika skupščine krajevnih skupnosti sprejel nekdanji komandir te postaje Edo Golc-Švigel. Kratko je opisal delovanje te postaje njen nekdanji kurir dr. Zdenko Roter, ki je v trajen spomin na TV 3 pionirskem odru izročil miniaturnega kurirčka.

Slovesnosti s kulturno prireditvijo so se udeležili nekateri kurirji te postaje kot: Franc Plankar-Čičko, Stane Cuznar-Jure, Branko Pečjak, predstavniki 4. brigade VDV partizanskih kurirjev TV postaj Slovenije Albin Barle-Zoran, Maks Burger in drugi.

STANE PEČNIK

Priznanja gorenjskega vojnega področja

Plaketo GVP je prejel tudi OO ZN NOV Ljubljana Šiška.

V prostorih skupščine občine Ljubljana-Šiška je bila priložnostna slovesnost s predstavitvijo monografije gorenjskega vojnega področja, ki na dokumentirani način opisuje bojne operacije GVP v letih 1944–1945. Monografijo so prejele že skoraj vse osnovne in srednje šole na Gorenjskem, v občini Šiška pa bo stekla akcija v začetku novega šolskega leta.

Po predstavitvi monogra-

fije je nekdanji politični komisar in sedanjí predsednik domicilnega odbora GVP Janko Urbanc-Olga izročil nekdanjim borcev in najzaslužnejšim članom zlate značke GVP in Porezen 35. Plaketo GVP je prejel tudi OO ZZB NOV občine Šiška. S to slovesnostjo so počastili tudi 40-letnico boja, preboja in žrtev na Poreznu in v vaseh pod njim in pa 40-letnico osvoboditve.

JOŽE ČURIN

Prisrčno srečanje borcev 3. brigade VDV z interniranci iz revirjev

V počastitev letošnjih pomembnih jubilejev in praznika domicilne občine Trbovlje so se v nedeljo 2. junija 1985, zbrali na skupnem srečanju borci 3. brigade VDV NO (ob 41. obletnici njene ustanovitve) in interniranci iz revirjev.

Zbor borcev 3. VDV brigade po bataljonih se je začel že ob 9. uri. Na zboru so borcev podelili spominske medalje 3. VDV brigade, skupščina občine Trbovlje pa je vsakemu dala knjigo Trbovlje-Pomniki našega boja. Zboru se je nato priključila še mladinska pohodna brigada. Raport je prevzel narodni heroj rezervni polkovnik JLA Anton VRATANAR-Antonesku.

Slavnostni del zbora se je začel ob 11. uri v gledališki dvorani Delavskega doma. Še prej je pred domom Delavskega doma izvedla promenadni koncert, borci in drugi udeleženci srečanja pa so si v muzeju ljudske revolucije medtem ogledali spominski kotiček VOS in VDV, pomnik v spomin na osvoboditev Trbovelj in Čebine, kjer je hiša ustanovnega kongresa KPS z zgodovinsko razstavo.

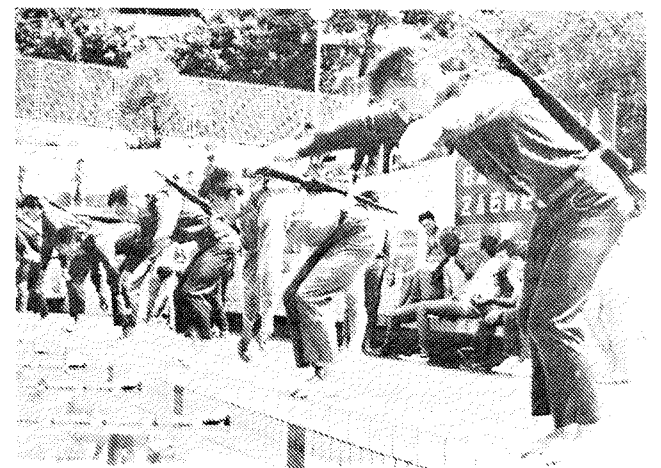
Slavnostni govornik je bil Henrik Pušnik, predsednik MS SZDL revirskih občin, o življenju internirancev pa je ganljivo spregovorila upokojena profesorica Slava Ljubič iz Trbovelj, preživela jetnica koncentracijskega taborišča Ravensbrück in podtaborišča Oranienburg v predmestju Berlina.

V kulturnem programu so sodelovali: Delavska godba Trbovlje, Harmonikarski orkester glasbene šole Trbovlje, Moški pevski zbor DU, Ženski tercet in tamburaški zbor, solist Riko Majcen in Jože Bernot, ki je program povezoval. Program je bil sklenjen s pristnim tovariškim srečanjem v vezi Delavskega doma.

RUDI MATKO

Športno tekmovanje v Ilirski Bistrici

Gostiteljica 39. športnega tekmovanja Zagrebškega armadnega območja je bila tokrat Ilirska Bistrica. Na novo zgrajenem stadionu so tekmovalce in goste v imenu gostiteljev pozdravili armadni starešine Bogdan Krtinič, ilirskobistriški predsednik Ivan Bergoč ter Jožica Vidmar kot sekretarka občinske konference ZSMS. Tekmovanje je odprl generalmajor Kemal Buzaljko. V programu so sodelovali mladina in vojaki iz Pulja, Reke, Rovinja, Kopra, Delnic in Ilirske Bistrice. Med sedemdnvnim bivanjem so vojaki tekmovalci obiskali delovne organizacije, ki so bile pokroviteljice prireditve. Tekmovanje so pospremile številne kulturne prireditve, razstava umetniških del, fotografij in drugih izdelkov pripadnikov armadnih enot.

Ob koncu je predsednik Ivan Bergoč v imenu delovnih ljudi in krajanov čestital vsem tekmovalcem, še posebej ekipi Ilirske Bistrice za osvojevo prvo mesto. Enoti starešine Bogdana Krtiniča za izredno organizacijo in urejenost športnih terenov ter krajanom in delovnim organizacijam Ilirske Bistrice za prisrčen sprejem pa je generalpolkovnik Zorko Čanadi izročil javno priznanje.

P. NIKOLIČ

**SKUPŠČINA OBČINE
IDRIJA
IN
IZVRŠNI SVET
OBČINE IDRIJA**

*čestitata občanom Idrije ob
dnevu borca, 4. juliju*

**OBČINSKI SVET ZVEZE SINDIKATOV
SLOVENIJE V IDRIJI**

*čestita ob dnevu borca vsem
delovnim ljudem Idrije*

LIBOJE

Ob mejah krajevnih skupnosti

Četrti pohod Ob mejah krajevnih skupnosti je kljub slabemu vremenu zbral prek 200 pohodnikov. Pionir je stopal ob borcu, mladinec ob delavcu Keramične industrije Liboje, ob upokojenem rudarju. K slovesnemu počutju je prispevalo tudi to, da je osnovna organizacija sindikata Keramične industrije Liboje prejela zlati znak sindikatov – predvsem v priznanje za svoje delovanje v kraju, kjer so zares podrti plotovi med organizacijo združenega dela in krajevno skupnostjo.

Pohodniki so se ustavili pri posameznih spomenikih NOB, kjer so pionirji pripravili krajsje programe. Pri spomeniku 1. Savinjski četi je spregovoril prvoborec Ludvik Zupanc-Ivo. Težki pohod v dežju je trajal več kot šest ur in se končal na Brnici s partizanskim mitingom.

FRANC JEŽOVNIK

SLOVENJ GRADEC

Iz življenja krajevnih skupnosti

V krajevni skupnosti Slovenj Gradec se intenzivno pripravljajo na srednjeročno plansko obdobje. V zadnjem času se je število prebivalcev v krajevni skupnosti skoraj podvojilo. Takšna rast prebivalstva pa prinaša številne komunalne, prostorske in ekološke probleme. V srednjeročnem obdobju mora biti v krajevni skupnosti Slovenj Gradec skladen razvoj vseh naselij, utrjevanje samoupravnih odnosov in utrjevanje vloge komisij ter odborov. Utrditi bo potrebno sodelovanje z organizacijami združenega dela, pri načrtovanju pa bodo morali upoštevati predvsem realne možnosti in prednostni vrstni red tistih naložb, ki so pomembne za razvoj krajevnih skupnosti. Več bo potrebno storiti tudi pri gradnji vodovodnega omrežja in čistilnih naprav. Načrtujejo pa tudi gradnjo avto-busne postaje in še mnogih drugih, za razvoj kraja pomembnih objektov.

Na celotedskem urejanju so pripadniki teritorialne obrambe iz enot Karla Destovnika-Kajuha posvetili enakovredno pozornost tudi družbenopolitičnemu delu. Spoznali so političnovarnostne razmere v svoji občini in krajevnih skupnostih, poskrbljeno pa je bilo tudi za sprotne obveščanje o dogajanjih doma in v svetu. Uspešno sta delovali tudi organizaciji ZK in ZSMS, ki sta izdelali dva biltena enote, z udarniško akcijo pomagali kmetu, v zahvalo za njegovo gostoljubje, posebno pozornost pa sta posvetili pripravi in izvedbi dveh partizanskih mitingov. Kulturni program so sestavili predvsem sami teritorialci, pomagali pa so tudi domačini. Pripoved borcev Ivana Jakoba in Karla Polanca je obudila spomine na dneve narodnoosvobodilnega boja, taborni ogenj in partizanska pesem pa sta prijetno počutje še povečala. Mitinga sta uspela in nam bosta ostala v spominu kot ena izmed poti za ohranjanje tradicij naše borbeni preteklosti in pripravljenosti braniti mir in svobodno življenje.

Dobro in pravilno organizirana civilna zaščita neposredno vpliva in zmanjšuje izgube, ne le samo v vojni, temveč tudi ob naravnih nesrečah. Izkušnje potrjujejo, da je mogoče z dobro organiziranim sistemom zaštite in reševanja

zmanjšati človeške in materialne izgube tudi do 90 odstotkov. V krajevni skupnosti Slovenj Gradec so organizirane določene splošne in posebne enote kot n. pr. enote za socialno delo, gasilska enota in druge. Splošne enote so organizirane tudi po stanovanjskih enotah. Ne glede na zadolženost so v vojni ali ob večjih nesrečah razporejeni v štabe civilne zaštite tudi zdravniki, medicinsko osebje in drugi. Civilna zaščita je organizirana tako, da bo lahko sosed pomagal sosedu, da si bodo stanovalci pomagali med seboj in da bo pripadnik civilne zaštite poznal poleg svojega dela tudi občane in okolje, v katerem bo deloval in pomagal.

Krajevna skupnost Stari trg ima bogato zgodovino iz NOB. Že od poletja 1941 je v Starem trgu delovala dobro organizirana skupina OF. Zbirala je oblačila, obutev, denar, orožje in širila ideje OF slovenskega naroda. Čeprav je bilo prepovedano, so nekateri skrivoma poslušali radijska poročila in se tako seznanjali z dogodki doma in po svetu. Sledile so aretacije, zasliševanja, obsodbe in deportacije v zloglasna taborišča. V Auschwitzu je umrl Franc Konečnik že leta 1942, v Mauthausnu pa Maks Golob 1944. leta. Sedem družin so izgnali na Hrvaško in v Srbijo. Za domovino in svobodo je Stari trg z okolico žrtvoval 32 življenj, katerim so spominske plošče vzdane na glavni fasadi gasilskega doma.

V Starem trgu je živel politični delavec, vojni referent, referent za notranje zadeve pri okrajnem odboru OF Slovenj Gradec in partizan Slavko Gams-Lipe-Branko. Imel je pomembno vlogo pri ustanovitvi prvega vaškega odbora OF v Starem trgu in pri ustanovitvi prvega odbora za mesto Slovenj Gradec.

Iz Starega trga je bil doma tudi Anton Plešnik-Murat, komandant 2. bataljona Zidanske brigade, komandant Lackovega odreda in nazadnje komandant Tomšičeve brigade, ki je svoje življenje daroval tik pred svobodo.

Okrajni odbor OF oziroma gospodarski sektor št. 2 je iz prostovoljnih prispevkov in posojila dajal denarne oziroma socialne podpore družinam, katerih možje so padli, bili v partizanih ali taboriščih in socialno ogroženim družinam. Okrajna komisija, ki jo je dolgo časa vodil Tone Britovšek, je imela dobro organizirano obveščevalno službo in tako ni bilo izdaj in aretacij. Jeseni 1944 so v Radušah organizirali kurirsko postajo K-11. Kurirji so si v Smrčunovem grabnu uredili zemljanko, ki je sovražnik ni nikdar odkril.

Iz Starega trga so bili tudi pevci partizanskega kvarteta. Viktor Skrivarnik-Silni, Ludvik Kašnik-Zarko ter brata Tine in Tone Knez. Narodno in bojno pesem kvarteta so ljudje navdušeno pozdravljali na raznih mitingih in zborih v številnih krajih Mislinjske doline.

ADOLF ANKON

MELIŠE V ZGORNJI SAVINJSKI DOLINI

Srečanje štajerskih kurirjev

Srečanja so se udeležili kurirji s celega štajerskega območja in obujali spomine na čase pred 40. leti, ki so se aktivno vključevali v partizanski boj. Spregovoril jim je politični komisar 3. relednega sektorja Henrik Ribič-Muk. Organizatorji so pripravili pravi partizanski miting. Program so s svojimi nastopi popestrili osnovnošolci iz Ljubnega ob Savinji. Sledilo je odkritje spominske plošče, dela Toneta Svetine. Devetim kmetijam v nekdanjem okraju so podelili priznanja za pomoč partizanom med narodnoosvobodilnim bojem.

VINKO TAJNŠEK-NACE

RADOVLJICA

Praznična srečanja ob dnevu borca

Letošnji 4. julija – dan borca so v občini Radovljica počastili z razširjeno slovesno sejo občinskega odbora ZZB NOV v veliki sejni dvorani skupščine občine Radovljica. O pomenu praznika in razsežnosti osvobodilnega boja za nadaljevanje naše revolucije je v slavnostnem

govoru poudaril predsednik občinske organizacije ZZB NOV Slavko Staroverski.

Na slovesnosti so podelili 22 spominskih listin s plaketo nekdanjim borcem Gorenjskega odreda, 11 spominskih znakov s priznanji pripadnikov 2. brigade VDV, razen tega pa so prejeli spominsko medaljo medobčinskega sveta ZZB NOV za Gorenjsko: Jože Bufolin iz Radovljice, Janez Arh iz Stare Fužine, Jakob Pretnar iz Bohinjske Bele, Marija Stare z Bleda, Marija Hladnik iz Lesc, Milan Černec z Lencovega in Franc Meze iz Lesc.

Posebno knjižno nagrado za življenjske jubileje so dobili: Iva Poličar z Bleda, Ivan Tavčar iz Bohinjske Bistrice, Starko Dežman iz Dobrave pri Kropi, Ivan Bertonec iz Lesc, Filip Šubelj iz Srednje vasi v Bohinju, Sonja Stjepan iz Zasipa in Angelca Dežman iz Radovljice.

Pred praznikom pa je povabil na delovni pogovor o aktualnih družbenopolitičnih in gospodarskih vprašanjih vse nosilce spomenice 1941 sekretar predsedstva občinskega komiteja ZK Radovljica Vasilij Koman. Udeleženci pogovora so se srečali v prostorih LIP Bled TOZD Rečica, kjer so si ogledali tudi proizvodne obrate in se pogovarjali z njihovimi predstavniki o tekočih vprašanjih gospodarjenja, samoupravljanja in drugih odprtih vprašanjih, s katerimi se srečujejo delavci tega uspešnega delovnega kolektiva.

Dan borca – 4. julij so s krajsimi priložnostnimi slovesnostmi počastili tudi v nekaterih krajevnih skupnostih, za kar so razen krajevnih organizacij ZB NOV poskrbele tudi druge DPO in kulturna društva.

JR

ILIRSKA BISTRICA

Ob spomenikih do planinskih vrhov

Kar poldrugi tisoč mladih planincev, pionirjev in cicibanov iz ilirskobistriške občine, sicer članov PD Snežnik, je v mesecu mladosti obiskalo planinske vrhove v občini: Kozlek, Ahac, Milonjo, Milanko, Gradišče, Grmado in druge.

Na svojih poteh redno obiskujejo pomnike revolucije in obeležja padlih ter jih krasijo s planinskim cvetjem. Tako je skoraj tristo mladih obiskalo gorsko verigo nad Ilirsko Bistrico vzdolž starih italijanskih mejnih utrd in ob sestopu položilo cvetje k spomeniku padlim v vasi Koritnice pri Knežaku.

VOJKO ČELIGOJ

PAMEČE PRI SLOVENJ GRADCU

Tehniki Sever in Drava

V Pamečah bodo 7. julija odkrili spominsko znamenje za vojaški tehnik Sever in Drava. Delovali sta v letih 1944–1945.

Vojaško tehniko Sever so zgradili pod zemljo julija 1944. v Škratkovem gozdu nad Pamečami. Objekt je meril 8x4x3 metre in je bil zgrajen iz lesa. V enem samem prostoru so tiskali, prenočevali in kuhali. V tehniko so oddisnili v eni noči tudi do 3000 letakov, v zadnjih šestih tednih skupno 22.000 letakov in prek 800 izvodov brošur. Tiske, ki so izšli ponoči, so razposlali naslednjega dne po vsej Štajerski.

V oktobru 1944. je štab 4. operativne cone tehniko razpusil ter odpoklical večino njenih članov v osvobodeno gornjo Savinjsko dolino. Prostor je nato zasedla okrožna tehnika Drava in ostala v njem do februarja 1945., ko se je preselila pod hrib, kjer se začne Trbojnjski jarek. Tu so zgradili kočico nad zemljo. Notranje stene objekta so bile iz okroglega lesa in opažene z deskami.

Tiskali so časopise: Novi čas, vestnik OF in NOV za Štajersko in Koroško, Borbeno Slo-

venko, Mladega tovariša ter Radio vestnik, ki je izhajal vsak drugi dan. Izdali so tudi več brošur. Med številnimi letaki te tehnike je tudi letak z naslovom Bela garda z dne 9. decembra 1944 v več kot dva tisoč izvodih.

Tehnika Drava je delovala do osvoboditve. To, da sta tehnika lahko nemoteno delala, je zasluga bližnjih prebivalcev, saj so ju oskrbovali s hrano, jih obveščali in nasploh množično sodelovali v OF.

STANKO HOVNIK

DOMŽALE

Upokojenci so tudi dobri strelci

Ob tednu upokojencev domžalske občine sta občinski zvezi društev upokojencev Domžal in Kamnika organizirali tekmovanje upokojencev v streljanju z zračno puško. Na vabilo so se odzvali člani društev upokojencev iz Domžal, Megša, Moravč in Kamnika. V ekipnem delu tekmovanja so 1. mesto s 598 krogi osvojili Kamničani.

Povratno srečanje najboljših strelcev je bilo v Kamniku. Udeležili so se ga strelci iz vseh štirih društev. Najstarejši tekmovalac je bil 75-letni Ivan Lavrač predsednik DU Moravče, najmlajši Aldo Beč iz Kamnika. Teden upokojencev naj bi postal tradicionalen, so na srečanju sklenili vsi udeleženci tekmovanja.

JOŽE NOVAK

ŽALEC

Glasila organizacij združenega dela

V praznovanju ob 40-letnici osvoboditve se je med drugimi vključila tudi Zveza sindikatov Slovenije. Njen občinski svet Žalec je pripravil razstavo glasil organizacij združenega dela ter vanjo vključil dokumente, ki pričajo o predvojnem delavskem gibanju, oziroma tisk, ki je nastal med vojno, v ilegali in tik po vojni. Ta del razstave je hotel poudariti kontinuiteto predvojne delavskega gibanja. Urednike tovarniških glasil so s tem opozorili, da bi morali tudi v svojih glasilih objavljati prispevke o delavskem gibanju.

F. J.

MARIBOR TEZNO

Spominska pot ob spomenikih NOB

Letos bo končana že tretja etapa spominske poti ob spomenikih NOB, ki se začne pred Metalno, kjer so lani odkrili spominsko ploščo narodnemu heroju Tonetu Veluščku. Svet za ohranjanje revolucionarnih izročil je ta tretji del spominske poti predal svojem namenu ob občinskem prazniku, ki so ga počastili s pohodom od Miklavža skozi Dobrovoce, Dravski dvor in Loko-Rošnjo in Starše, kjer je bila osrednja proslava ob dnevu borca. Z gradnjo spominske poti bodo nadaljevali tudi še v prihodnjih letih, tako da bodo zajeli vseh 20 krajevnih skupnosti. Pot bo namenjena pohodnikom ter učencem in učiteljem osnovnih šol, da bodo vzdolž nje neposredno spoznavali zgodovino svojega kraja.

SREČKO TRGLEC

Občinski komite Zveze komunistov

čestita ob dnevu borca vsem občanom Idrije

SKUPŠČINA OBČINE
IDRIJAOBČINSKA KONFERENCA SOCIALISTIČNE
ZVEZE DELOVNEGA LJUDSTVA
SLOVENIJE V IDRIJI

čestita ob dnevu borca vsem Idrijčanom

tv-15 naš
TOVARIS

Prvovrsten likovni dogodek:

Razstava Gabrijela Stupice v galeriji DSLU

Zares modra poteza tistih, ki odbirajo razstave za galerijo Društva slovenskih likovnih umetnikov, saj so prav v času ljubljanskega grafičnega bienala in poletne turistične sezone postavili na ogled likovno razstavo

enega najbolj blestečih slovenskih živečih slikarjev, predstavnika partizanske likovne generacije, Gabrijela Stupice.

Čeprav z majhnimi risbami, akvareli, gvaši in kolaži

se ljubljanskemu in slovenskemu občinstvu po premo-ru predstavlja avtor, katerega izrazito svojevrstna in trpka likovna govorica vedno znova presune s svojo, v kode in simbole zreducirano likovno močjo. »Vsi so venci beli«, vse je prepleteno – ra-

dost in ljubezen, življenje in smrt. Vendar to ne na literarni, pripovedni način, ampak z vsemi najzlahtnejšimi in najbolj pretanjenimi likovnimi oprijemi, ki jih prav nič ne ovira, da bi svoje opravili že s preprosto črto svinčnika ali kulijs, z rahlim potegom tempere in koščkom tenčičaste tkanine. In tudi veselje si znajo ustvariti na majhnem koščku papirja!

Razstava bo na ogled v galeriji DSLU še do konca julija, povedati pa moramo tudi, da so jo pripravili sodelavci Obalnih galerij, za kar jim gredo vse čestitke.

B. Ž. J.

Devetdeset let Planinskega vestnika

Ob 90-letnici revije Planinski vestnik, ki je eno najstarejših »zrcal naše narodne biti in naše kulture«, kot je v nagovoru dejal dr. Tone Stroj, so v loškem gradu – v njegovi galeriji pripravili razstavo slovenske planinske literature in slikarskih motivov gorske krajine, severa v izboru, ki ga zamejuje loška pripadnost slikarjev: Petra Adamiča, Pavleta Florjančiča, Hermana Gvardjančiča, Janeza Hafnerja, Toneta Logondra, Simona Mlakarja, Franca Novinca, Mirne Pavlovce, Marjana Prevodnika, Gorazda Sotlerja in Iveta Šubica. Vsekakor bogata in častitljiva bera, ki bi jo kazalo združiti tudi v drugih slovenskih centrih ter jo dopolniti z izborom najboljšega, kar Slovenci v tej likovno-tematski domeni premoremo.

»Morda ob 100-letnici Planinskega vestnika«, je pol za šalo pol za res pripomnil Andrej Pavlovec, ko je odprl to lepo in v pravem pomenu besede našo – slovensko razstavo.

V. K.

Gabrijel Stupica se je rodil 21. 3. 1913 v Dražgošah, študiral v Zagrebu in je bil od 1946. do 1977 redni profesor na ALU v Ljubljani, v tem času pa tudi dve obdobji rektor te akademije za likovno umetnost. Od leta 1983 je član SAZU. Prejel je vrsto domačih in mednarodnih nagrad.

Spomin je moč

V prostorih SO Ljubljana Šiška so pripravili priložnostno slovesnost na kateri so predstavili novo knjigo Spomin je moč – pomniki revolucije v občini Ljubljana Šiška.

Ob pomoči strokovnih recenzentov Toneta Avsca, Ivke Križnar, Karla Notarja, prof. dr. Mirka Stiplovske in Jožice Zoroje je Gozdani Miglič uspelo na 130 straneh knjige v štiri besedi bogato ilustrirati oris narodnoosvobodilnega boja na območju občine Ljubljana Šiška. Knjigo, ki je tiskana v 3000 izvodih, je izdala in založila OK SZDL Ljubljana Šiška, tiskala pa Tiskarna Ljudske pravice. Namenjena je predvsem šolam in vsem, ki se ukvarjajo z zgodovino narodnoosvobodilnega boja.

Jože Čurin

Književniki, udeleženci NOB

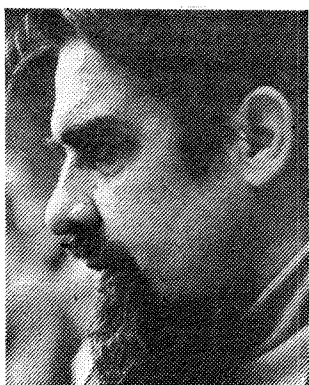
Ciril Zlobec – šestdesetletnik

Med najmlajšimi slovenskimi književniki, ki so se udeležili narodnoosvobodilne vojne, je bil tudi Ciril Zlobec, pesnik s slovenskega Krasa, rojen pred šestdesetimi leti /4. julija 1925/ v Ponikvah na Krasu. Po ubožnem, a svetlem otroštvu v številni družini z devetimi otroki /Ciril je bil zadnji med njimi/ je moral že kot deček pomagati očetu, ki je delal v kamnolomu. Po šolanju v italijanskih šolah je vendarle ostal zvest svoji slovenski zavesti. Čeprav je cenil italijansko književnost, se je dokončno potrdil kot Slovenec /A. Bressan/, zlasti ko je začel v Gorici pisati svoje prve pesmi. V hipu, ko je v sebi odkril pesnika, je z gotovostjo vedel, da hoče in mora postati slovenski pesnik. V Kopru je lahko kot »tuj« jeziki prvič v življenju študiral materin jezik in njegovo književnost. Razhod z italijansko šolo je napovedal njegovo nadaljnjo življenjsko pot. Leta 1942 je prvič prišel v stik z narodnoosvobodilnim gibanjem /natančneje s Kraško četo/, v letu 1943 je bil z mnogimi zavednimi primorskimi fanti konfiniran v Abruzzi. Ob kapitulaciji Italije je odšel k partizanom na Kras, kjer je bil sprva politični delegat v Kraški četi, ki se je pozneje preosnovala v Kraški bataljon in v Kosovelovo brigado. Nato ga je partizanska pot vodila od postaje do postaje svobodi naproti: v ofenzivi konec 1943 k VOS, od tod k reledni postaji P 13. Partizanska vojska ga je posodila prosveti in šolstvu, bil je šolski nadzornik in učitelj ter pre-

davatelj na večerni šoli in partizanski ljudski univerzi, obenem pa še vojni dopisnik.

Nato se je z 31. divizijo udeležil bojev v predmestjih Trsta /Devin, Nabrežina/, njegovo enoto so preimenovali v Prometno četo, pot ga je vodila nato v Postojno, kjer je bil v sestavi KNOJ. Po dokaj kasni demobilizaciji /decembra 1945/ je odšel v Ljubljano, kjer je dokončal gimnazijo in se vpisal na ljubljansko univerzo na filozofski fakulteti, kjer je diplomiral iz slavistike in ruskega jezika. Po osvoboditvi je bil novinar pri Ljudski pravici, nato pa vse do danes urednik pri RTV Ljubljana. V letih 1953-1957 je bil sourednik Besede, od leta 1968 pa do danes glavni in odgovorni urednik osrednje slovenske književne revije Sodobnost. Kot pesnik se je uveljavil po osvoboditvi z objavo v različnih revijah, resneje pa je najavil svoj prodor, ko je Menartom, Pavčkom in Kovičem izdal Pesmi štirih leta 1953. Nato so sledile njegove izvirne pesniške zbirke in izbori: Pobeglo otroštvo, Ljubezen, Najina oaza, Pesmi jeze in ljubezni, Čudovita pustolovščina, Dve žgoči sonci, Vračanje na Kras, Pesmi, Glas, Pesmi ljubezni in Beseda. Napisal je tudi dva romana: Moška leta našega otroštva in Moj brat svetnik. V publicistiko sodita njegovi knjigi: Spomin je včasih moč in sreča in Poezija in politika.

Pomembno delo je opravil kot prefinjeni in dognani prevajalec italijanske poezije in domačih jugoslovan-

skih pesnikov. Poleg tega je uredil vrsto naših in tujih pesniških antologij.

V leksikonu Slovenske književnosti izvmemo za nekatere značilnosti njegove poezije: tematsko prevladuje erotika, v ospredju je tudi slovo od otroštva, sicer pa se v svojih verzih odziva mediativno na obdajajočo ga stvarnost.

Kritika, tuja in domača je našla v njegovih pesmih mnogo najrazličnejših kvalit. Po tej strani je Zlobec srecen pesnik, saj ga imata rada tako publika kot tudi kritika. In čeprav je izčrpala iz njegovih verzov mnogo dragocenih vrlin, je skritih v njih prav gotovo še dokaj lastnosti, ki so ostale kritikom neopažene. Odmevnost Zlobčeve poezije se zrcali tudi v mnogih prevodih njegovih verzov v srbsčino, hrvaščino, albanščino, rusinščino, italijanščino in madeonščino.

Denis Poniž je zapisal, da Zlobčeva poezija evocira miselne in čustvene sklope višjega reda. Scotti je mnenja, da je Zlobec pesnik spomina, ljubezni in eksistencialnih dilem. Ivanović je ugotovil, da se le redkokateri sodobni slovenski pesnik zna tako kot Zlobec gibati po nevidnem in težko določljivem robu konkretnega in virtualnega pomena pesmi in zunajpesniških vsebin. Laskavo ga je označil Dami-

ani: kraška lirika Cirila Zlobca združuje narode, jih brati, kajti čustva, ki jih izraža, niso samo čustva slovenskega naroda ali ljudstva tega območja, marveč čustva, lastna vsem ljudem, ki intenzivno živijo našo sedanjost.

Visoko oceno Zlobčevi poeziji je dal tudi Arnaldo Bressan: Beseda in slovenščina, jezik in poezija, Slovenec Zlobec in Zlobec pesnik, prevajalec in kulturni delavec se tako preljuje v eno samo, izjemno in nepovnljivo metaforo: v slovenski in jugoslovanski liriki ne manj kot v naši in evropski.

Janko Kos je označil Cirila Zlobca kot mediteransko romanskega poeta z molovsko intonacijo. Po njegovem je Zlobčeva pesniška govorica nenehno v bistvu izpovedovana pesnikova avtobiografija, ki sega od njegovega otroštva do današnjih dni.

Ocenjevalci, domači in tuji so izbrskali iz bogatega pesniškega opusa Cirila Zlobca mnogo vrlin in značilnosti, nas pa zanima tudi navzočnost narodnoosvobodilnega boja, ki se ga Zlobec udeležil, v njegovih verzih. Arnaldo Bressan je zapisal, da je Zlobec napisal enega najbolj bleščečih in pretresljivih ciklov evropske poezije odpora.

Ob pesnikovi šestdesetletnici lahko zapišemo, da se je Zlobec trajno zapisal v slovensko pojovno kulturno in umetniško življenje kot pesnik, urednik, prevajalec, romanopisec, publicist in kulturni delavec. Njegov današnji jubilej je le postaja na poti k nadaljnjemu ustvarjanju na vseh teh področjih, vključujoč tudi organizacijo in vodenje društva jugoslovanskih pisateljev. Zdi se, da je Zlobčeva pomirjevalna, konstruktivna združujoča človeška narava kakor poklicana za to odgovorno funkcijo.

Dušan Mevlja

Druga knjiga o delavskem in narodnoosvobodilnem boju v občini Ljubljana Bežigrad

Nekdanji aktivisti OF z območja sedanje občine Ljubljana Bežigrad so pred petimi leti sprejeli nalogo, da bodo napisali tri knjige o delavskem oziroma o narodnoosvobodilnem gibanju v občini. V ta namen je občinska konferenca SZDL imenovala tri uredniške odbore, ki so s pomočjo sedanjih odborov aktivistov OF nekdanjih rajonov za Črnuče, Ježico in ožji Bežigrad takoj začeli z delom. Po zaslugi pokojnega Jožeta Ravbarja, ki je zbral veliko gradiva za območje Črnuče in vasi na levem bregu Save, je prva knjiga izpod peresa Franca Sušteršiča in z naslovom Na levem bregu Save izšla že leta 1982, zdaj pa je izpod peresa Mihe Čerina izšla druga knjiga z naslovom Ljubljansko Posavje v ljudski revoluciji. Ta knjiga zajema vasi predvojne občine Ježica pri Ljubljani, in sicer vasi Tomačevo-Jarše, Stožice, Malo vas, Ježico, Savlje in Kleče.

Posebnost druge knjige je njen prvi del, ki opisuje razmere v ljubljanskem Posavju v preteklosti, zlasti v času pred prvo svetovno vojno, med njo in po njej. Opisani so nastanek šolstva pred več kot 115 leti, življenje kmečkega prebivalstva ter njihovo socialno in politično prebujanje. Tipkopis za ta del je izročil lani umrli domačin profesor Simon Lenarčič. Ker Lenarčič ni opisal tudi razvoja sokolstva na Ježici, je gradivo o delovanju tega društva prispeval Ciril Ramovš.

Miha Čerin, rojen na Ježici in sprejet v SKOJ že leta 1934, je seveda pri knjigi opravil levi delež zlasti glede razvoja partijske organizacije na Ježici, ki je bila ustanovljena že leta 1931. Velik je tudi njegov delež pri opisovanju razvoja ljudskofrontnega gibanja po Čebinah in delovanja OF na Ježici leta 1941 in 42, dokler ni odšel v partizane.

Pri opisovanju razmer, organiziranosti in dogodkov med NOB pa so s svojimi prispevki veliko prispevali nekdanji najaktivnejši mladinci in skojci kot sedanji člani odbora medvojnega aktivna OF nekdanjega rajona Ježica in člani uredniškega odbora knjige. Veliko truda je bilo vloženo v rekonstrukcijo organizacije mladinskega osvobodilnega gibanja. Zapis o tem pravi, da je celotno gibanje v bistvu slonelo na ramenih mladih ljudi, ki so jih vodile OF, partija in Skoj. Dokaj nadrobno in poimensko so opisana dogajanja okrog skupinskih odhodov v partizane leta 1941 in 1942.

Posebno vrednost ima opisovanje bele garde in domobranstva na Ježici. Ker je to opisovanje podprto s prepisi najdenega domobranskega dnevnika o dnevnih poveljih, ukazih in ugotovitvah in s prepisi sodb, ki jih je po vojni izrekle ljubljanske temeljne sodišče domačinom sodelavcem okupatorja, ima knjiga tudi dokumentarno vrednost. Avtor knjige Miha Čerin si je sploh vseskozi prizadeval za to, da bi pisal o dejstvih na osnovi dokumentov, kar se mu je tudi v dobrušni meri posrečilo, tako glede osvobodilnega kot sovražnega delovanja.

Na predstavitvi knjige predstavnikom javnih informativnih sredstev je bil nastanek knjige nadrobno obrazložen. Prvo kroniko narodnoosvobodilnega gibanja v šolskem rajonu Ježica so napisali prosvetni delavci osnovne šole na Ježici kmalu po vojni. Dopolnil jo je Lojze Jakopič in tudi objavil v enem ljubljanskih časopisov. V čas nastanka partijske organizacije na Ježici in delovanja predvojne delavskega prosvetnega društva Vzajemnost je nato posegel Jože Ravbar in zapustil obsežen tipkopis. Leta 1975 je odbor MAOF nekdanjega rajona Ježice izdal prvo publikacijo o narodnoosvobodilnem gibanju na Ježici in vaseh okrog nje. Vse to je koristilo nastanku knjige, ki je izšla za letošnji praznik občine Ljubljana Bežigrad, 24. junij.

Miha Čerin, ki je 20 let zbiral in zapisoval podatke, pravi, da je knjiga kolektivno delo. Zlasti je hvaležen za pripombe in dopolnila, ki so jih ob sprotnem branju ustvarjenega besedila dajali domačina Stana Gerk in dr. France Škerl ter Ivan Križnar, ki je opravil tudi vlogo recenzenta.

S to knjigo, ki ima 305 strani in 16 strani fotografskih slik in dokumentov ter seznam z osnovnimi podatki za 545 članov OF, po izjavi Mihe Čerina, še vedno ni izrečena zadnja beseda o dogajanjih in ljudeh v nekdanjem rajonu Ježica, zato bodo vse dobronamerne pripombe in dopolnila skrbno zapisali in v največji možni meri sproti reševali.

Knjiga je izšla v 3000 izvodih, izdajo v založbi občinske konference SZDL Ljubljana Bežigrad pa je poleg treh občinskih družbenopolitičnih organizacij in skupščine občine omogočilo tudi deset oziroma enajst bežigradskih organizacij združenega dela, katerih dejavnost je v nekaj vrsticah zapisana na zadnjih straneh knjige.

Knjigo bodo brezplačno dobili vsi aktivisti OF nekdanjega rajona Ježice, in sicer na letni skupščini medvojne aktivna OF, ki bo v začetku septembra.

Stane Koman

Karel Notar-Kovač

Aprila smo se borci in krajan medvoške kotline poslovili od nosilca partizanske spomenice 1941 in številnih visokih državnih odlikovanj in družbenih priznanj, aktivista, družbeno-političnega delavca Karla Notarja-Kovača. Rodil se je 1923. leta v Mošah pri Smledniku. Leta 1941 se je aktivno vključil v OF, sprejemal je odgovorne naloge. Njegov aktivno delovanje je odkril gestapo, zato je marca 1942. odšel v partizane. Postal je borec Škofjeloške čete, Poljanskega bataljona, Gorenjskega odreda. V četi je opravljal več dolžnosti. Marca 1943. leta je bil sprejet v KPS. Poslan je bil na teren na politično delo v rajon Smlednik. Od novembra 1943 pa do maja 1944 je opravljal dolžnost krajevnega poverjenika VOS in načelnika obveščevalnega oddelka okraja Medvode. Julija je bil poslan v ofirsko šolo v Belo krajino. Po vrnitvi iz šole je prevzel dolžnost namestnika poverjenika OZ na škofjeloško okrožje. Jeseni 1944 je bil v spopadu z gestapovci ranjen. Zdravil se je v bolnišnici Franja. Po okrevanju se je vrnil na svojo dolžnost. Preživel je sovražnikovo ofenzivo in z enotami gorenjskega vojnega področja vkorakal v osvobodeno Škofjo Loko. Po vojni je opravljal odgovorne naloge in dolžnosti pri obnovi domovine in v družbenopolitičnih organizacijah. Veliko je bilo njegovega dela pri prenašanju revolucionarnih izročil NOB na mladi rod.

Juljana Čufer

V 76. letu je umrla članica ZB Bukovo Juljana Čufer. Bila je aktivna sodelavka NOB, njena 16-letna hčerka je bila internirana v nemško taborišče, od koder se ni vrnila.

Franc Tomažič

Franca Tomažiča smo marca pokopali v Poljčanah. Rojen je bil 1923. leta. Bil je mitraljezec Cankarjeve brigade in večkrat odlikovan.

Anica Virant

V Poljčanah smo se marca poslovili od Anice Virant, upokojene poštne uslužbenke. Že pred vojno je sodelovala z naprednimi organizacijami. Leta 1941 je bila z možem izgnana v Srbijo. Mož je bil v Kraljevu skupaj s 6.000 rodoljubi.

Poldka Svetic

Na pokopališču v Kamniku smo se maja poslovili od dolgoletne tehnične sekretarke ZB občine Kamnik Poldke Svetic. Rodila se je 1915. leta v Odžaku v Bosni. Pogrešali jo bomo, prav tako tudi krajevna skupnost Nevle, saj je bila neločljivo povezana in delavna v vseh organizacijah. Pogrešale pa jo bomo tudi zapornice Aichacha.

Karlo Birs

Na šempetrskem pokopališču smo se aprila poslovili od Karla Birsa iz Braničev. Rodil se je pred 87. leti. Že 1924. leta je aktivno sodeloval v protifašističnem gibanju na Primorskem. Bil je član organizacije TIGR in sekretar celice KPI vse do 1928. leta. Zaradi preganjanja tedanjih oblasti je moral pobegniti v Jugoslavijo. Leta 1940 je odšel v Bosno. Naselil se je v vasi Mahuljani pri Maglaju. Na letališču je zaplenil nekaj pušk in jih odnesel domov. Leta 1941 jih je izročil Turjaškemu odredu, s katerim je vzdrževal stalne stike. Zaradi tega so ga ustaši in četniki zasledovali vse do konca vojne, toda Karlo je kljub temu organizirano in aktivno deloval za NOB. Junija 1945. leta se je udeležil 1. kongresa OF Slovenije v Ljubljani.

Leopold Soršak

Februarja smo se v Luščki vasi pri Poljčanah poslovili od Leopolda Soršaka, rojenega 1904. leta. Vojna vihra ga je zatekla v Brežicah, od koder je bil izgnan na Dolenjsko. Leta 1942 se je vključil v OF in je bil vaški odbornik. Za delo v NOV je bil odlikovan.

Marija Slivnik

V Razboru smo marca pokopali Marijo Slivnik, rojeno 1909. leta. Borcem je bila večkrat za vodnico in pri njej so dobili potrebno hrano in varno zavetje.

Amalija Kotnik

Rodila se je 1903. leta v Razboru. Od 1942. leta je bila aktivistka. Mož je bil ustreljen kot talec v Zagorju. Umrla je marca na Razboru.

Stanko Češnovar

V Brežicah smo se februarja poslovili od Stanka Češnovarja, rojenega 1904. leta. Vojna vihra ga je zatekla v Brežicah, od koder je bil izgnan na Dolenjsko. Leta 1942 se je vključil v OF in je bil vaški odbornik. Za delo v NOV je bil odlikovan.

Tilka Čarman

V 88. letu je umrla nosilka partizanske spomenice 1941 Tilka Čarman. Med vojno je zgubila vse svoje najdražje. Moža Domina je uničil dachaški krematorij, sin Slavko je bil ustreljen v Begunjah, dva brata pa je vzela vojna. Kljub vsem bolečinam ni nikoli oklevala, bila je pravi vzor partizanske matere.

Lenka Fijavž

V Vitanju je marca umrla aktivistka Lenka Fijavž, rojena Mažgon, v Cerknem 1926. leta. V aktivno delo NOB se je vključila 1943. leta. Bila je članica mladinske organizacije SKOJ in delala je za VOS. Tudi po vojni je bila aktivna družbenopolitična delavka. Več let je bila predsednica SZDL in tajnica ZB NOV.

Jože Ržek

V Laškem smo se februarja poslovili od borca, nosilca partizanske spomenice 1941 in rezervnega majorja Jožeta Ržka-Tomaža. Rodil se je 1920. leta na Rakeku. Že 1937. leta se je aktivno vključil v delavsko gibanje in bil med tistimi, ki so organizirali rdečo pomoč. Leta 1939 je bil izvoljen za delavskega zaupnika ni julija 1941 na Ravniku za člana OF, avgusta istega leta je bil kot član ilegalne trojke sprejet v SKOJ. V začetku 1942. leta je skupaj z bratom in drugimi tovariši odšel v partizane. Bojeval se je v Dolenjskih in na Dolenjskem. Bil je komandir čete 8. brigade in kasneje Notranjskega odreda, komandir zaščitne čete v glavnem štabu in spremljevalec tovariša Kar-

delja. Proti koncu vojne je prevzel dolžnost v protiovbeščevalni službi, kjer je bil šef obveščevalnega centra in obveščevalni oficir 7. korpusa. Takšen kot je bil med vojno, je ostal tudi po njej. Vseskozi je opravljal različne pomembne družbeno-politične funkcije, posebno aktiven je bil v občinskem odboru ZB NOV Laško in član republiškega odbora ZB NOV Slovenije.

Franc Tolmajnar-Franček

Aprila je umrl član ZB NOV Zagorje. Rodil se je 1909. leta. V NOB se je aktivno vključil leta 1942. Bil je borec mitraljezec 7. korpusa. Imel je čin rezervnega poročnika in dvakrat je bil odlikovan. Od njega smo se poslovili v Zagorju.

Krajevna organizacija ZB Mozirje je v letošnjem letu izgubila borce:

Franca Čokana, rojenega 1913. leta, iz Lok

Alojza Vahterja, rojenega 1925. leta, z Lepe njive,

Marijo Zupan, rojeno 1926. leta, iz Šmihela,

Franca Brezovnika, rojenega 1928. leta, iz Mozirja.

Jože Praprotnik

Sedemnajstega junija je mnogo prežgadolj sredi nenehne dela in premnogih snovanj umrl pomemben ustvarjalec dipl. inž., načelnik uprave v zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo, znan in priljubljen borec Šlandrove brigade ter politični komisar bataljonov v Zidaniškovi-Pohorski in Bračičevi brigadi.

Jožeta Praprotnika, sina delavskih staršev ter naše socialistične revolucije so krasiše mnoge vrline, vendar sta za njegov velik vzpon značilni dve obdobji: NOB in povojno. Tudi njega – dijaka meščanske

šole, ki se je rodil v Gornjem Logu pri Litiji 25. avgusta 1926, je zajela z vsem žarom naša revolucija. Po delovanju na domačem območju s somišljeniki je šel še ne 17-leten v Šlandrovo brigado. V Savinjski dolini in na Dolenjskem je sodeloval v več bojih ter prišel 3. novembra 1943 kot preizkušen borec z Bogdanovim bataljonom v Pohorski odred. Tu se je izkazal kot pogumen borec in politični delegat, v Zidaniškovi brigadi pa kot komisar čete ter komisar 4., 3. in 1. bataljona. Pogumni Jože je bil 29. novembra 1944 tudi med tistimi redkimi, ki jim je komandant Fanc Rožman-Stane na Dolenjskem osebno pripel red hrabrosti. Januarja

1945 pa je v hudi nemški ofenzivi v Kamniških planinah z Milanom Stajnerjem-Kamnarjem in Ivanom Krulcem-Iztohom v nemogočih snežnih razmerah rešil iz obkolitve svoj 1. bataljon.

Osvoboditev je odprla mlademu partizanskemu častniku veliko prihodnost. Leta 1956 je diplomiral na strojni fakulteti v Zagrebu. Potem je s svojimi sposobnostmi in delavnostjo opozoril nase v Tivtu, kjer je bil glavni inženir v vojaškem remontnem zavodu Sava Kovačević. Izkazal se je tudi v Splitu med vodilnimi pri vojni mornarici in v zadnjem petletnem obdobju kot načelnik uprave v zveznem sekretariatu za narodno obrambo v Be-

ogradu. Ker se je ves posvetil znanstvenemu raziskovalnemu delu, je tudi veliko prevajal iz angleške in nemške strokovne literature. Rad je prebiral najrazličnejšo literaturo, veselila sta ga glasba in šport, bil pa je tudi jadralni in motorni pilot.

Čeprav je bil na več področjih močno pre zaposlen, se je vselej rad vračal med svoje partizanske tovariše, ki ga bodo ohranili zaradi njegovega poguma, znajdljivosti, pristnega tovarštva v NOB, klenega značaja, skromnosti, delovne prizadevnosti in tople človečnosti v najlepšem spominu.

Za zasluge je prejel več visokih odlikovanj in priznanj. Mirko Fajdiga

Prof. dr. Heli Modic

Nedavno je umrl Heli Modic. O njegovi življenjski poti je pisal v Delu tovariš Vlado Benko, mene pa vežejo spomini na partizana Helija.

Ko so nas Nemci na Štajerskem proti koncu zime 1944/45 preganjali po Savinjskih planinah, sem ga opazil, ker si je poleg svoje opreme redno našel še kakšno težko breme: vrečo fižola, starinski pisalni stroj ali kaj drugega. Vedeli smo, da je na osvobodjenem ozemlju Gornje Savinjske doline predaval v politični šoli in da je učen človek. Njegova požrtvovalnost je vplivala na nas kot dober zgled, da smo vse rajši tudi drugi v koloni prevzemali nase dodatno breme prostovoljno, kakor hitro je bil preveč obložen partizan preutrujen. Toda Heli se je vidno izkazal, med vsemi, da je breme nosil še posebno dolgo, da ga zlepa ni odložil sam, in smo mu ga drugi morali skoraj na silo odvzeti. Takrat sem postal njegov prijatelj.

Potem je nanoslo, da sva čez kakšen mesec skupaj potovala v glavni štab na Dolenjsko, a nisva mogla čez Savo. Z druge

strani pa so kurirji vseeno uspeli pripeljati kakšnih dvajset partizanov, ki so bili avstrijske narodnosti in so šli v boj na Koroško. S Helijem sva se vračala z njimi. Prišli smo na vrh Menine planine na široko razpet sončen prelaz. Kurirji in avstrijski partizani so odvrgli svojo opremo in orožje na dnu gole doline. Opozoril sem jih, naj se umaknejo zaradi večje varnosti vsaj na rob bližnjega gozda, toda zavrnili so me s posmehom in ostali so sredi košenice. Moj nasvet je poslušal samo Heli. Skupaj sva se povzpela do gozda ter tam slekla srajci, sezula čevlje in se sončila. Dolgo smo čakali na zvezo s kurirji iz Savinjske doline, toda namesto njih so prišli Nemci. Pobili so prav vse Avstrijce in kurirje sredi doline, midva z Modicem sva jim edina komaj živa in brez ran ušla.

Tretji spomin me veže nanj, ko sva na koncu vojne iz Topolšice hitela v majhnem avtomobilu čez Črno v Celovec. Pot je bila polna nemške, ustaške in domobranske vojske, ta-

ko da na nekem kraju pred Črno nismo mogli več naprej. Izstopili smo. Nenadoma se je pognal proti meni pijan ustaš z naperjeno pištolo. Heli ga je še isti trenutek zgrabil na roko in mu jo zvil v zrak proti nebu. Priskočil je še nemški oficir, da so ustaša razorožili. Heli mi je s svojo prisebnostjo in odločnostjo rešil življenje. Tako sva se usodno povezala v partizanskem tovarštvu. O tem svojem junaškem dejanju nikoli ni govoril, temveč le, če sem ga jaz pripravil do tega, ko sva obujala spomine. V tem primeru v njegovem glasu ni bilo nikoli niti najmanjše bahavosti ali samohvale, prej nekaj zadovoljnega navihanega nasmeha. To je le nekaj spominov. Heli je nosil v svojem srcu odlike velikega človeka. Njegova zlahčna narava je bila zaštrta s tako preprostostjo in skoraj neopazno skromnostjo, da veliko ljudi ni opazilo njegovega izjemno plemenitega značaja.

Zato te besede Heliju Modicu v spomin.

Janez Perovšek-Pelko

Kdo je žrtev fašizma in kdo padli borec?

Vprašnji sta mi zastavili sestri Julijana Kanalec in Marija Podreka, Gašperutka iz vasi Volarje pri Tolminu. Vzrok: Njunega očeta Ivana Lebanu ni na vaški spominski plošči, na kateri so imena padlih in v boju proti nacifašizmu umrlih vaščanov. Čeprav nekateri menijo, da so v ozadju stare vaše razprtije, je bistveno vplivalo dejstvo, da Leban ni padel v boju proti nemškemu ali italijanskemu okupatorju in ni umrl v taborišču. Umrli je januarja 1945. leta v prometni nesreči na Korziki.

Na prvi pogled je videti vprašanje povsem enostavno. Pa vendar ni tako, če v vseh primerih želimo biti dosledno pravični. Naj navedem nekaj takih razmišljanj:

Jože Avsec-Čapajev z Bistrice pri Sentrupertu je bil poveljnik Vojkove brigade. Dne 8. februarja 1944. leta je na Kladju nad Cerknim stopil s konja, da bi se fotografiral s prijatelji. Pri skoku s konja je z brzostrelko udaril ob tla, le-ta se je sama sprožila in ga ubila. Torej ni padel pod streli nemških, domobranskih ali četniških svinčenk. Je on padli borec?

Poleti 1944. leta je neka četa na Jelovici čistila orožje in tedaj je eden od borcev iz neprevidnosti ustrelil soborca. Čigava žrtev je on?

Podobnih in še veliko hujših nesreč, ki jim je botrovala neprevidnost, bi lahko našteval še in še.

Čigave žrtve so borci NOV in POJ, ki so umrli v prometnih nesrečah v zadnjih mesecih leta 1944 pa do konca vojne v že popolnoma osvobojenih krajih Srbije, Makedonije, Kosova in Metohije, Dalmacije in drugod? Je kdo, ki je šel med vojno iz Slovenije na šolanje v Beograd in tam kmalu umrl (v nesreči ali zaradi bolezni) žrtev fašizma?

In kako je bilo z Lebanom iz Volarij? Tu se moram nasloniti na podatke, ki sta jih Srečko Vilhar in Albert Klun objavila v knjigi Po poteh Sardincev. Po tem viru so vojaške oblasti na Primorskem in v Istri leta 1931 prejele ukaz, da morajo vse vojaške slovenske in hrvatske narodnosti premestiti v notranjost Italije, zlasti na Sardinijo. Tam jih je vsako leto nekaj umrlo za malarijo. Domov so se vračali izčrpani in bolni.

Z rastjo osvobodilnega gibanja na Primorskem so fašisti konec leta 1942 in v začetku 1943. uprizorili lov na mladeniče, potem pa na vse moške od letnika 1902 naprej. Zastrazene so jih v zaprtih železniških vagonih vozili v zbirna središča, ki so bila v mestih: Asti, Aquila, Pistoia, Carrara, Savigliano in Potenza. Tu so vojaške oblasti snovale nove posebne delovne čete inernirancev v vojaških uniformah. Vsaka četa je dobila številko in pa oboroženo spremstvo. Te čete so potem pošiljali na Sardinijo, Kalabrijo, Apulijo in Sicilijo. Mnogi so bili ubiti med anglo-ameriškim bombardiranjem krajev v Italiji. Najhujša nadloga za Primorce in Istrane na Siciliji in Sardiniji pa je bila malarija. Strah in trepet je posebno zbujala »nagla malarija«, ki je prinašala skoraj zanesljivo smrt.

Ob kapitulaciji Italije je bilo na Sardiniji okrog 12.000 Primorcev in istrskih Hrvatov, od teh jih je 9600 zbólelo za malarijo.

Februarja 1944. leta so zavezniki začeli selitivjo 6000 pripadnikov posebnih delovnih enot na Korziko (s Sardinije), ki je bila že nekaj mesecev osvobodjena. Primorci in Istrani so tam gradili letališča, ceste, skladišča, skrbeli za telefonsko mrežo, v pristaniščih natovarjali in iztovarjali z ladij. Na tem otoku so Slovenci začeli izdajati svoj časopis Naša zvezda, ki je 9. marca 1945. leta med drugim objavil tole:

»Pred sklepom lista smo sprejeli pretresljivo vest o nesreči, ki je zahtevala kar tri nove žrtve. Nesreča se je dogodila na cesti onkraj Folellija. Kot vsak dan je prišel tudi 3. t. m. ameriški črnc s tovornim avtomobilom v 332., slovensko četo, da odpelje na delo na letališče pri Cervionu deset naših tovarišev. Odpeljali so se iz taborišča okrog sedme ure in pol ter dospeli že skoraj na mesto, kar jim privozi naproti drug avtomobil. Da bi se izognil, je voznik naših tovarišev krenil na desno, toda najbrž je zaradi prevelike hitrosti izgubil oblast nad vozilom, ki se je zakotalilo v obcestno globino. Trije naši so bili takoj mrtvi, ostalih sedem pa se je laže poškodovalo. Med smrtno ponesrečenimi tovariši so naslednji:

LEBAN Ivan, rojen 9. 6. 1902 v Volarjih pri Tolminu,
PIPA Andrej, sin Franca, rojen 28. 11. 1909 na Ljubinju pri Tolminu ter
MARKIČ Rudolf, rojen 20. 4. 1902 v Krasu pri Kanalu ob Soči...

Ivan Leban, Gašperut je bil gostilničar, kmet in vaški župan; zapustil je ženo in tri hčerke. V eno sobo v gornjem prostoru Gašperutove hiše so se nastanili italijanski

vojaki in oficirji. Večkrat se je zgodilo, da so bili zgoraj Italijani, v vinski kleti pa partizani, ki so tu sprejemali hrano in pošto. Ivana Lebanu so v posebni bataljon mobilizirali februarja 1943. leta. Bržkone zato, ker so sumili ali pa celo odkrili njegove zveze s partizani.

Odbor ZZB NOV Tolmin mi je na vprašanje, če je Andrej Pipa z Ljubinje, ki se je ponesrečil skupaj z Lebanom in Markičem, na spominski plošči v vasi skupaj s padlimi borci in drugimi žrtvami fašizma, odgovoril:

»Na Ljubinju imajo spominsko ploščo, na kateri so vpisani padli borci, nižje na plošči pa so vpisani še tisti, ki so bili žrtve taborišč. Tu je vpisan tudi Andrej Pipa.«

Nekdanji sekretar okrožnega odbora OF Tolmin Andrej Kavčič-Kovač iz Zatoľmina mi je pisno sporočil:

»Kot ilegalce in partizan sem se večkrat sestel z Ivanom Lebanom. Pogovarjala sva se o razvoju NOB, dajal sem mu navodila, kako naj organizira OF, kako naj zbira material in hrano za partizanske enote. Bil je vesten sodelavec, ki je sam največ dal iz svoje kleti in shrambe za borce iz Volarij. Tesno sem sodeloval tudi z njegovim bratom Francem.

Čudim se, da ni zapisan na spominski plošči.«

Prosim bralce, naj sporočijo uredništvu TV-15 Naš tovariš, kako so se v drugih krajih, posebno primorskih, odločili v takih primerih. Tiste pa, ki so opisano nesrečo preživeli, naj o tem kaj več napišejo Lebanovi hčerki Mariji Podreka (65220 Tolmin, Volarje), ki bi tudi zelo rada kupila knjigo Po poteh Sardincev, ki pa je ne najde v nobeni knjigarni.

P. S. Pisal sem občinskemu odboru ZZB NOV Nova Gorica. Dne 17. junija so mi takole odgovorili:

Na vaše pismo z dne 8. 6. 1985 vam sporočamo, da je na občinskem spomeniku med padlimi borci in žrtvami fašističnega nasilja 1941/1945 – skupaj 2345, tudi Rudolf Markič, rojen 20. 4. 1902, Kras – Kambreško, ki je umrl v prometni nesreči na Korziki 3. 3. 1945 kot pripadnik 332. slovenske čete v zavezniški armadi.«

JOŽE VIDIC

S podpisi potrjujemo neresničnost podatkov

V članku Neresnično prikazovanje dogodkov NOB na Stari Sušici objavljenem v TV-15 z dne 13. junija 1985 je avtorica Polda Prelec-Buh drzno in žaljivo napadla Antona Zafreda-Vojka, borca NOB od leta 1941, da »je stal nasproti drugih vaščanov na italijanski strani« 21. marca 1943. leta. To ni resnično in se da dokazati s pričami. Poleg tega so v članku še drugi podatki proti njegovemu članku, ki ga je napisal septembra 1984. leta na prošnjo odbora, ki pripravlja zbornik o zgodovini Košanske doline od najstarejših časov do danes. Odbor ga je prosil, kot že mnoge druge, naj napiše nekaj iz dejavnosti okrožne gospodarske komisije za divjaško področje, katere član je bil. To je on napisal, čeprav je bilo po objavi v TV-15 ugotovljeno, da so bili nekateri njegovi stavki črtani, nekaj podatkov pa je bilo brez njegove vednosti dodani njegovemu članku. Za to se je tudi pritoževal.

Borci bivšega rajona Dolane in okrajnega narodnoosvobodilnega odbora za zgornjo Pivko mislimo, da ni prav, da so bili članku Antona Zafreda dodani podatki, ki jih on ni dal, še bolj pa smo ogorčeni, da se pišejo o Antonu Zafredu neresnični podatki, saj ima priznan status borca od leta 1941; o njegovi vdani dejavnosti v NOB sta pričala Anton Hreščak-Urban in Franc Žetko iz Volč.

Za neresničnost podatkov v članku, ki ga je v TV-15 dne 13. junija 1985 objavila Polda Prelec-Buh, se bivši člani nekdanjega rajonskega odbora Dolane in okrajnega narodnoosvobodilnega odbora za zgornjo Pivko podpisujemo:

Rudolf Humar, načelnik OZN za pivško okrožje.

Marija Prelec-Justa, članica rajonskega odbora Dolane in kuharica etapne kuhinje.

Milka Prelec-Humar, ilegalno ime Desanka, članica okrajnega NOO za zgornjo Pivko.

Antonija Tomšič-Liljana, Bač 21, okrajna referentka za finance, okraj gornja Pivka, priznanje od 1941. leta;

Albert Tomšič-Miro, okrajni referent gospodarske komisije in član komiteja zveze komunistov za okraj Pivka, priznanje od 1942. leta;

Franc Urbančič, Knežak, član okrožne gospodarske komisije, ljudski sodnik, priznanje od novembra 1941. leta;

Jože Česnik-Saša, nosilec partizanske spomenice 1941. Dobro poznam Staro Sušico, kjer sem se večkrat ustavljal kot partizan. Dobro poznam tudi terenca Antona Zafreda, ki je bil dober terenec.

Ivan Čelhar. Dobro poznam Antona Zafreda, ker sem po njegovih navodilih opravljal kot mladinec različne kurirske naloge, zbiral hrano in jo odnašal enotam NOB, ki so bile na območju Stare Sušice in bližnje okolice.

Franc Morel, Neverke 27, Košana. Med narodnoosvobodilno vojsko sem bil član okrajne gospodarske komisije za Dolane; moje ilegalno ime je bilo Primož.

Franc Srebot-Lovec, član rajonskega odbora Dolane in član narodne zaščite.

Karlo Kranjc. Spominjam se, kako smo bivali v Gornji Košani. Ko so nam požgali domačijo, sem večkrat prevažal živino čez železniško postajo pod vodstvom Antona Zafreda.

Janez Dolgan-Berto iz Volč. Kurirji smo se vedno ustavljali pri Antonu Zafredu na Stari Sušici. Tam je bila javka.

Marija Kranjc iz Volč. Dobro se spominjam Antona Zafreda, saj sem veliko sodelovala z njim.

Marija Dolgan, por. **Kaluža-Tanja**, Dolnja Košana 72. Poznam Toneta Zafreda-Vojka še iz časa pod Italijo, ko je prepeval v naši gostilni slovenske narodne pesmi. Italijani so jih z letaki prepovedali peti. Vem, da je hodil k nam skrivaj poslušat radio London. O tem pa obveščal partizane. Po kapitulaciji Italije je bila v naši hiši javka z geslom Vremščica – Gradišče. Prihajali so ilegalci iz vseh strani, največ iz Ljubljane. Po nalogu terenca pokojnega Janeza Kapelja smo spremljali te ilegalce jaz, moja sestra Adela, Marija Mejak in Anton Železnik do Antona Zafreda na Staro Sušico, ker je bila tam javka. Od tam naprej so jih vodili kurirji.

Anica Kranjc-Dolgan, Stara Sušica. Antona Zafreda poznam kot vaščana – terenca. On me je organiziral, prispevala sem, kar je želel – hrano, obleko in denar, vse do 12. marca 1944. Takrat so mi Nemci požgali hišo in me odpeljali v Nemčijo. Dne 21. marca sem bila tudi jaz na Kaluževem dvorišču in vem, da Antona Zafreda ni bilo zraven.

Vida Hreščak, vdova pokojnega nosilca partizanske spomenice 1941 Antona Hreščaka-Urbana. Sem sosedka Antona Zafreda in lahko pričam, da je bil na Stari Sušici eden prvih aktivistov in da je skozi vso vojno vestno delal za narodnoosvobodilni boj. Ko nas je italijanska kvestura pregnala na dvorišče Kaluževe hiše, in ne Karašotne, kot izjavlja Polda Buh, Zafreda ni bilo zraven, ker je bil tisti dan v Trstu. Trdno sem prepričana, da je pisanje Buhove zgolj grdo obrekovanje.

Milka Srebot-Pajk. Presenetil me je članek Polde Buh v TV-15, v katerem neresnično piše in žali Antona Zafreda. Sama najbolje poznam družino in Antona, saj sem pri njih živela od svojega šestega leta, ko mi je umrla mama; od njih so me fašisti odpeljali v zapor in nato v internacijo. Med internacijo so ves čas skrbeli zame, mi pošiljali pakete s hrano in obleko; enkrat nas je celo obiskala Vida Hreščak in nam vsem prinesla hrano in obleko.

Zdravilišča tudi za plitvejši žep

Spregovoriti želim o zadevi, ki se nanaša na vse člane ZB in sicer glede zdravljenja v zdraviliščih in okrevališčih. O tem se sicer veliko piše in razpravlja, niso pa doseženi zadovoljivi uspehi.

Dejstvo je, da velik del bolnih članov ZB, ki jim je potrebno zdravljenje v zdraviliščih bodisi zaradi hudih bolezni ali okrevanja po njej, ne dobe brezplačnega zdravljenja. Zato pa morajo, čeprav za 10-dnevno zdravljenje v zdravilišču, varčevati celo leto in si tudi pritrgovati pri najnujnejših potrebščinah, da si ga lahko tudi plačajo. Mnogo od nas je starih nad 70 let, morja ne prenesemo več, mučijo pa nas revmatizem in podobne nadloge, pri katerih je zdravljenje s termalnimi vodami nujno, a spet izvedljivo le v zdravilišču, za naš žep vse predragem.

Postavlja se torej vprašanje, ali se ne bi dalo dogovoriti tako, da bi bili člani ZB oproščeni v zdraviliščih vsaj plačila zdravniških storitev, ti stroški pa bi bili nado-

meščeni (plačani) iz skladov, ustanovljenih v ta namen pri ZZB.

Sama sem o tem že govorila z zdravnikom v zdravilišču pa tudi z ambulantnim zdravnikom v ordinaciji za borce v Šiški in oba sta izjavila, da naj bi to izposlovalo za nas ZZB.

Če je taka rešitev možna, pozivam vse tovariše pri ZB, da na pristojnih forumih to vprašanje sprožijo in poskušamo doseči, da bi bili oproščeni vsaj plačila zdravniških storitev in bi bila tako zdravilišča malo bolj dostopna tudi bolnikom s plitvejšimi žepi.

MANCA RIHTARŠIČ

Bistričanom gre vsa zahvala

O proslavah v Ilirski Bistrici 26. maja 1985 in 2. junija 1985 je bilo veliko napisanega. Sam sem bil na teh proslavah, a nikjer nisem ničesar prebral o delu in trudu Bistričanov, da so pripravili tako uspešno proslavo. Na vsakem koraku smo lahko opazili njihovo skrb. Od najmlajšega pa do starejših članov družbenopolitičnih organizacij in vseh ljudi smo občutili pozornost in željo, da bi se čimbolje počutili. Rad bi se zahvalil vsem prebivalcem Ilirske Bistrice za ves trud.

MOCO KAMPOS

Bila sem na proslavi v Ilirski Bistrici. Zelo sem bila zadovoljna z govorom tovariša Gorjana. Posebno pa me je navdušil program, ki je bil nekaj novega in posebnega. Take proslave še nisem videla. Navdušila je starejše in mlajše, posebno pa borce. Tovariši ali tovariši, ki so si jo zamislili in tako umetniško in izvirno izpeljali, zaslužijo javno priznanje.

NATAŠA BREMEC

Več spoštovanja do zastav

Ob vseh državnih in republiških praznikih izobesimo zastave. Pri nas v Žireh jih izobesimo že zvečer pred praznikom. Prvi dan po praznikih marsikje zastave še vedno visijo. To sem opazil tudi v drugih krajih naše domovine. Tudi več dni po praznikih so še visele. Od ljudi, ki so določeni za izobesanje zastav na javnih krajih, bi morali zahtevati več skrbnosti. Hkrati so nam v sramoto tudi zastave z isprano barvo ali pa celo razcefrane.

RAJKO PRIMOŽIČ

Zakaj rehabilitacija partizanskega dezerterja in izdajalca?

V zadnji monografiji Polzela 84 je urednik Vili Vybihal dopustil, da je v članku, ki ga je napisala Andreja Rihter, med padlimi borci NOB omenjen tudi Oto Terglav-Grom.

Mnogim pa je znano, da je Oto Terglav dezertiral iz partizanov in postal izdajalec. To navaja v knjigi Pohorski bataljon France Filipič iz leta 1963 na straneh 389 in 431 ter v prenovljeni izdaji iz leta 1968 na strani 644.

Ta dejstva so znana več živečim borcem, zato se tudi ni dovolilo, da bi njegovo ime vklesali leta 1981 na spomenik na Polzeli.

Sprašujemo se, kako je mogla organizacija ZZB Polzela dovoliti, da je prišlo njegovo ime med imena borcev v knjigo Polzela 84. Ta knjiga je izšla pred nekaj dnevi.

Z vso pravico zahtevamo, da se krivca pokliče na odgovornost in se popravi krivico.

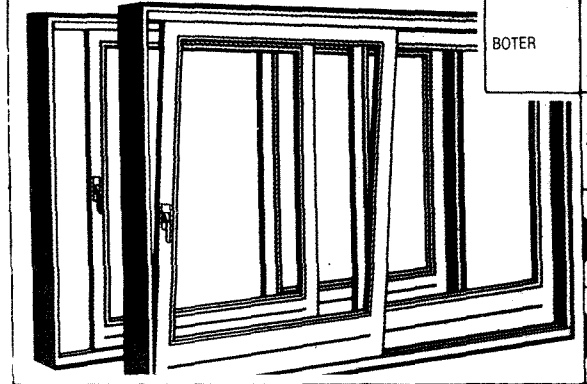
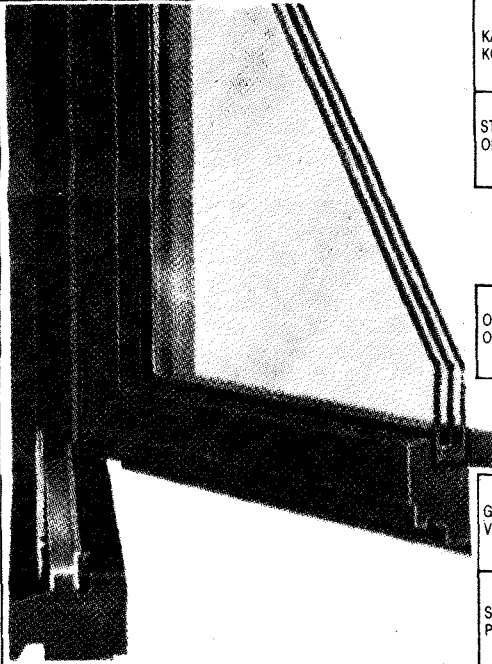
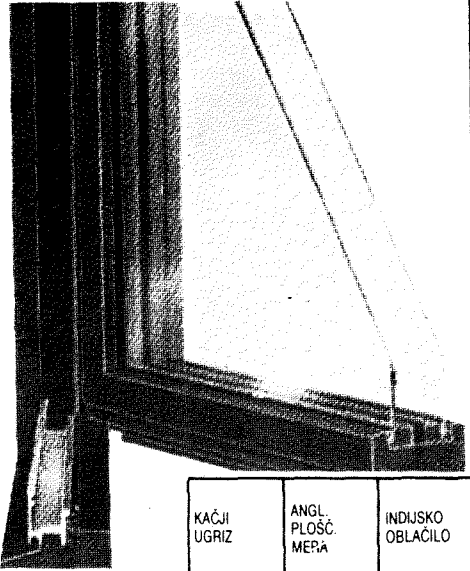
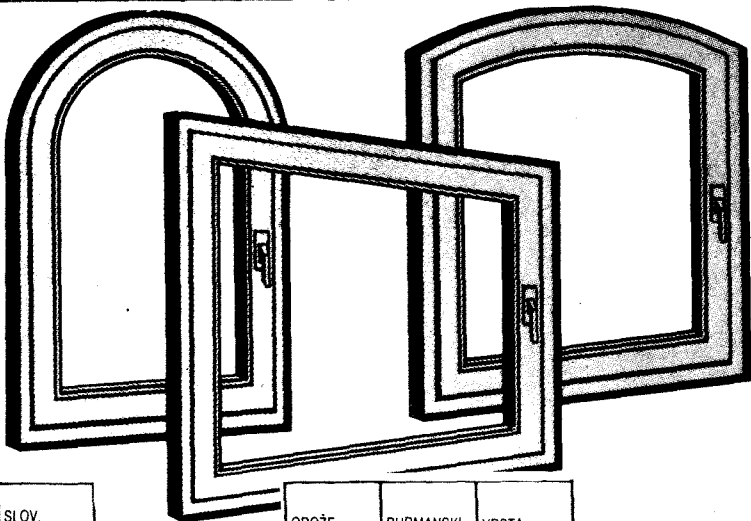
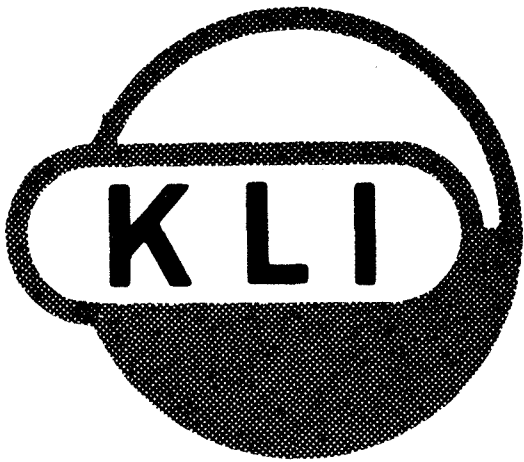
VILI REBERSAK
KONRAD PEVEC

NAGRADNA KRIŽANKA

KLİ LOGATEC

Razpis nagradne križanke

Za praznično številko vam je nagradno križanko pripravila delovna organizacija KLİ Logatec. Pravilne rešitve pošljite do 18. julija 1985 na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. Na spodnji levi rob pisma pripišite KLİ Logatec. Tri reševalce čakajo nagrade iz knjižnega programa založbe Borec.

SLOV. POLIT. DELAVEC				OBOŽEVANJE	BURMANSKI POLITIK	VRSTA VETRA				KAČJI UGRIZ	ANGL. PLOŠČ. MEPA	INDIJSKO OBLAČILO
KAJETAN KOVIČ		JUGOSLOV. SLIKAR	KOPICA				PRIJEDOR		DEL OBLEKE	BAKHOV SPREMLJEVALEC		
STRELNO OROŽJE			REKA V BOSNI REČNI PESEK				VRSTA TRAVE					
							GORA V N. ZELANDIJI GLAŽAR					
ODISEJEV OČE					IZVID POSODA ZA VINO					AVTO. OZN. REKE PONOS		
				STEBELCE DEL OBRAZA							USTALJENA OKRAJŠAVA	KLİ
GOSPODAR VESTNIK		DEL POSODE SLOVAŠKI PESNIK				VETROVKA VNETJE GRILA						PASIV
SORODNIK PINGVINA			VZVIŠENA LIRSKA PESEM AMERICIJ				MEDMET TUJ DVOGLASNIK			RIBJA KOST		
ŠEVČENKO					ŽLAHTEN PLIN					HIMALAJSKA KOZA		
NIZO-ZEMSKO MESTO				PLANINC	GOZDNI SADEŽ NABORNICA					BOŽANSTVO RA	TONE PAVČEK ANTON VRATUŠA	
KRAJ NAD AJDOVŠČINO			CITROENOV AVTO DEBELA PALICA				MESTO V OHIU					
	VRSTA PUJACE	DEL OBJEKTIVA	PLEMENSKA SKUPNOST PODROČJE DELA				IKAVSKA GOVOR. SKUP. VRSTA GLASBENIKA					
										ANTE KOVAČIČ		
OKOLICA						TUJE Ž. IME TRMOGLAVOST						
BOTER			TEŽA BLAGA GEOMETRIJ. POJEM				REŠEVALNE SANI	RIBIŠKA MREŽA				
ZDRAVILO				DOBA V MEZOZOIKU RADIJ								
						PRVI ZALOŽNIK						

NAGRADNI KUPON

IME: _____

PRIIMEK: _____

NASLOV: _____

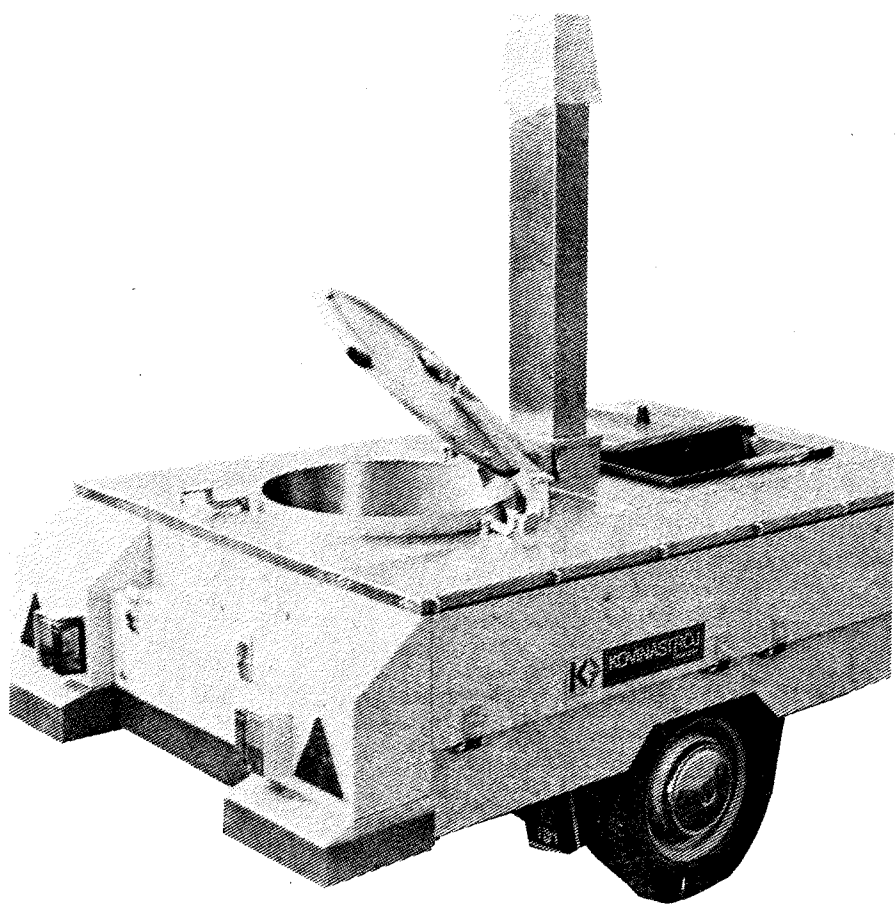
tovarna gostinske opreme, 61290 Grosuplje, Adamičeva 36, tel.
(061) 771-411, telex 31-552 yu kogro

MOBILNA KUHNJA

MK – 100

MK – 200

MK – 300

Za kuhanje hrane na prostem
na trdo gorivo (drva, premog)
ali plin iz jeklenk

● MK – 100 PLIN IZ
JEKLENK

● MK – 200
KOMBINIRANO, TRDO
GORIVO ALI PLIN IZ
JEKLENK

● MK – 300 TRDO
GORIVO

SKUPŠČINA OBČINE LITIJA

*Skupščina občine
Litija čestita vsem
borcem in občanom za
4. julij – dan borca*

SKUPŠČINA OBČINE CERKNICA

Z DRUŽBENOPOLITIČNIMI
ORGANIZACIJAMI

*čestita vsem borcem za
4. julij – dan borca*

SKUPŠČINA OBČINE SLOVENJ GRADEC

*Čestita vsem delovnim ljudem,
borcem in občanom ob 4. juliju –
dnevu borca*

KOVINA
ŠMARTNO PRI LITIJ

Čestita za dan borca – 4. julij

Med ljudmi je premalo tovarištva

Njegove močne roke so se opirale na mizo in z nemirnimi očmi je ravnokar gledal televizijski dnevnik. Kljub visoki starosti še vedno opravlja najrazličnejša opravila. Kot mlad fant se je vključil v kurirsko službo, ki so jo tovariši iz Budenj opravljali po bližnjih javkah nad vasm.

Kurir nekdanje partizanske kurirske postaje P-5a Albin Pirc me je pričakoval, saj sva bila dogovorjena, da se bova pogovarjala o tistem času – o vojni. Pravzaprav sva začela pri svobodi.

Ljudje so bili zelo veseli prihoda svobode. Bi mi lahko opisali tista leta?

Večina ljudi je bila navdušenih nad svobodo, ki so jo tako željno pričakovali. Takrat so bili ljudje resnično pripravljeni sodelovati v delovnih akcijah, opravljati najrazličnejša opravila za obnovo porušene domovine. Vse več ljudi je odhajalo na delo v tovarne.

Kako pa je bilo z zaposlitvijo med narodnoosvobodilnim bojem?

Delavcev je bilo zelo malo, večina je bila kmetov. Malo jih je bilo tudi zato, ker so doma ostali samo starejši otroci, drugi pa so odšli med partizane ali pa ob mobilizaciji v Italijo.

Ali so se našli tudi ljudje, ki se zmage nad okupatorjem niso veselili?

Skoraj v vsaki vasi je bilo nekaj takih ljudi, ki so v za-

četku NOB odšli k beli gardi, ki je delovala tudi na Vipavskem. Nakaj teh ljudi se je ob osvoboditvi še potikalo po domovini. Mnogim so pozneje sodili, nekateri pa so zbežali v tujino.

Pravite, da je bilo v vsaki vasi nekaj odpadnikov. Kako pa se je ljudstvo odzvalo partizanski vojski? Kdaj so začeli fantje in moške na Vipavskem množično odhajati k partizanom?

Fantje in moške smo se kar množično odzvali klicu osvobodilne fronte in odšli k partizanom. Številni so odšli tudi zato, ker niso hoteli v italijansko vojsko. Italijani so namreč izvedli mobilizacijo in naše fante odpeljali v južno Italijo. Najbolj množično so odhajali k partizanom po kapitulaciji Italije.

Koliko partizanov je bilo v vaši vasi? Je bil tudi tam kakšen odpadnik?

K partizanom so poleg mene odšli še Ahacij Mavc, Alojz Krašna, Maks Mavc in Jože Žgavec. Bili smo kurirji karavle P-5a. Dva iz vasi pa sta se pridružila belogardistom. Mislim pa, da v naši vasi ni bilo večjih izdajstev in nekateri, ki so šli v belo gardo, so bili v to prisiljeni.

Kakšno je bilo vaše delo na karavli P-5a? Kdaj in kje je bila karavla ustanovljena?

Karavla je bila ustanovljena v Budanjah v oktobru 1943, in sicer pri Smodinov-

vih, kot se je včasih reklo pri hiši. Kurirji smo bili domačini in smo podnevi hodili okrog tako kot drugi ljudje. Javka je bila nad vasjo in vzdrževali smo stike s sosešno karavlo P-5 na Predmeji ter P-14 nad Podrago. Ker nas je bilo malo, smo bili vsi enako zadolženi za varnost in konspiracijo naše karavle. Organizirana je bila obveščevalna služba prek mladine in narodne zaščite. Ob vdoru domobrancev v Vipavsko dolino se je naša enota razšla, mi pa smo postali kurirji karavel P-5 in P-14.

So bile na našem ozemlju ali v naši vasi kakšne akcije na sovražnika? So vam domači izdajalci delali težave?

Akcij ni bilo zaradi nevarnosti, da Nemci požgejo vas. Domači izdajalci pa so nam delali težave. Bili so namreč domačini in so poznali tudi veliko tistih, ki so odšli k partizanom ali pa ostali doma in delali zanje. V nekaj primerih se je celo zgodilo, da so zaradi takšnih izdajstev pobili cele družine, iz katerih je bil kdo med partizani.

Rekli ste, da so bili ljudje takoj po vojni zelo delavni. Mislite, da je sedaj ta delavnost že ugasnila?

Ljudje so postali presiti, če lahko tako rečem. Ne znajo več ceniti tistega, kar smo izbojevali. Seveda niso vsi takšni. Veliko je ljudi, ki

se trudijo za napredek naše domovine. Ljudje tudi niso več pravični, kot smo bili mi med narodnoosvobodilnim bojem in takoj po vojni. Le primer, kako stroge so bile kazni med partizani; če si po naključju dobil hrano in si jo sam pojedel, si bil kaznovan, lahko tudi s smrtjo. Najbrž pa se kaj takega ni nikoli zgodilo, ker si dobro vedel, da nisi lačen samo ti, pač pa tudi tovariši. Med nami partizani je vladalo izredno tovarištvo, in to nas je velikokrat rešilo!

Ste si partizani predstavljali, da boste živeli v drugačnih razmerah kot živimo danes?

Nismo se spuščali v drobno razčlenjevanje razmer, ki bodo vladale po vojni. Želeli smo si predvsem svobodo, mir in neodvisnost. Zdi se, da ljudje danes premalo cenijo te dobrine.

Kaj bi vi, če bi bili na odgovornem mestu, spremenili pri nas?

Pri ljudeh res težko kaj spremeniš. Videti je, da ljudje ne zaupajo več v naše vodstvo. Med ljudmi bi se moralo ponovno razviti tovarištvo, zaupanje. Ljudje bi si morali med seboj bolj pomagati, se bolj odločno povezati, da bi potem res delali, kakor pravi rek: »Vsi za enega, eden za vse« in tako premagali težave.

TOMAŽ MAKOVEC
OŠ Drago Bajc
Vipava

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Vse je v pionirski zaobljubi

»Ko smo postali pionirji, smo dali pionirsko zaobljubo, da se bomo pridno učili, da bomo dobri tovariši, da bomo ljubili našo samoupravno domovino, socialistično republiko Jugoslavijo, da bomo razvijali bratstvo in enotnost ter ideje, za katere so se bojevali Tito in njegovi borci, da bomo cenili vse ljudi sveta, ki želijo svobodo in mir,« je napisala Maja Zavrtnik iz 6. a razreda celodnevne osnovne šole Koroški jeklarji z Raven na Koroškem. In v naslednjem odstavku je še dodala: »Mislim, da je v tej zaobljubi vse tisto, kar nas je hotel Tito naučiti. Nihče med nami ne bi smel nikoli pozabiti na to zaobljubo, ki jo je dal kot pionir. Pa tudi med druge narode bi morali razširiti te Titove misli. Potem na svetu ne bi bilo vojn, pa tudi otroci ne bi bili lačni.«

Draga Maja, dragi naši mladi dopisniki, mislim, da je dan borca – 4. julij, ki ga praznujemo po vsej naši domovini na takšen ali drugačen način, pravi trenutek, da ponovimo v sebi te Titove misli, da obnovimo pionirsko zaobljubo. V njej je vse tisto, kar je plemenitilo naše borce in jih hrabilo skozi boje vse do zmage. Zdaj imamo pri nas drugačno revolucijo; nič več z orožjem. Tudi ta revolucija potrebuje borce. Tisti, ki so preživeli in so bili vpeti v narodnoosvobodilni boj, tudi danes ne popuščajo. Toda samo za njihova pleča, ki se že pod težo let upogibajo, je breme pretežko. Zato zaupajo, hočejo zaupati mladim, ki bodo prevzeli njihove prapore, z njimi pa odgovornost in ideje, rojene v revoluciji, v narodnoosvobodilnem boju. Zato ponovimo pionirsko zaobljubo, z besedami in dejanji, in recimo tako kot Maja: V pionirski zaobljubi je vse! Bodimo borci za boljši jutri!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Revolucija še traja

Jugoslovanski narodi so prešli veliko revolucij. Že nekaj je bila revolucija geslo narodnega ponosa in tudi sedaj je.

Šli smo skozi enega najpomembnejših in najodločnejših bojev pri nas v drugi svetovni vojni. V revoluciji smo dokazali, kako ponosen narod smo, ki je bil vse pripravljen dati za svobodo in neodvisnost. V revoluciji smo izbojevali svobodo, v revoluciji smo si pridobili novo ime, nov ugled, v krvavi revoluciji se je skoval pravičnejši, socialistični svet. Toda revolucija je zahtevala davek, velik davek, ki so ga plačali naši očetje, dedje, babice. Vsi smo ponosni nanje. In oni so ponosni na svoje vnuke. Odraščamo v njihovem svetu, v zemlji pravičnosti, prepojeni s krvjo revolucionarjev.

Revolucija pa še kar traja. Morda je ta pomembnejša kot vse pred njo, kajti to je revolucija sveta, revolucija

držav-bork za mir in varnost v svetu. Če v tej revoluciji ne bomo zmagali, bo svet poražen. Kajti pojem »jedrsko orožje« je pojem pogube. Tudi v naši domovini revolucija še traja. Trenutno krizo moramo premagati. Gotovo bomo uspeli! Vsak državljan naj si prizadeva, da to stori v najboljši in največji meri! V slogi in skupnosti je moč. Mladi, ki nismo še imeli priložnosti, da se dokažemo, jo imamo sedaj. V kritičnih trenutkih dokažimo, da po naših žilah teče kri prednikov. Upamo pa, da ne bomo imeli možnosti dokazovanja v vojni. Če pa bi izbruhnila, lahko računate na nas.

V današnjem času se moramo truditi, da izpolnjujemo obveznosti, ki jih imamo. Naši narodi so prestali vse revolucije; gotovo bomo tudi to – gospodarsko!

MATJAZ VERČKOVNIK, 8. a
OŠ Kerenčičevih, Pesnica

V soju žarometov

Pred časom smo že objavili črtico Aleksandra Borštarnja Sedem hlebov kruha. Ob tej priložnosti smo tudi vprašali naše mlade bralce, če jim je takšno pisanje všeč in če si želijo še takšnega beriva. Pa nismo prejeli nobenega odgovora. So morda naši mladi bralci prezrli naše vprašanje? Tudi to se lahko zgodi. Zato ga danes ponavljamo, obenem pa objavljamo še eno zgodbo, ki nam jo pošilja tovariš Borštarnar iz Dravograda, z naslovom V soju žarometov. Sam pravi, da želi mladim prikazati, kakšno je bilo življenje, kakšne doživljaje so imeli in kako so jih doživljali tisti, ki so bili v času vojne še otroci, istih let kakor naši mladi bralci in dopisniki TV-15 za mladino. Čas počitnic, ko se v pionirskih vrstah manj dogaja, bo kar primeren za takšne črtice in zgodbe na naši mladinski strani.

Oktober 1943. leta se je del Gubčeve brigade selil iz okolice Kostanjevice čez Gorjance na Hrvaško v Žumberak. Pred odhodom smo se zbrali v gradu pri Tolstem vrhu. Tam smo borci prejeli dodatno opremo, strelivo in suho hrano. Od te je prejel vsak štruco kruha in konzervo. Rečeno je bilo, da smemo to hrano načeti šele tedaj, ko bo dano dovoljenje komande čete.

V mraku smo v kolonah,

po četah in vodih odšli mimo samostana Pleterje v pobočja Gorjancev. Z bratom Francijem sva hodila v naši koloni zadnja. Ko smo šli že mimo vasi Vodenice in Ržišče, se je zveza s kolono za nami pretrgala. O tem smo obvestili prednji del kolone. Ustavili smo se. S čela je prišlo povelje, naj postavimo zvezo. Ta naloga je doletela mene. Čez kakih sto metrov sem naletel naorce za nami. Počivali so.

Po ozki stezi in v poltemi sem se vračal k svoji enoti. S pobočja sem gledal navzdol v dolino Krke, kjer so po vaseh gorele luči. Mestece Kostanjevica je ležalo kot na dlani. Mesec se je skrival in odkrival za oblaki. Čez rampa mi je poleg puške, visela tudi torbica. Ker je bila premajhna, je štruca molela iz nje. Pospešil sem korak. Nenadoma pa me je zaslepila močna svetloba. Nagleno sem skočil v grmovje pod stezo in se zapeljal po zadnjici nekaj metrov navzdol. Še vedno sem bil v soju močne svetlobe. Pritajil sem se k tlom. Čez nekaj trenutkov se je začel snop svetlobe pomikati naprej in izginil za obronkom. Med drsenjem navzdol sem se med trnjem precej opraskal. Z ramen sta mi padli puška in torbica. Ko sem se spet znašel v temi, sem začel tipati okrog sebe, iskaje puško in torbico. Puško sem hitro našel, le torbice ne. Tipal in tipal sem po grmovju in končno našel tudi njo. Zgrabil sem jo in po kolenih splezal navzgor

do poti.

Bilo je vse tiho. Obšla me je tesnoba. Sam, sredi noči na neznanim kraju. Pognal sem se po stezi naprej in se skoraj zaletel v brata.

»Pst,« me je opozoril brat. »Nemci so nas opazili.«

Snopi svetlobe žarometov sovražnikove postojanke v Kostanjevici so še vedno tipali po pobočjih Gorjancev, zdaj višje, zdaj nižje. Zaradi tega se je pritajila tudi naša kolona. Čez nekaj časa so žarometi ugasnili. Tedaj sem poslal na čelo sporočilo, da je zveza vzpostavljena. Kolona se je dvignila in odšla naprej – v noč. Tedaj sem s borbom povedal, kaj se mi je zgodilo, medtem ko sem šel po zvezo. Smejali so se in mi dejali, da sem mesečnik. Bil pa sem nemalo presenečen, ko sem otipal torbico in ugotovil, da je prazna. Med drsenjem po strmini se je namreč odprla in izpraznila. In zato sem čez dva dni v hribovju nad Samoborom jedel bratovo polovico hladnega obroka.

Tito nas je učil

Ob koncu šolskega leta ponosni prinesemo spričevala. Na prvi strani so zapisane Titove besede učenecem. Že peto leto teče, kar ga ni več med nami. Z njim pa ni odšlo njegovo delo in tudi nikoli ne bo. Mladi ga bomo nadaljevali, kakor ga je začrtal naš Tito, za prelep danes in jutri. Kot voda so se razlili njegovi načrti za svetlejšo prihodnost; v vsakem srcu Jugoslavana vzkipeli. Neizmerno smo mu hvaležni.

Nikoli si ne bomo mogli razložiti, od kod, le od kod je Tito jemal moč, voljo in vztrajnost, da je popeljal narod v svobodo. Od majhne oaze svobode z nekaj zelenja je rasla pokrajina za pokrajino, gozd za gozdom. Iz sovražnikovih objemov pohlepni tujcev je partizanom z velikim vodjem uspelo. Uspelo jim je narediti velik korak v boljši jutri. Vendar tovariš Tito nikoli ni po-

zabil na nas otroke. Vedno nam je govoril, da je učenje naše najvažnejše delo.

Tito je bil na začetku majhno drevesce z nekaj listi, zrasel je v orjaka s tisoč listi. Prišla je jesen. Zapihal je močan veter, listi so počasi začeli odpadati. Ostal je le še eden, prav na vrhu. Ni se hotel predati vetru, bojeval se je z zadnjimi močmi. Toda zmagal je okrutni veter. Za vedno je odšel.

V meni je ostala praznina. Nisem si znala razložiti: zakaj? Nikoli ga nisem srečala. Vendar sem ga spoštovala in mu zaupala. Danes sem ponosna, da je v naši deželi živel tako velik človek.

Ponovno se vprašujem: »Kaj mi pomeni beseda TITO?« Sestavljena je iz štirih preprostih črk. V sebi skrivajo nekaj velikega. Mladim vlivajo voljo in moč!

BARBARA LAKOTA
OŠ Tone Čufar
Jesenice

Uspelo srečanje zamejskih partizanskih pomorščakov

V vrsto proslav 40-letnice osvoboditve sta se vključili tudi zamejski športni društvi Jadralni klub Čupa iz Sesljana in Tržaški pomorski klub Sirena iz Barkovelj, ki sta prejšnjo soboto priredila zelo uspelo družabno srečanje partizanskih pomorščakov. Prisrčne in družbeno pomembne prireditve se je udeležilo kakih 80 borcev-pomorščakov s Tržaškega in Goriškega, ki so tako ob tem srečanju obujali spomine na junaški boj proti nacifašističnemu

okupatorju. To pomorsko tradicijo danes nadaljujeta Čupa in Sirena s svojim zelo razvejanim športnim delovanjem. Prireditve se je udeležilo veliko uglednih gostov, in sicer jugoslovanski generalni konzul v Trstu Drago Mirošič s konzulom Nikoličem, predsednik in tajnik SKGZ Race in Udovič, ustanovitelj prve pomorske akademije v Piranu Franc Škerlj, predsednik skupščine občine Koper Janko Kosmina, devinsko-nabrežin-

ski odbornik Brezigar, predsednik Potapljaške zveze Slovenije Viljem Klemenc, tajnik pokrajinskega odbora borčevske organizacije VZPI-ANPI Dušan Košuta in mnogi drugi. Na slovesnosti v Sesljanu sta najprej spregovorila predsednika Čupe Gorazd Vesel in Sirene Edi Filipčič, ki sta podala prerez delovanja obeh klubov. Zahvalila sta se partizanskim borce, ki so s svojim hrabrim bojem pripomogli, da se lahko danes

razvija in ohranja na Tržaškem pomorska tradicija. Nato je v slavnostnem nagovoru spregovoril predsednik skupščine slovenskih partizanskih pomorščakov Miro Kocjan, ki je podal izčrpen pregled o vlogi in delovanju slovenskih pomorščakov v narodnoosvobodilnem boju. Spored je popestril moški pevski zbor Vasilij Mirk s Proseka-Kontovela, Čupa in Sirena pa sta ob tej priložnosti priredili uspeli regati.

Boris Simoneta

Nove cene v Banjolah

Dne 28. junija 1985 je Svet doma obravnaval 5 - oziroma 6 - mesečno realizacijo poslovanja Počitniškega doma Banjole, ugotavljajo, da je zaradi občutnih podražitev hrane, zlasti pa podražitev komunalnih in drugih storitev (električna energija, plin, kurilno olje) potrebno uravnati finančni plan poslovanja doma. To se bo seveda pokazalo predvsem v podražitvi penzijskih cen v domu.

Svet doma je bil na podlagi pooblastila skupščine doma in v soglasju z delovno skupnostjo doma prisiljen dosedanje penzijske cene (letno povprečje) v globalu povečati za 10,4 odstotka.

Nove cene temeljijo na ceni dnevne prehrane, ki znaša 960 dinarjev na dan, in na minimumu stroškov prenočitev, ki se gibljejo glede na kakovost objekta in glede na sezonsko obdobje od 190 dinarjev do 890 dinarjev na dan.

Nove cene, ki bodo veljale od 15. 7. 1985 naprej, so:

	15. 7.-5. 9.	5. 9.-25. 9.	25. 9.-25. 10.
Člani ZB	Drugi	Člani in drugi	Člani in drugi
Depandansa II	1.600	1.850	1.550
Depandansa I, III.			
in podpril. II	1.600	1.850	1.400
Blok A, B, NR	1200	1.450	1.200
Vikend hišice	900	1.150	-

V Ljubljani, 1. julija 1985

Svet počitniškega doma

Praznik občin Ljubljana Center in Bežigrad

Ob občinskem prazniku občine Bežigrad so tudi letos pripravili vrsto prireditev in proslav ter tekmovanj. Podpisali so listino o ohranjanju revolucionarnih izročil v petih taborniških odredih in mladinski pohodni enoti občine Ljubljana Bežigrad in položili temeljni kamen za novo tovarno UNIS TOS. V družbenem centru je bila tudi razstava Bežigrajski kulturnozgodovinski spomeniki in v Bežigrajski galeriji razstava trebinjskih akvarelistov ob dnevu Trebinja.

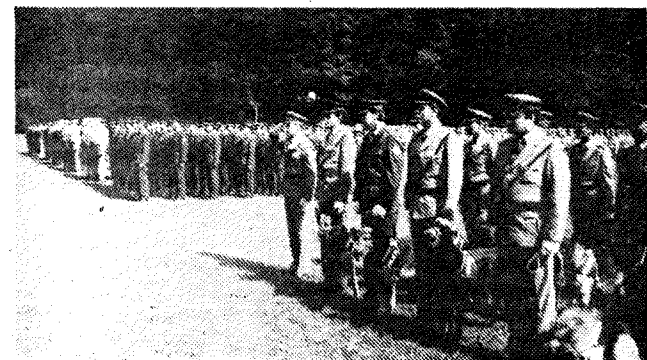
Tudi v občini Ljubljana Center so svoj občinski praznik proslavili s prireditvami, osrednji, ki naj bi bila na ljubljanskem gradu, pa je zagodlo slabo vreme. Podeljena pa so bila visoka državna odlikovanja: predsedstvo SFRJ je odlikovalo štiri delavce iz občine Center za njihovo dolgoletno in uspešno delo z visokimi državnimi odlikovanji. Milan Naprudnik je prejel red zaslug za narod s srebrnimi žarki, Vilma Šega red bratstva in enotnosti s srebrnimi vencem, Ana Barbič red zaslug za narod s srebrno zvezdo, Breda Bizilj pa red zaslug za narod s srebrno zvezdo. Odlikovanja je izročil Albin Vengust, predsednik skupščine občine Ljubljana Center.

Jože Čurin

Uspešen konec šolskega leta

»Slovesno obljubljam, da bom branil bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, da bom ohranjal ugled organov za notranje zadeve in odločno izpolnje-

osebnem življenju in pomembnem tudi za našo družbo«, je med drugim poudaril slavnostni govornik, republiški podsekretar za notranje zadeve in hkrati načel-

val naloge, ki mi bodo zapupane na delovnem mestu...« je minuli petek odmevalo v Rozmanovem gaju na slovesnosti ob uspešnem koncu šolskega leta v kadetskimi šoli za miličnike v Tacnu pri Ljubljani. Letošnje šolanje v izobraževalnem centru ONZ je uspešno končalo 180 kadetov miličnikov, 60 miličnikov pripravnikov iz šole za miličnike, 59 diplomantov višje šole ONZ, 28 gasilskih tehnikov in 14 vodnikov službenih psov.

»Današnja slovesnost je pomemben mejnik v našem

nik slovenske milice Leopold Jesenek. Kadetu miličniku Martinu Povšetu in miličniku pripravniku Francu Koncilji, ki ju je še posebej pohvalil republiški sekretar za notranje zadeve Tomaž Ertl, je na slovesnosti izročil posebni nagradi namestnik republiškega sekretarja za notranje zadeve Branko Bačko. Poleg tega pa je republiški podsekretar in direktor IC ONZ Miro Zupančič nagradil 10 diplomantov s knjižnimi nagradami.

J. Č.

Priznanja civilne zaštite

Ob dnevu civilne zaštite, 40-letnici osvoboditve in obletnici oboroženega odpora je bila v četrtek, 27. junija, v prostorih skupščine občine Ljubljana Šiška priložnostna slovesnost, na kateri so najzaslužnejšim članom izročili zlate značke in priznanja občinskega štaba civilne zaštite ter splošnega ljudskega odpora. Po nagovoru predsednika občinskega štaba za civilno zaščito Karla Gornika je zlate značke in priznanja izročil predsednik izvršne skupščine občine Ljubljana Šiška Dušan Brekič. Priznanja in značke so prejeli: Franc Mihelič (na sliki), Bernard Lenardič, Cilka Mlakar, Anka Kočar, Vekoslav Rajh, Danilo Bajc, Stane Vadnjaj, Hiacinta Civha-Škoda, Bogoslav Djordjevič in Ernest Trinkaus

J. Č.

73. samostojna razstava Maria L. Vilharja

V okviru praznovanja občinskega praznika občine Ljubljana-Šiška je minuli teden dr. Marjan Rožič ob navzočnosti številnih uglednih družbenopolitičnih in kulturnih delavcev v Vodnikovi domačiji v Ljubljani odprl samostojno likovno razstavo, že 73. po vrsti, umetnika Maria L. Vilharja. Letos praznuje 60-letnico svojega življenja, obenem pa 30 let samostojnega umetniškega razstavljanja in 40 let grafičnega oblikovanja.

Slikar in kipar Mario L. Vilhar se je rodil 29. junija leta 1925 v Postojni, v umetniški družini. Z likovno umetnostjo se ukvarja že od leta 1943, deluje pa tudi kot pesnik, novinar, grafični oblikovalec in medaljer. Doslej je imel 73 samostojnih razstav v Jugoslaviji, Avstriji, Danski, Italiji, Nizozemski, Švedski in Švici. Sodeloval je tudi na več kot dvajsetih kolektivnih razstavah

doma in v tujini. Njegova dela so v mnogih javnih in zasebnih zbirkah v Evropi, Ameriki in Aziji. Za svoje umetniško delo je prejel več

nagrad in priznanj doma in v tujini.

Razstava bo odprta v Vodnikovi domačiji na Vodnikovi cesti 65 v Ljubljani do 12. julija, in sicer vsak dan, razen sobote in nedelje, od 9. do 12. in od 16. do 19. ure.

Jože Čurin

roko ob snidenju. Pravijo, da se bodo poslej srečevali pogosteje, organizirati menijo skupne izlete, pripravljati so začeli monografijo o partizanskem novinarstvu.

Kaj jim je ob srečanju povedal Slavko Fras, predsednik Društva novinarjev:

»Beseda je bila tista vaša moč, ki je Slovincem odkrivala veličino zgodovinskega trenutka, ki je osposabljala za boj in ta boj tudi osmišljala in ki je tudi lajšala trpljenje bojujočega se ljudstva. Ker ta boj ni bil samo vojskovanje z okupatorjem, temveč začetek temeljne družbene presnove slovenskega naroda, je bila beseda, ki je odpirala oči, širila obzorja, odpirala perspektive - resnično odločilnega pomena za izid boja, v katerega so krenili komunisti skupaj z drugimi naprednimi silami. Vi ste bili nosilci te besede, vaša je za-

Bratstvo in enotnost 85

V Bosni in Hercegovini poteka te dni petnajsto srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, ki ga v počastitev dneva borca vsako leto pripravijo v drugi republik ali pokrajini. Slovenski rezervni vojaški starešine, ki so razdeljeni v dve skupini so na obisku v občinah Bihač in Novigrad v Sarajevu. Do zdaj so obiskali več delovnih organizacij, muzejev, krajevnih skupnosti in vojaških enot in ustanov. Jutri, to je v četrtek, 4. julija, pa se bodo vsi starešine, ki jih je več kot tisoč, zbrali na Igmanu, kjer bo osrednja prireditev srečanja in osrednja proslava ob dnevu borca v Bosni in Hercegovini.

Več o srečanju v prihodnji številki našega časnika.

B. K.

V nedeljo, 7. julija, bodo na Radiu Ljubljana ob 9. uri ponovili v Še pomnite tovariši oddajo Krvavi križec zveličanja - Kako se je OF spopadala z izdajalci. Oddaja je 27. aprila letos zbudila precejšnje zanimanje.

Kratka vsebina: Bojna gesla OF slovenskega naroda so vsebovala najgloblja narodova prizadevanja in ga spodbujala za boj za boljšo in svetlejšo prihodnost. V razmeroma kratkem času je OF zajela ogromno večino slovenskega naroda. KP Slovenije je že od ustanovitve v aprilu 37. leta poudarjala: »Slehermi borec za svobodo slovenskega naroda, a v prvi vrsti vsak komunist, spoštuje versko prepričanje sobojevnika; kajti tisti, ki v odločilnem trenutku, ko gre za obstoj slovenskega naroda, seje s tem vprašanjem razdor med slovenskim ljudstvom, izdaja interese svojega naroda.«

Le del slovenskih množic, ki jih je klerikalizem držal v svojih kleščah, pa je nasel na propagandnim lažem, češ da sta v nevarnosti vera in cerkev. Seveda ni šlo za vprašanje obstoja vere in cerkve, pač pa za oblast, ki jo je hotela cerkev tudi kot politični dejavnik za vsako ceno obdržati.

V oddaji bo posebej predstavljeno zloglasno morišče na Urhu, skozi osebna pričevanja bodo preživeli obudili spomin na nečloveška ravnanja izdajalcev slovenskega naroda z vsemi, ki so mislili drugače kot krvniki, ki so morili v Kristusovem imenu.

Oddajo je pripravil Stane Škrabar

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kulirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semčtem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 - Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAK, MILAN FILIPČIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK. Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR. Novinarji - uredniki: ŽIVA DROLE - TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ - notranja politika; MILENKO STRAŠEK - reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ - naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN. Telefon uredništva: 327-780. Telefon uprave: 317-049 - Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598. 61001 Ljubljana - Letna naročnina 1.100 dln, posamezna številka v prosti prodaji 30 dln - Tekoči račun: Zalcžba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 - TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 - Rokopisov in fotografij ne vračamo - Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov - Korektura in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35